

Geliş Tarihi : 25.05.2022
Kabul Tarihi: 02.12.2022

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XXII/45 (2022-Güz/Autumn), ss. 653-710.

Araştırma Makalesi / Research Article

BİR GAZETECİNİN CUMHURİYET DÖNEMİ NOTLARININ TAHLİLİ: MEHMET ASIM US VE VAKİT (1931-1934)*

Volkan PAYASLI**

Öz

Mehmet Asım Us, ömrünün büyük kısmını basına adanmış, imparatorluğun dağılışına ve Cumhuriyet'e giden süreçte tanıklık etmiştir. Tanzimat Döneminin önde gelen eğitim kurumlarından Mekteb-i Mülkiye'de öğrenim görmesi ona gazetecilik konusunda iyi bir deneyim kazandırmıştır. Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey'in talebesi olması basın hayatının dönüm noktası olmuştur. Zira bu durum gazetecilik mesleğine Hüseyin Cahit Bey'in Tanin gazetesinde başlamasına vesile olmuştur. Kısa süre sonra ustalaşan kalemini kendi gazetesi olan Vakı'te kullanmıştır. İstanbul İşgal Yönetiminin ve İstanbul Hükümetinin baskılarına rağmen Türk bağımsızlık mücadelesini sonuna kadar desteklemiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra Türk inkılabının inanmış kalemlerinden biri olarak, toplumu aydınlatan yazıları ile yeni gelişmelere hazırlamıştır. Hükümetin en büyük savunucularından ve sözcülerinden biri olmuştur. Gazetesi Vakı'tın yayın politikası da bu yönde olmuştur. Bu çalışma ile dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik olayları, Mehmet Asım Us'un köşe yazıları, karikatürleri ve Vakı't gazetesinin manşetleri üzerinden analiz edilmeye çalışılacaktır. Arşiv belgelerinden, resmi yayınlardan ve dönem basınından da faydalanılarak ilgili yıllar mercek altına alınıp, literatürdeki noksanlığın giderilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Devletçilik, Hakkı Tarık Us, Mehmet Asım Us, Razgrad Olayı, Vagon Li Olayı.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
(volkan_payasli@hotmail.com), (Orcid: 0000-0002-7495-9711).

**ANALYSIS OF A JOURNALIST'S NOTES
ON THE REPUBLICAN PERIOD:
MEHMET ASIM US AND VAKIT
(1931-1934)**

Abstract

Mehmet Asım Us devoted most of his life to the press and witnessed the disintegration of the empire and the process leading to the Republic. Studying at Mekteb-i Mülkiye, one of the leading educational institutions of the Tanzimat period gained him a lot of experience in journalism. Being a student of Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey was a turning point in his career in press. This situation led him to start his career as a journalist in Hüseyin Cahit Bey's Tanin. After a while, he became a professional columnist and used his skills in his own newspaper, Vakit. Despite the pressures of the Istanbul Occupation Administration and the Istanbul Government, he supported the Turkish independence struggle. With the proclamation of the Republic, as being one of the faithful supporters of the Turkish revolution, he prepared the society for the new developments with his enlightening writings. He was the government's one of the greatest advocate and spokesman. The publication policy of his newspaper, Vakit was also in this direction. In this study, it is aimed to analyse the social, economic, and political events of the period through the columns and caricatures of Mehmet Asım Us and the headlines of Vakit. By making use of archive documents, official publications and the press of the period, the relevant years will be examined and the deficiency in the literature will be tried to be eliminated.

Keywords: Statism, Hakkı Tarık, Mehmet Asım Us, Razgrad Incident, Wagon Li Incident.

Giriş

Ömrünün yarısını basına adayın Asım Us, 1884'te Manisa Sancağına bağılı Gördes İlçesinde dünyaya gelmiştir. İki meşrutiyet arası dönemde 1889'da yakın dönem Türk basın hayatının önemli portrelerinden biri olan Hakkı Tarık, en küçük kardeşi Hasan Rasim ise 1903'te doğmuştur.¹ İlk ve orta öğrenimini doğduğu yerde, lise öğrenimini İstanbul Vefa İdadisinde tamamlamıştır. Lise yıllarında, İttihat ve Terakkinin önemli isimlerinden olan Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey'in talebesi olmuş ve onun dikkatini çekmiştir. Liseyi bitirdikten sonra bir imtihan ile Mekteb-i Mülkiye'yi kazanmıştır. Mülkiye yıllarında Osmanlı Devleti'nin son dönem siyasetine yön verecek Sadrazam İbrahim Hakkı, Maarif Nazırı Emrullah Efendi gibi bilge şahsiyetlerden ders alması ona yeni ufuklar açmıştır. Dönemin siyasi olaylarına katılmaktan ziyade vaktinin büyük kısmını kütüphanede kitap okumakla geçirmiştir.² 1907'de Mülkiye'den iyi derece ile mezun olmuştur. Kısa bir süre sonra Ziraat Bankası Piyango Kalemî Kâtipliğine atanmıştır. 1908'de İzmir Vilayeti Maiyet memurluğunda stajını tamamlamıştır. Gördes'te kaymakam vekilliği yaparken 31 Mart Vakası ve II. Abdülhamit'in Selanik sürgününe tanık olmuştur. 1909'da Elmalı Kaymakamlığına tayini çıkmıştır. 1910'da görevinden istifa ederek dönemin ünlü eğitimcisi olan Satı Bey'in Müdür olduğu Darülmualimin'de Türkçe, hukuk ve ahlak bilgisi derslerine girmiştir. Aynı zamanda Galatasaray Sultanisi ve Üsküdar İdadisinde hocalık yapmıştır. Söz konusu yıllarda Hüseyin Cahit Bey'in çıkardığı Tanin gazetesinde gazetecilik hayatına adım atmıştır. "Dereden Tepeden" adlı köşesinde siyasi ve edebi yazılarına mizah katarak geniş bir okuyucu kitlesinin beğenisini kazanmıştır. Belgeye dayalı yazıları ve karikatürleri kıvrak ve ince zekâsını gözler önüne sermektedir. Balkan Savaşlarından önce tedavi görmek için Davos'a gitmiştir. Bir yıl tedavi gördükten sonra 1914'te İstanbul'a dönmüştür. Aynı yıl Maliye Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü 2. Mümeyyizliğine atanmıştır.³ Ahmet Emin (Yalman) Bey'in Başyazarlığını üstlendiği "Sabah" gazetesinde yazılar yazmıştır. Ahmet Emin Bey'le birlikte 22 Ekim 1917'de Vakit gazetesini çıkarmıştır.⁴ Müttefik

- 1 *Taha Toros Arşivi: TT561750; Parlamento Tarihi, C 5, D 6, (1939-1943), s.79; 3. Dönem Tercüme-i Hal Varakası. Bkz: (Ek-1); TBMM Albümü, C 1, (1920-1950), s.136; Nuri Akbayar, Orhan Koloğlu, Gazeteci Bir Aile Us'lar, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara, 1996, s.3; Salahattin Öztürk vd., "Hakkı Tarık Us", TDV İslam Ansiklopedisi, C.42, İstanbul, 2012, s.188-189; Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi, C 2(1919-1965), Yeni Adım Matbaası, Ankara, 1968, s.353.*
- 2 *Nuri İnuğur, Türk Basınında İz Brakanlar, Der Yayınları, İstanbul 1988,105; Asım Us, Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım, Kitabevi, İstanbul, 2012, IX; Akbayar, Koloğlu, a.g.e., 18.*
- 3 *Ali Çankaya Mücellidoğlu, Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, Mars Matbaa, Ankara, 1968, s.1136-1137; Asım Us, Hatıra Notları, Kitabevi, İstanbul, 2012, s.III; Hakkı Süha Gezgin, Edebi Portreler, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 2005, s.401-402.*
- 4 *BOA, Yer: Y.PRK.MK.1-8, Belge Tarihi: H-21-11-1295; Orhan Bayrak, Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü, (1831-1993), Kül Yayınları, İstanbul, 1994, s.152; Hıfzı Topuz, 100 Soruda Türk Basını, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973, s.123; Ahmet Emin Yalman, Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim, (1888-1922), C I, Pera Turizm, İstanbul, 1997, s.354-357.*

Devletlerin, Nemrut Mustafa Divan-ı Harbi'nin baskılarına ve sansürlerine rağmen Millî Mücadeleyi sonuna kadar desteklemiştir. İnönü, Sakarya ve Büyük Taarruz zaferini sütunlarına taşıyıp kamuoyuna duyurmuştur. Büyük zaferden sonra Vakit gazetesi için İtalya'dan getirilen gazete kâğıdı, gümrük vergisinden muaf tutulmuştur.⁵ Akşam'dan Falih Rifki (Atay), İkdam'dan Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) ve Halide Edip (Adivar) Hanım ile birlikte Yunan ordusunun geri çekilirken yapmış oldukları zulümleri Tetkik-i Mezalim komisyonu olarak "İzmir'den Bursa'ya" adlı eserde toplamışlardır.⁶ 1923'te Ahmet Emin Bey'in gazeteden ayrılması üzerine Us, gazeteyi kardeşleri Hakkı Tarık ve Hasan Rasim ile çıkarmaya başlamıştır. Cumhuriyetin ilanı ile rejimin ve inkılapların sadık kalemlerinden ve destekleyicilerinden biri olmuştur. 1927 ve 1931 genel seçimlerinde 3. ve 4. dönem Artvin'den mebus olarak Meclis'te yer almıştır.⁷ Bu kroniğin ardından söz konusu çalışma da Us'un mebusluğu süresince dönem olayları ile ilgili yazdıklarının ve söylediklerinin analizi üzerine inşa edilmiştir.

1. Asım Us'un Köşe Yazıları ve Vakit Üzerinden Tarihe Bakış: Cumhuriyetin 8. Yılı (1931)

Serbest Cumhuriyet Fırkasının (SCF) kapanması ve sonrasında Menemen'de yaşanan gerici olaylar siyasi havanın gerginleşmesine neden olmuştur. Bu siyasi gerginliği ortadan kaldırmak ve 1929 ekonomik kriz sonrası memleketin genel durumunu değerlendirerek inkılapların toplumda yaratmış olduğu etkiyi yerinde görmek ve halkın dertlerini dinlemek üzere -17 Kasım 1930'da başlayıp 3 Mart 1931'de bitecek şekilde -Mustafa Kemal Paşa üç ay sürecek bir seyahat turuna çıkmıştır.⁸ Gezi sonrası genel bir muhakeme

5 BCA, 30.18.1.1, Yer no: 6.38.1; Volkan Payaslı, "Asım Us ve Vakit: Millî Mücadele Yıllarına Dair Genel Bir Değerlendirme (1919-1920)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C XXXVI, S 102, (2020), s. 206.

6 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Vatan Yolunda*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s.166-170; Halide Edip Adivar, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, Can Yayınları, İstanbul 2017, s.313-322; Falih Rifki Atay, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2007, s. 383.

7 Mehmet Asım, "Yeni Muhafız Fırka", *Vakit*, 9 Ağustos 1930; *Parlamento Tarihi*, D 3, C 3, (1927-1931), s.79-80; *Parlamento Tarihi*, D 4, C 2, (1931-1934), s.66

8 İbrahim Bozkurt, "Adana Yerel Basınından Yeni Adana ve Türk Sözü Gazetelerine Göre Serbest Cumhuriyet Fırkası", *İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi*, 2/1, (Haziran 2022), s.123-141; Ahmet Hamdi Başer, *Atatürk'le Üç Ay*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Ankara 1981, s.37-160; Mehmet Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1998, s.2-96; Ayrıca bkz: "Gazi, iki bölümden meydana gelen gezinin 17 Mart 1930 tarihinde başlayıp 6 Ocak 1931 tarihine kadar süren ilk bölümünde Kayseri, Sivas, Tokat, Turhal, Amasya, Samsun, Çarşamba, Trabzon, İstanbul, Yalova, Alpullu, Kırklareli, Edirne, Mudanya ve Bursa'yı ziyaret ederek Ankara'ya dönmüştür. 25 Ocak 1931 tarihinde başlayıp 3 Mart 1931 tarihinde sona eren ikinci bölümünde ise Eskişehir, Kütahya, Afyon üzerinden Uşak'a gelmiştir. Uşak'ta incelemelerden bulunduktan sonra İzmir, Aydın, Denizli ve Balıkesir'e, Balıkesir'den tekrar İzmir'e gelmiş ve Antalya, Silifke ile Mersin'i ziyaret ettikten sonra Adana üzerinden Malatya'ya gitmiştir. Malatya'dan sonra Dörtöy, Adana, Konya ve Afyon'u ziyaret ederek 3 Mart günü Ankara'ya dönmüştür." Bkz: Erdem Çanak, "Atatürk'ün Yurt Gezilerine Bir Örnek", *Asos Journal*, 4/23, (Mart 2016), s.130; İbrahim Bozkurt, "Atatürk'ün Mersin Ziyaretleri", *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:61, Güz 2017, s.79-110;

yaparak ülke genelinde Cumhuriyet Halk Fırkasının (CHF) izlediği politikadan hoşnut olmayan bir kesimin olduğuna ve seçimlerin yenilenmesi gerektiği kanısına varmıştır. Mustafa Kemal Paşa bu düşüncesini kendisini Çankaya Köşküne davet eden Başvekil İsmet (İnönü) Paşa'ya daha sonra ise kendi köşkünde Meclis Reisi Müşir Fevzi (Çakmak) Paşa'ya açıklamıştır. Bu kısa görüşmenin ardından İsmet Paşa, Mustafa Kemal Paşanın başkanlık edeceği vekiller heyetini toplantıya çağırılmış ve toplantıdan çıkan karar "Reisicumhur Hazretleri Cumhuriyet Halk Fırkası Mebuslarının İntihaplarını Yenilemeleri Muvafık Olduğu Mütalaasındadırlar" olmuştur. Mustafa Kemal Paşa 3 Mart 1931'de Meclis Grup Başkanlığına bir yazı göndererek, seçimlerin yenilenmesi talebinde bulunmuştur.⁹ Vakit, olayın ehemmiyetine dikkat çekmek için kırmızı bir çerçeve içinde "Büyük Reisimiz Diyorlar Ki" adlı haberi paylaşmıştır. Bu yazının içeriğinde yer alan CHF'nin yıpratılmaya çalışıldığına yönelik şu cümleler dikkat çekicidir:¹⁰

"Son aylarda C.H. Fırkasının memleketteki, Büyük Millet Meclisindeki ve Hükümetteki idarî ve siyâsî faaliyeti aleyhinde bir hava yaratılmaya çalışıldığı malûmdur. Asırlarca mühmel bırakılmış olan bir memlekette ve bir millet hayatında birçok eksikler ve ihtiyaçlar olması tabiidir; bundan başka milleti kurtarıcı esaslı bir siyasetin tatbikatından memnun olmayacak kimselerin bulunacağı da şüphesizdir. Yüksek esasları görmeyerek veya görmek istemeyerek milletin bütün düşünceleri ve duyguları teşviş ve tağlîte çalışılmıştır. Bunun için yer yer kullanılmış olan vasıtalar ve vesileler dikkate ve intibaha şayandır."

Mehmet Asım, "Büyük Gazinin Tavsiyesi" adlı yazısında seçimlerin yenilenmesini Mustafa Kemal Paşanın üç ay süren incelemelerinin neticesinin önsözü olduğunu, eğer seçim zamanına bırakılmış olsaydı bunun ancak ekim ayında gerçekleşebileceğini, fakat halkçılık ilkesine önem veren cumhuriyetin

"Gazi Hazretleri Dün Akşam Ankara'dan Müfarekat Bulundular", *Vakit*, 18 Teşrinisani 1930; "Büyük Reisimiz Bugün Ankara'da Bekleniyor", *Vakit*, 3 Mart 1931; "Gazi Hz. Bugün Kayseri'ye Hareket Ediyor", *Son Posta*, 18 Kasım 1930; "Gazi Hz. Dün Afyona Vasıl Oldular", *Son Posta*, 4 Mart 1931; İsmet İnönü, *Defterler (1919-1973) Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul, 2017, s.121-124; İsmail Habib Sevük, *Atatürk'le Beraber*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017, s.84-90; Volkan Payaslı, "Türk Matbuatından Önemli Bir Portre Olan Mehmet Asım Us ve Vakit: 1931 Yılıının Muhasebesi", (8. Uluslararası Bilimsel Çalışmalar Kongresi, 15-18 Mart 2022),s. 234.

9 "Gazi Hz. Fırka Mebuslarının İntihaplarını Yenilemeleri Muvafık Olduğu Mütaleasındadır", *Vakit*, 4 Mart 1931; "Memlekette Yapılacak İslahat Yeni Meclis'e Bırakıldı", *Son Posta*, 5 Mart 1931; Ahmet Demirel, *Tek Partinin İktidarı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s.113.

10 *Parlamento Tarihi*, D 4, C 1, (1931-1935), s.3; "Büyük Reisimiz Diyor ki", *Vakit*, "CHF Grup Reisliğine", *Vakit*; 5 Mart 1931; *Son Posta*, 6 Mart 1931; "Reisicumhur Büyük Gazinin Şayanı Dikkat Mektubunu Neşrediyoruz!" *Yarın*, 5 Mart 1931; *Yarın* gazetesi Dr Reşit Galip, Fethi, Recep Beylerden oluşan bir kabinenin oluşacağını ileri sürmüştür. Aynı zamanda bir seneden beri halkın kabineden memnun olmadığını yazarken küfürlerle mukabele gördüklerini, Fethi Bey'in silindir gibi İzmir'de Halk Fırkası teşkilatını dağıttığını ancak kendisinin milleti ayaklandırdığı suçlamalarına maruz kaldığını ileri sürmüştür. "Bugün, Halk Fırkasının Yarın'a ve Fethi Bey'e Hak Veren Kararı Karşısındayız: İdarede İslahat" şeklinde görüş beyan etmiştir. Bkz: *Yarın*, 5 Mart 1931.

kurucusunun buna razı olmadığını belirtmiştir. Yazının devamında da yeni kararların halktan kuvvet alacak olan yeni Meclis'e bırakılmak istendiğinin altı çizilmiştir. Aynı zamanda seçimle beraber Türk milletinin partiye ve onun kurucusuna ne kadar derinden bağlı olduğu ispat edilmiş olacağı vurgulanmıştır.¹¹ Us, seçimlerin yenilenmesini büyük bir mutlulukla karşılamış, bu mutluluğu yazılarında ve gazetesinin manşetlerinde belirtmiştir.

Bahsi geçen yazı aynı zamanda Erzincan Mebusu Saffet Bey ve arkadaşlarının takrirleri üzerine Meclis, 5 Mart 1931'de seçimlerin yenilenmesi yönünde karar almış ve 26 Mart'ta son toplantısını yaparak dağılmıştır. Seçimlerin 51 gün içinde bitmesi ve yeni mebusların Mayıs'ın dördüncü günü büyük kongreye katılması planlanmıştır.¹² Asım Us, seçim propagandasını üstlenmiş, seçimlerde kimlerin oy kullanıp kullanamayacağını açıklarken seçim hazırlıklarına yönelik tüm gelişmeleri¹³ Vakit kamuoyu ile paylaşmıştır.

Seçim hazırlıkları sürerken Vakit, 13 Mart 1931 tarihli nüshasında büyük ve mavi puntolarla kapatılan SCF'nin kurucusu Fethi Bey'in emekliliğini istediğini kamuoyuna duyurmuştur.¹⁴ 28 Mart'ta aday listelerinin 21 Nisan'da ilan edileceği ve 25 Nisan'da da yeni mebusların her yerde ve aynı gün seçileceği¹⁵ Vakit'te belirtilmiştir. Aynı nüshada Mehmet Asım "Üçüncü Millet Meclisi" adlı köşe yazısında geçmişin muhasebesine yer vermiştir. Makalesinde Birinci Meclisin bir harp Meclisi olarak temel hedefinin vatani düşman işgalinden kurtarmak olduğunu, bunun neticesinde seçimlerin yenilendiğini belirtmiştir. Aynı zamanda İkinci Meclisin bir inkılap meclisi özelliğini taşıdığını, Türk milletinin istiklaline kavuştuktan sonra bir daha tehlikeye düşmemek için

11 Mehmet Asım, "Büyük Gazinin Tavsiyesi", *Vakit*, 5 Mart 1931.

12 "İntihabın Yenilenmesi Alkışlarla Kabul Edildi", *Vakit*, 6 Mart 1931; "Yeni İntihap Hakkında Takririn Metni", *Vakit*, 6 Mart 1931; "Yeni İntihabat Bugün Başlıyor", *Vakit*, 7 Mart 1931; *Vakit*, 17 Mart 1931; *TBMM Zabıt Ceridesi*, D 3, C 26, 5 Mart 1931, s.18-19; *Vakit*, 11 Mart 1931; "Yeni Meclis 4 Mayıs'ta Açılacak." *Vakit*, 22 Mart 1931; *Vakit*, 26 Mart 1931; *Vakit*, Mebus maaşlarının 500'den 350 liraya indirileceğini de büyük puntolarla manşetine taşımıştır. Us, a.g.e., s. 17; Muhalif gazetelerden Son Posta "Yepyeni Bir Meclis" başlığı altında üç rivayete göre değişecek mebusların adedinin 70 veya 100 adet olacağını duyurmuştur. Bkz: *Son Posta*, 6 Mart 1931; "Meclise Yeni Uzuvar Girecektir. Bu Suretle Memleketin Bundan Sonra Refah ve Salaha Kavuşacağını Umud ediyoruz", *Yarın*, 6 Mart 1931; Abdülhalik Renda, *Hatırat*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018, s.327.

13 "Memurlarla Mensubini Askeriyenin Mebus İntihap Edilmeleri İçin Lazım Gelen Şartlar", *Vakit*, 7 Mart 1931; "İstanbul Mebuslarını Seçmeye Hazırlanıyor", *Vakit*, 8 Mart 1931; Mahallelere Gönderilen Tamim", *Vakit*, 8 Mart 1931; "Şehir Meclisi Perşembe Günü Fevkalade Toplanarak İntihap Teftiş Heyeti Azası Seçecektir.", *Vakit*, 10 Mart 1931; "Memleketin Birçok Yerlerinde Cetveller Asıldı.", *Vakit*, 19 Mart 1931; Dikkate değer bir konu da mebusların CHF Umumi Kâtipliğine verdikleri cevaplardır. SCF'nin kurucularından Ahmet Ağaoğlu "Ben siyasi hayattan çekilmeye karar verdim. Bu kararım üzerine talepname vermeyeceğim...Diğer arkadaşlarımın ne yapacağını bilmiyorum." şeklinde basına bilgi vermiştir. Bkz: *Vakit*, 11 Mart 1931.

14 *Vakit*, 13 Mart 1931; *Son Posta*, *Vakit*, 14 Mart 1931; 27 Mart 1931'de de müntahibi sani seçimlerinin başladığı kamuoyuna duyurulmuştur. Bkz: *Vakit*, 27 Mart 1931; "Müntahibi Sani Listesi Hazırdır.", *Son Posta*, 27 Mart 1931.

15 *Vakit*, 12 Nisan 1931.

devletin siyasi teşkilatına ait inkılaplar yapıldığını, bu doğrultuda yeni rejimle toplumun medeni bir şekle getirildiğini anlatmıştır. Us, yazısının devamında ise Üçüncü Meclis'e değinerek, bu Meclisin Cumhuriyet'i gençliğe emanet eden Nutuk ile faaliyete başladığını, Harf İnkılabı ile Türk neslinin yükseldiğini bunun yanı sıra SCF'nin kuruluşu ile zuhur eden Cumhuriyet karşıtı olaylara rağmen yekpare bir kaya gibi mukavemet göstermiş olduğunu ve siyasi hayatta milli birlik örneği gösterdiğini vurgulamıştır. Us, makalesinin sonunda ise Üçüncü Meclisin alametifarikasını her türlü kişiyi sinesinde barındırması olarak tanımlamış; ancak bazı kesimlerin müzakerelerde çok ses çıkmadığı için bunu noksan olarak görmesinin tarihi bir yanlışlığı olduğunu ifade etmiştir.¹⁶ "İktisadi İnkılap" adlı yazısında da yeni meclisin eski Meclis'ten ne gibi farklı özellikler taşıyacağı konusuna değinmiştir. Yeni oluşacak Meclis'te 150 çiftçi mebusun olacağını ve bunların başına İzmir Mebusu Vasfi Bey'in geçeceği dedikodusunun döndüğünü, yeni Meclisin simasının nasıl olacağını merak konusu olduğunu ifade ederek sözlerine, "Dördüncü B. M. Meclisi bütün cihanı istila eden büyük bir buhran içinde toplanıyor. Memleketimiz için bugünün en mühim meselesi bu büyük cihan iktisadi buhranı karşısında mümkün olduğu kadar az zarar görmektir. Bu defadaki cihan iktisadi buhranı öyle yakın bir zamanda gelip geçici bir felakete benzemiyor. Bu itibar ile alınacak tedbirleri ona göre düşünerek hazırlamak lazımdır. Binaenaleyh yeni toplanacak meclisin en mühim işleri de bu tedbirlere taalluk eden kanunları yapmak olacaktır... Geçen sene M. Meclisi bir ziraat kredi kooperatifleri vücuda getirmek imkân nun mucibince her tarafta ziraat kredi kooperatifleri vücuda getirmek imkân dâhiline girdi. Bununla beraber bu imkândan istifade eden halk hemen hemen İzmir vilâyeti muntıkasına münhasır olduğu anlaşılıyor. Ziraat bankasının gösterdiği bütün kolaylıklara rağmen diğer birçok vilâyetler henüz bu sahada müsbet bir teşebbüs eseri gösterememiştir. Zannediyoruz ki bunun yegâne sebebi kooperatif ve birlik itiyatça hazırlanmış olmasının lüzumudur. Memleketimizde kırk bin köy vardır... Acaba bu köylerin muhtarları içinde okuyup yazma bilen kaç kişi vardır? Bir köy içinde muhtarı bile okuyup yazma bilmezse orada kooperatif teşkilatından bahsetmeğe imkân var mıdır?" şeklinde devam etmiştir.

Us, aslında yeni Meclisin izleyeceği iktisat politikasının değişeceğini ve Türklerin iktisadi sahada fert ile yani özel teşebbüsle yapamadığı işleri kooperatif ile başarabileceğini bundan kalan boşluğun devletçilik siyaseti ile tamamlanacağını vurgulamıştır. Makalesini bitirirken de "merhamet bilmeyen cihan karşısında Türk milletini koruyacak olan şey işte bu istikamette vukua gelecek iktisadi inkılaptır"¹⁷ şeklinde ifadeler kullanması, CHF'nin devletçi politikalarına

16 Mehmet Asım, "Üçüncü Meclis", *Vakit*, 28 Mart 1931; Ayrıca 322 Namzet için bkz: *Yarın*, 28 Mart 1931; İkinci seçmen seçimi ise 4 Nisan'da başlamıştır. İkinci seçmen adayları ise 6 Nisan'da tespit edilmiştir. Bkz: "Müntehib-i Sani İntihabatına Başlanıyor", *Vakit*, 5 Nisan 1931; "İkinci Müntehip Namzetleri Tespit Edildi", *Vakit*, 6 Nisan 1931; Reiscumhur ise hafta sonu müracaatları incelemeye başlayacaktır. Bkz: *Vakit*, 6 Nisan 1931; "Talepnemeler Yakında Tetkik Edilecek", *Akşam*, 5 Nisan 1931.

17 Mehmet Asım, "İktisadi İnkılap", *Vakit*, 30 Mart 1931; Devletçilik-Liberalizm tartışmaları için bkz: Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, Can Yayınları, İstanbul, 2019, s.184-185.

yönelik ön hazırlık yaptığını göstermektedir. Asım Bey'in bir başka yazısında Merkez Bankasını övmesi ve herkesin bankaya hissedar olmasının neden gerekli olduğunu ve bu işten halkın karlı çıkacağını seçim öncesi anlatması buna örnek verilebilir.¹⁸ İktisadi buhran siyasi ve toplumsal havayı gerginleştirmiş, Mustafa Kemal Paşa yaptığı gezilerde bunun farkına varmış, çözümün iktisadi ve kültürel politikalarda değişikliğe gitmek olduğunu görmüştür. Asım Bey'de devletçilik politikasının faydalarından ve liberalizmin acımasızlığından bahsederek seçim öncesi Türk kamuoyunu yeni iktisadi modele hazırlamaya ve kamuoyunda bir algı oluşturmaya çalışmış, ekonominin yeniden inşa edilebileceği bir ortam yaratmaya çalışmıştır. Nitekim seçimler sürerken Atatürk'ün seçim dolayısı ile millete yayımladığı beyannamenin içeriğinde CHF'nin devletçi olduğuna vurgu yapılması buna örnek gösterilebilir. Bu beyannamenin ardından kaleme aldığı köşe yazısında Us, CHF'nin milliyetçi, halkçı, laik ve inkılapçı özelliğinin yanı sıra devletçi olduğunu belirterek, Atatürk'ün de sözlerini teyit ederek, devletçiliğin özel teşebbüsün yatırım yapamadığı sahalarda devletin devreye girdiğini, halkın yararına olan bir uygulama olduğunu detaylandırmıştır. Aynı zamanda yeni kurulan Maden ve Sanayi Bankasının da devletçi prensipler doğrultusunda kurulduğunu dile getirmiştir.¹⁹ Us, devletçiliği en iyi şekilde kamuoyuna anlatmayı kendisine bir görev olarak görmüş ve bu yönde yazılar

18 Mehmet Asım, "Devlet Bankasının İstikbali", *Vakit*, 31 Mart 1931; 1930 ve 1931 yılları korumacı- devletçi iktisat politikalarının hâkim olduğu yıllardır. Bu dönemde izlenen politika gereği, Merkez Bankası 1930'da kurulmuş, Türk parasının değerini koruma kanunu çıkartılmıştır. Bkz: Nadir Eroğlu, "Atatürk Dönemi İktisat Politikaları", MÜ, *İİBF Dergisi*, 2007, C.XXIII, S.2, s.68; Volkan Payaslı, "Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Devletçilik Politikası Üzerine Bir Değerlendirme (1939-1950)", *CTAD*, Yıl 7, Sayı 3 (Bahar 2011), s.125; Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2002)*, İmge Kitapevi, Ankara 2005, s.59-68; Özalp, Merkez Bankasının kuruluş sürecine dair izlenimlerini anılarında- konuya ilişkin bir alt başlık altında- yer vermiştir. İsmet Paşa'nın bütün dünya ile mali işlerin büyük ölçüde arttığı ve her türlü mali tedbirlerin alınabilmesi ve mali işlerin sağlıklı yürütülmesi için müstakil bir devlet bankası kurulması gerektiğini ısrarla Gazi Hazretlerine bildirmiştir. Sonuçta Mustafa Kemal Paşa bankanın en kısa zamanda kurulmasını emretmiş ve nihayetinde 11 Haziran 1930'da Merkez Bankası kurulmuştur. Bkz: Kazım Özalp, *Atatürk'ten Anılar*, İş Bankası, Ankara 1992, s.43.

19 Mehmet Asım, "Devletçi Türkiye", *Vakit*, 24 Nisan 1931; *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s.615-616; Dönem tanıklarından Şevket Süreyya Aydemir kaleme aldığı anılarında 1929'daki ekonomik buhrana aynı zamanda ulusal ve uluslararası siyasete bağlı olarak devletçi siyasete neden geçildiğini maddeler halinde sıralamaktadır. Bkz: Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, C 3, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969, s. 409-412; Devletçilik ve liberalizm tartışmaları dönemin aydınları arasında neden ayrılıklara sebep olduğu ve neden devletçiliğe geçildiği konusu için. Bkz: Temuçin Faik Ertan, *Atatürk Döneminde Devletçilik-Liberalizm Tartışmaları*, Phoenix Yayınları, Ankara 2010, s.12-13; Asım Us, Atatürk'ün devletçilik söylemi üzerine yazılarını inşa etmiştir. Bir köşe yazısında Atatürk'ün- Celal (Bayar) Bey'e gönderdiği telgraftan alıntı yaparak - ifade ettiği "Türkiye camiası içinde memur, tüccar, sanatkar, amele, serbest sanat sahibi muhtelif tabirler ile ifade edilen mesai erbabını menfaatleri itibarile birbirlerininin ayırmak, bir kısmının menfaatlerini diğerlerine tercih etmek doğru değildir... Şüphe yoktur ki harp zamanında muzafferiyet için nasıl çalışmak icap ederse sulh zamanında da milli iktisadiyata memleket ve millette o suretle ehemmiyet vererek elbirliği ile çalışmak lazımdır." güzel ve kuvvetli sözleri buna örnektir. Bkz: Mehmet Asım, "Gazi Hz.nin İşaretleri", *Vakit*, 14 Eylül 1932.

kaleme alarak kamuoyunu devletçi siyasete hazırlamayı amaçlamıştır. Zira seçim sonrasında yeni hükümet tarafından bu yönde adımlar atıldığını görmek mümkündür.

Asım Bey'in seçim zamanında eleştirdiği bir husus ise aday mebusların müracaatlarını gizli tutmasıydı. *Vakit*'in 8 Nisan 1931 tarihli nüshasında gazetesinin sağ alt köşesinde bu konuyu karikatürüne taşıyarak dillendirmiştir. Karikatürde restoranda oturan iyi giyimli, göbekli bir kişi gülerек garsona sipariş vermektedir. Garson da içinden "*Bizim eski müşteri bu akşam pek pahalı yemekler istedi acaba namzetliğini mi koydu?*" sözlerini geçirmektedir.²⁰ Bu yönüyle Us'un seçime ve döneme yönelik algısını ve eleştirisini çizgilerinde görmek mümkündür.

Seçimler sürerken Asım Bey'in değindiği bir konu da Mustafa Kemal Paşa tarafından halkçılık ve milliyetçilik düşüncesini ülkenin her tarafına yayan ve yararlı dernek olarak gördüğü²¹ Türk Ocaklarının kapatılması hadisesiydi.²² "Fesih mi İlhak mı" yazısı ile konuya değinen Asım Us, makalesinde Ankara Türk Ocağı kongresinde verilen kararın mahiyetinin anlaşılmadığını, kurultayın kararı doğrultusunda Türk Ocaklarının kendisini feshettiğini, ocaklara ait ne

20 *Vakit*, 8 Nisan 1931.

21 *BCA*, 30.18.1.1, Yer no: 12.58.16; Ayrıca geçmişe dönük haberler için bkz: *Vakit*, 25 Mart 1931 tarihli nüshasında "Büyük Reisimiz Diyarlar ki" başlıklı haberinde Türk Ocaklarına ilişkin Mustafa Kemal Paşanın Ruşen Eşref'e verdiği röportaja yer vermiştir. Röportajda şunlar yer almaktadır: "Milletlerin tarihinde bazı devirler vardır ki muayyen maksatlara erebilmek için maddi ve manevi ne kadar kuvvet varsa hepsini bir araya toplamak ve aynı istikamete sevk etmek lazım gelir. Memleketin ve inkılabın içerden ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı masuniyeti için bütün milliyetçi ve cumhuriyetçi kuvvetlerin bir yerde toplanması lazımdır... Aynı cinsten olan kuvvetler müşterek gaye yolunda birleşmelidir." *Vakit*, 25 Mart 1931; Ertesi gün ise Reiscumhurun, Fırka ile Ocak'ın beraber çalışmasını muvafık gördüğü belirtilmiştir. Bkz *Son Posta*, 26 Mart 1931.

22 "Tıbbiyeli öğrenciler bildiriye verdikleri Türkçü aydınlarla yaptıkları görüşme ve toplantılardan sonra Türk Ocakları, 3 Temmuz 1911 (20 Haziran 1327) tarihinde fiilen, 25 Mart 1912'de (12 Mart 1328) resmen kurulmuştur. Böylece kuruluşundan yaklaşık 9 ay sonra resmen kurulan Türk Ocakları'nın ilk idare heyeti Ahmet Ferid (Tek) (Reis), Akçuraoğlu Yusuf (İkinci Reis), Mehmet Ali Tevfik (Umumi Kâtip), Dr. Fuad Sabit (Veznedar)'ten teşekkül etmiştir. Ahmet Ferid Bey'in Millî Meşrutiyet Fırkasını kurmak amacıyla Ocağın başkanlığından ayrılmasından sonra 1913 yılında Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Türk Ocaklarına başkan olmuş ve bu görevi Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde başarıyla sürdürmüştür... Cumhuriyet döneminde başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, bütün yönetim kademeleri, Türk Ocaklarını yeni rejimin ilkelerinin benimsenmesi ve yayılması için yararlanılması gereken bir güç olarak görmüşler ve yoğun bir ilgi ve destek sağlamışlardır... 1931 yılında 260 şubesi olan Türk Ocakları bütün mal varlığıyla CHF'ye devredilmiştir." Bkz: Yusuf Sarıay, "Türk Ocakları", *Atatürk Ansiklopedisi*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2020, s.1-5; Yusuf Sarıay, *Türk Milliyetçiliğinin Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931*, Ötügen Yayınları, İstanbul, 1994; *TBMM Zabıt Ceridesi*, D 4, C I, 28 Mayıs 1931; Türk Ocaklarının tasfiyesi ve CHF'ye devredilmesi ile ilgili talimatname için bkz: *BCA*, 490.1.0.0, Yer no: 80.298.2; *BCA*, 49.1.0.0, Yer no: 2.7.25; Ayrıca bkz: Füsün Üstel, "Türk Ocakları", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, C 4 Milliyetçilik, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s.263-266; Kenan Akyüz, "Türk Ocakları", *Belleten*, C 50, S 196, (Nisan 1986), s.201-228; Bugünden İtibaren Türk Ocakları Halk Fırkasına İltihak Ediyor", *Akşam*, 12 Nisan 1931; "Türk Ocakları Halk Fırkasına İltihak Etti", *Cumhuriyet*, 11 Nisan 1931.

kadar mal ve mülk varsa Halk Fırkasına geçeceğini, Fırkanın ocaklara ait eşyaları muhafaza edeceğini anlatmıştır. Türk Ocaklarının yerine yeniden bazı teşkilatlar yapılacak mı? Ve bu teşkilatların mahiyet ve amacı neler olacaktır? Bu amaca göre bu teşkilatlara ne gibi özellikte üyeler kaydolacaktır? sorularına cevap aramıştır. Yazının devamında ise Türk Ocaklarının kapatılmasının neden gerekli olduğunu, Mustafa Kemal Paşanın görüşlerinden esinlenerek şöyle açıklamıştır:²³

“Bu suallere verilecek cevap C. H. fırkasının umumi kongresinden sonra anlaşılacaktır. Vatanımızın büyük halâskârı büyük tarihî nutku ile Cumhuriyetin muhafazasını bir millî vazife olarak Türk gençliğine emanet etti. Fakat Serbest fırka tecrübesi ile Menemen hadisesi ki şunu gösterdi ki bu aziz emanetin muhafaza vazifesi karşısında Türk gençliğine daha uzun bir zaman C. H. fırkasının rehberlik etmesi lâzımdır. Bu rehberlikten matlup olan netice hasıl olabilmesi için de bütün kuvvetleri bir yerde toplamak bilhassa gençlik kuvvetleri ile hakikî Cumhuriyetçiler arasında daha sıkı bir rabita vücuda getirmek, nihayet bütün kuvvetler bir arada olarak ve daha mütemerkiz bir hedefe karfi yürümek lâzımdır. Zannediyoruz ki Türk ocaklarının feshinden sonra yerine konacak yeni teşkilât meselesi mevzuu bahsolduğu zaman bu lüzumlu noktalar üssü hareket olacaktır.”

Us'un seçimlerin olduğu bir zamanda demokrasi tecrübesinde yaşanan olumsuzluklardan ötürü SCF ve Menemen olayını örnek göstermesi dikkate değerdir. Atatürk'ün vurguladığı gibi bütün kuvvetleri Cumhuriyet rejiminde vücuda getirmek önemliydi. İşte ona göre de yaşanan bütün olumsuzluklar, ekonomik buhran sonrası oluşan gerginlikler ve seçim sonrasında bütün kuvvetlerin CHF etrafında toplanmasıyla çözülecekti.

Asım Bey'in, Türk Ocakları ile ilgili yazısını kaleme aldığı nüshada ikinci seçmenlerin seçildiğine dair haber yer almaktaydı. Seçimdeki gelişmelerden halkı haberdar ederken konuya ilişkin görüşlerini de kaleme almayı ihmal etmemiştir. Us, Vakıf'ın 14 Nisan 1931 tarihli nüshasında İstanbul seçimlerini değerlendirmiştir. SCF ile girilen belediye seçim yarışında bile bu kadar katılımın olmadığını, insanların büyük bir heyecanla seçime katıldığını, köylülerin işini bırakıp sandık başına gittiğini belirtmiştir. Yazının devamında SCF'ye oy verenlerin sandık başında Halk Fırkasına oy vererek zamanında yapmış oldukları hatayı itiraf etmelerini medeni bir cesaret eseri olarak telaki etmesi dikkate değerdir. Bunun yanı sıra Fethi Bey'in teşkil ettiği SCF tecrübesinin birçok açıdan memlekete zarar getirdiğine, bu durumun halk tabakası içinde hayırlı bir seçim ve uyanıklık durumu yarattığına, SCF'nin dağılmasından sonra Gazi Hazretlerinin Anadolu ve Rumeli'de yaptığı gezilerde halka temas etmiş olmasından ötürü insanların maneviyatlarını eskisine nazaran daha da kuvvetlendirmiş olduğuna ve bu sebepten ötürü Halk Fırkasına oy vermek için rağbet yaşandığına değinerek yazısını sonlandırmıştır.²⁴

23 Mehmet Asım, “Fesih mi İlhak mı?”, *Vakit*, 13 Nisan 1931; Ayrıca bkz: Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015, s.280.

24 “İstanbul İntihabı”, *Vakit*, 14 Nisan 1931.

Asım Us, köşe yazılarını kaleme almaya devam ederken seçilecek mebus âdeti 317 olarak belirlenmiş²⁵, bu kontenjanın 30'u -22 il için- bağımsız adaylara ayrılmıştır.²⁶ Mustafa Kemal Paşa, SCF' den doğan muhalefet ve tenkit boşluğunu bağımsız adaylarla gidermek istemiştir. Mehmet Asım, Atatürk'ün müstakil adaylar için vermiş olduğu kararı demokrasi tarihi açısından önemli bularak "Bir Kararın Manası" adlı köşe yazısında şöyle yorumlamıştır:²⁷

"Memleketin siyasi hayatında işgal ettiği mevkie nazaran geçen intihapta olduğu gibi bu intihapta da fırka haricinden bir tek mebus çıkmasına meydan vermemek hususundaki iktidarı meydana iken CH Fırkasının böyle mühim bir karar vermiş olması bütün yaptığı işlerde isabetle hareket ettiği hakkındaki sarsılmaz kanaatini ve itimadını gösterir. Bu itibarla bahsettiğimiz karar büyük takdirlere layıktır."

25 "Mebusların Adedi 317", *Vakit*, 5 Nisan 1931; "Namzet Listesi Hazırlanmış Gibidir.", *Vakit*, 19 Nisan 1931; "İntihabat 24 Nisan'da", *Vakit*, 20 Nisan 1931.

26 "30 Mebusluk İçin Namzet Gösterilmeyecek", *Vakit*, 16 Nisan 1931; Demirel, a.g.e, s.116; Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması* (1923-1931), Yurt Yayınları, Ankara 1981, s.305; Kenan Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", *ATAM Dergisi*, C XXVII, S 79, (Mart 2011), s.15; Reiscumhur Mustafa Kemal Paşa ikinci seçmenlere gönderdiği beyannamede bağımsız adaylar için şunları söylemiştir: "Bu sebeptir ki sizden, fırkaya mensup arkadaşlarımdan bizim programımıza taraftar olmayan namzedlere rey vermeniz gibi ağır bir fedakârlık istedim. Bu fedakârlığın memleket idaresi için fırkamızdan mebus seçme vazifeniz kadar mühim bir maksada matuf olduğuna emin olunuz. Başka programdan seçeceğimiz mebuslar için fırkamın müntehibi sanilerine dikkat noktası olarak gösterdiğim evsaf yalnız lâik Cumhuriyetçi, milliyetçi ve samimi olmaktır. Açık bıraktığım yerler için hiçbir şahsiyet lehinde veya aleyhinde herhangi bir telkinim yoktur ve olmayacaktır. Açık yerlere namzedlerini koyacakları hakkında vicdani kanaatınıza göre rey vermek hassatan rica ettiğim husustur." Bkz: *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.612; "Gazi Hz. Müntehibi Sanilere Hitap Ediyorlar.", *Vakit*, 21 Nisan 1931; *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1931; *Son Posta*, 22 Nisan 1931.

27 Mehmet Asım, "Bir Kararın Manası", 17 Nisan 1931; Dönem tanıklarının anılarında da aynı bilgileri görmemiz mümkündür. CHF Genel Sekreterliği yapmış olan Hasan Rıza Soyak konuya ilişkin anılarında şunları not düşmüştür: "Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi - bütün olaylara rağmen- Büyük Millet Meclisi'nde bir murakabe cihazı bulundurmak fikrinden vazgeçmiş değildir. Memlekette tekrar "normal bir hayat serbestisi" teminine müsait imkân ve şartlar zuhur edinceye kadar icra kuvvetlerinin kontrolünü bir dereceye kadar olsun, sağlamak üzere, bazı mebusluk yerlerini açık bırakarak, bağımsızların meclise girmesini kolaylaştırmayı düşünmüş, bu maksatla, bir takım intihap dairelerinde, fırka namzetlerini noksan sayıda tespit ve ilan eylemişti." Bkz: Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016),448; Özalp, a.g.e., s.19-20; Dönem tanıklarından Alman doğu bilimci yazar Dagobert Von Mikusch Mustafa Kemal'in girişimini eserinde şöyle yorumlamıştır: "Ancak Mustafa Kemal yine de muhalefet sorununa, herhangi bir şekilde çözüm bulması gerektiği kanısındaydı; bunun için de başka bir deneme yaptı. Bizzat yönettiği 1931 baharındaki yeni seçimlerde, az sayıda bağımsız, yani var olan tek partiden olmayan milletvekilini Meclis'e aldı...Mustafa Kemal, karar öncesinde bulunan sorunlar, çoğu kez öyle çetin oluyor ki, bakanlıklarca hazırlanmış yasalar üzerinde bağımsızların tarafsız bir eleştirisini zorunlu kılıyor. Bu da yürürlüğe girmesinden önce yasalardaki herhangi bir yanlış görmek ve bir önlemin bütün sonuçlarını gözden geçirmek olanağı veriyor. Aynı zamanda böyle bir tartılma hükümeti, konu üzerinde daha ayrıntılı düşünmeye ve yapılacak eleştirileri karşılayabilmek için de konunun içine daha derinlemesine girmeye zorluyor." Bkz: Dagobert Von Mikusch, *Avrupa ile Asya Arasındaki Adam*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2009, s.474-475; Ayrıca bkz: Hikmet Özdemir, *Savaşta ve Barışta Kemal Atatürk*, Doğan Kitap, İstanbul, 2019, s.517-518.

Us, başka bir yazısında müstakil adayların mebus olmak istedikleri muntikalarda programlarını ikinci seçmenlere açıklaması gerektiğini, cumhuriyetçi, milliyetçi ve samimi olan muhaliflerin SCF'nin tekrar canlanmasına yol açmayacağını, CHF teşkilatı ne kadar büyük olursa olsun onun dışında oyundan, fikrinden istifade edecek bir kimse kalmadığı iddiasında olmadığını anlatmıştır.²⁸ Us, Atatürk'ün tek başına iktidar olmasına rağmen kendi isteği ile bir muhalefet yaratmasını övgüye değer bulmuş her zaman verdiği kararları saygı ile karşılayarak yazılarına taşımış ve ona destek olmuştur.

Seçimlerle ilgili haber yapmaya devam eden Vakit, 20 Nisan 1931 tarihli nüshasında "Namzet Listesini Neşrediyoruz" başlıklı haberin altında yeni mebusları illere göre sıralamıştır. 30 kadar çiftçi, amele ve esnafın aday olduğunu ve 30 kadar mevkiinin boş bırakılarak, fırkaya karşı fikirde olanlara otuz kadar mevki verileceğinin fırka tarafından işaret edildiğini duyurmuştur.²⁹ Atatürk ise seçim dolayısı ile millete yayımlanmış olduğu beyannamede çiftçi, işçi ve amele mebus adaylarına yönelik şunları dile getirmiştir:³⁰

"Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdî ve içtimaî hayat için iş bölümü itibarile muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telâkki etmek esas prensiplerimizdendir. A) Çiftçiler, B) Küçük sanat erbabı ve esnaf, C) Amele ve işçi D) Serbest meslek erbabı, E) Sanayi erbabı, F) Tüccar ve C) Memurlar, Türk camiasını teşkil eden başlıca çalışma zümreleridir. Bunların her birinin çalışması diğerinin ve umumi camianın hayat ve saadeti için zaruridir. Fırkamızın bu prensiple istihdaf ettiği gaye sınıf mücadelesi yerine içtimai intizam ve tesanüt temin etmek ve birbirini nakzetmiyecek surette menfaatlerde ahenk tesis eylemektir. Menfaatler, kabiliyet, marifet ve çalışma dercesiyile mütenasip olur."

Atatürk'ün ifadesinden kısa bir süre sonra da Asım Bey, gazetesinde onun sözlerini teyit eden bir makaleyi kaleme almıştır. Mehmet Asım, bu seçimde ilk defa doğrudan doğruya toprağı sürmekle geçinen amelenin millet meclisine mebus olarak gireceğini yazısında belirtmiştir. Ertesi günkü yazısında da Meclis'te sınıf mücadelesinden ziyade tesanütün hâkim olduğunu dile getirerek Atatürk'ün ve fırkasının izinden gittiğini göstermiştir.³¹

Vakit, 23 Nisan'da 15 kadar müstakil aday olduğunu, bunlar arasında eski muhaliflerden Ferudun Fikri, Kazım Karabekir ve Refet Beylerin

28 Mehmet Asım, "Müstakil Namzetler Karşısında", *Vakit*, 18 Nisan 1931; Muhalif gazetelerden Son Posta müstakil adayların Halk Fırkalılar tarafından seçilmesini, tuhafılık ve işini alicenaplık olarak değerlendirmiştir. Bkz: "Halkın Sesi", *Son Posta*, 21 Nisan 1931.

29 *Vakit*, *Vakit*, 21 Nisan 1931; *Vakit*, 22 Nisan 1931; *Son Posta*, 22 Nisan 1931; Yeni aday listesinde 82 seki mebusun ismi yoktur. Buna mukabil 62 yeni aday tespit edilmiştir. Bkz: *Milliyet*, 21 Nisan 1931.

30 *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s.614.

31 Mehmet Asım, "Namzetler Listesi", *Vakit*, 22 Nisan 1931; Mehmet Asım, "Mücadele Değil Tesanüt", *Vakit*, 23 Nisan 1931.

bulduğunu belirtmiştir.³² Vakit, 25 Nisan'da sonuçları "Memleketin Her Tarafında Mebuslarımız Seçildi." başlığı ile kamuoyuna duyurmuştur. Yapılan genel seçim sonucunu Mehmet Asım, "Umumi Manzara" adlı köşe yazısında

32 *Vakit*, 23 Nisan 1931; "Müstakil Mebus Namzetleri On İkiyi Buldu", *Son Posta*, 23 Nisan 1931. Vakit, Ertesi gün "22 Müstakil Daha Müracaat Etti" başlığı altında, eski muhalif ve Terakkiperverlerden, Refet (Bele) Paşa, Kazım Karabekir Paşa, Cafer Tayyar Paşanın aynı zamanda hilafet yanlısı Feridun Fikri (Düşünsel) Bey'in düşüncelerine alt başlıklar halinde yer vermiştir. Refet Paşa kendisi ile yapılan röportajda kendisinin laik olduğunu, bunu çeşitli zamanlarda ve çeşitli vasıtalarla söylediğini belirtmiştir. Kendisine yöneltilen gazetelerden birinde TPCF'nin laik olmadığı, nizamnamesinde de bu cihetin açık olduğu, şimdi bağımsız mebusluktan adaylığını koyan eski TPCF'lilerin bunu görmemezlikten geldiği denildiği sorusuna; bu işte anlaşmazlıktan gelen kendisinin olmadığını, bahsedilen maddemin 6. madde olduğunu ifade etmiştir. Konuşmasının devamında "o madde Terakkiperver Fırka eftar ve itikadı diniyeye riayetkardır şeklindedir, yazıldığı gibi 'ananatı diniyeye riayetkar, şeklinde değildir...' Bu iki kelime arasında çok mühim fark vardır, Ananatı diniyeye riayetkar olmak başka şeydir. Halbuki itikadını diniyeye riayetkar olmak ise layıklığın asıl kendisidir. Layıklık pek yanlış tabirleri uğramıştır. Terakkiperver Fırka tam layıktır, itikadı diniyeye riayetkar olmamak layıklık haricine çıkmaktır." demiştir. Başka bir soru da eski TPCF'lilerin tekrar aday olması, TPCF'nin yeniden faaliyet sahasına geçme yolunda bir mana ifade etmediği olmuştur. Refet Paşa soruya cevaben, gazetenin bugünkü yazısı olmasaydı TPCF'nin mevzu bahis olmayacağını, kendisinin müstakil olarak çalışacağını, maziye gözlerini kapadığını, Türk Cumhuriyetinin istikbali için çalışmak istediğini, TPCF'nin programında tek dereceli seçimler dışındaki istenilen ıslahatların yerine getirildiği, TPCF'nin programının bugün için gerekli bir program olduğunu, Halk Fırkanın devletçiyim demesine rağmen devletçi olmadığını aksine takip ettikleri siyasetin himaye usulü olduğunu, devletçiliğin kapitalizm karşıtlığı manasına geldiğini, himayenin ise sermayenin korunması olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda memlekette eksik olan ve memleketin ihtiyacı olan sermayeyi devletin kendi kuvvetli ile takviye ederek kapitalizme yardım ettiğini, demokrasi ile devletçiliği beraber düşünerek onu memlekette yerleştirmek gerektiğini, kendisinin de devletçi olduğunu vurgulamıştır. Konuşmasını -demokrasinin gelişimi açısından- şöyle noktalamıştır: "Sonra meselâ ben şehreminlerinin mensup olmasına aleyhtarım, belediye intihabatında ve işlerinde halkın hakikî rey ve arzusunun tecellisine imkân bırakılmalıdır. Belediye reisleri de müntahap olmalıdır. Bu, memlekette sarsıntıyı mucip olmaksızın siyasî terbiyeye de hizmet eder. Bizim bugün gösterdiğimiz şekle nazaran belediye intihabının meclis intihabı ile alakası başka memlekelerde olduğu kadar kuvvetli değildir. – İntihap edilecek olursanız mecliste murakabe vazifesini ne suretle ifa edeceksiniz? – Bizi oraya gösteriş olarak çağırıyorlar, bizden muhalefet istiyorlar. Orada hikmeti vücudumuz bu olacaktır fakat muhalefet demek yıkmak ve kavga etmek demek değildir. Haklıyı, doğruyu evinde oturduğu zaman dahi alkışlamak ve açık söylemek memleketi seven bir adamın borcudur. Bizim yapacağımız muhalefet memleketin hesabına kaybolunabilecek muhalefetlerden ve esas itibarıyla de memleketin siyasi terbiye seviyesini yükseltecek muhalefetlerden olmalıdır. Böyle olmayacaksa yerimizde oturmak çok iyi bir şeydir." Kazım Karabekir ise ilerlemeci ve evrimci olduğunu, tek dereceli seçim istediğini beyan etmiştir. Eski Dersim Mebusu Avukat Feridun Fikri ise her alanda hürriyet istediğini, Yunanistan, Belçika ve Almanya seçim kanunlarını inceleyerek tek dereceli bir kanun tasarısı hazırlamak istediğini, mahkemelerin tebligat ve tahkikatları hızlı bir şekilde sonlandırmaları ve vergilerin halkın lehine bir şekilde indirilmesi gerektiğini belirtmiştir. "Feridun Fikri Bey lâiyklik meselesi hakkında da demiştir ki: – Lâiyklik demek dinin devletten ayrılması ve Allaha ait olanı Allaha kaysere ait olanı kaysere vermek dürta ru demektir. 19 uncu asırda Avrupa'da birçok demokrasi bu prensibi kabul etmiş ve asrî hukuku âmmenin bu ciheti en mühim bir düsturu haline gelmiştir. Ben bütün mevcudiyetim ile asrî hukuku âmmenin meşbuuyum her şeyi asrî hukuku âmmeğe isal etmek isterim. Binaenaleyh lâiyklik da bunun en başında bir düsturdur." Bkz: *Vakit*, 24 Nisan 1931; "Namzetliklerini Koyan Eski Muhalifler Neler Söylüyorlar", *Son Posta*, 25 Nisan 1931.

287 Halk Fırkasından, 20 müstakillerden aday seçildiği ve 10 boş yer kaldığı şeklinde okuyucusu ile paylaşmıştır. CHF'nin, kendisine mensup müntahibi sanileri 30 bağımsız aday için serbest bırakmasının kendi icraatına muhalif olanların eleştirilerine muhattap olmak konusunda ne kadar samimi olduğunu göstermekte olduğunu, müdahalesi olmaksızın yapılacak serbest bir seçimde nasıl hareket edeceklerini tecrübe ettiklerini vurgulamıştır.³³ Bundan sonra TBMM'nin dördüncü döneminin ilk toplantısı 4 Mayıs 1931'de gerçekleşmiş ve Asım Bey'in de yer aldığı Meclis, oy birliği ile Mustafa Kemal Paşa'yı Cumhurbaşkanlığına, Kazım (Özalp) Paşa'yı da Meclis Başkanlığına seçmiştir. Yeni kabineyi kurma görevi de İsmet Paşa'ya verilmiştir.³⁴ Artvin'den mebus seçilen Asım Bey'in mazbatası da 9 Mayıs 1931'de onaylanmıştır. Dönem boyunca Anayasa Komisyonunda çalışmıştır.³⁵

Seçimlerden sonra CHF'nin sekiz gün sürecek üçüncü kurultayı 10 Mayıs 1931'de başlamıştır. Kongre'de Genel Sekreter Saffet (Arıkan) Bey'in yerine otoriter bir kişiliğe sahip olan Kütahya Mebusu Recep (Peker) Bey getirilmiştir. Atatürk'ün seyahati neticesinde, ülkede yaşanan ekonomik buhrandan dolayı parti programına inkılapçılık ve devletçilik eklenerek altı ok tamamlanmıştır. Bu bağlamda da Vakit, ilk nüshasında Mustafa Kemal Paşanın Meclis kürsüsünden yapmış olduğu konuşmayı resmederek, açılış konuşmasına geniş ölçüde yer vermiş ve "Cumhuriyet Halk Fırkası Programı Esasları" başlığı altında da partinin yeni programının tamamını neşretmiştir.³⁶ Bütün bu

33 Mehmet Asım, "Umumi Manzara", *Vakit*, 26 Nisan 1931; *Vakit*, 25 Nisan 1931; Demirel, a.g.e, s.127; Kütahya mebuslarından ikisinin mazbatasını onaylanmayınca müstakil mebus sayısı 18'e düşmüştür. Bkz: Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, 451; 20 zatın isimleri ve seçildikleri yerler şöyledir: "Adana: Ali Münif Bey (sabık Mersin meb'usu), Afyon: Molla zade Cemal Bey, Aksaray: Han hisar zade Rıza Bey, Antalya: Avukat Numan Bey, Aydın: Fırka idare heyetinden doktor Fuat Bey, Balıkesir: Elektrik mühendisi Enver Bey, Bursa: ipekeçi Mehmet Rüştü Bey, İzmir: esbak Hariciye Nazırı Milaşlı Halil Bey, Yavuz kütüphanesi sahibi Hüsnü Bey, Isparta: Kemal Turban Bey, Kayseri: Develi sabık Belediye reisi coşkun Osman ve avukat Ahmet 'Tevfik Beyler, Kastamonu: doktor Suat Bey, (Birinci Millet Meclisinde aza idi). Kocaeli: eski meb'uslardan Ali ve Sırrı Beyler." Bkz: "20 Müstakil Mebus", *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1931.

34 *TBMM Zabıt Ceridesi*, D 4, C 1, 4 Mayıs 1931, s.1-7; Renda, a.g.e, s. 327; Soyak, a.g.e, s. 451; Özalp, a.g.e, s.55; "Büyük Fırka Kongresi 4 Mayıs'ta Toplanacak", *Vakit*, 27 Nisan 1931; Asım Bey, kaleme aldığı köşe yazısında meclisin toplandıktan sonra CHF'nin genel kongresini yaparak parti programını tanzim edeceğini belirtmiştir. Bkz: Mehmet Asım, "Fevkalade İctima", *Vakit*, 2 Mayıs 1931; *Vakit*, 4 Mayıs 1931; *Vakit*, 5 Mayıs 1931.

35 *TBMM Zabıt Ceridesi*, D 4, C 1, 9 Mayıs 1931, s.16; *Parlamento Tarihi*, D 4, C 2, (1931-1935), s.68; *TBMM Arşivi* 4. Dönem Artvin Mebusu seçim mazbatası.; Asım Bey seçim sonrası kaleme aldığı köşe yazısında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ve Başbakan İsmet Paşalardan övgü dolu sözlerle bahsetmiştir. Bkz: Mehmet Asım, "Gazi M. Kemal Yalnız Cumhuriyet reisi değil, Türk Vatanı İçin En Tabii Millet Reisidir.", *Vakit*, 6 Mayıs 1931.

36 *Vakit*, 10 Mayıs 1931; "Halk Fırkası Programı", *Vakit*, 11 Mayıs 1931; *CHF Üçüncü Kongre Zabıtları* 10-18 Mayıs 1931, s.28-31; "CHF Üçüncü Büyük Kongresi Dün Açıldı", *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1931; Hikmet Bila, *CHP 1919-1999*, (İstanbul: Doğan Yayınevi, 1999), 65; Ahmet Hamdi Başer ülke ekonomisine ve devletçi siyasete yönelik izlenimlerini anılarına şöyle aktarmıştır: " 10 Mayıs 1931 tarihinde Halk Fırkasının ikinci büyük kongresi toplanarak fırka nizamnamesi altı ok vecizesine dayanarak yeniden yapıldı. Vergilerden beklenen

gelişmelerin muhasebesini Asım Bey, “Gazi Hz’nin Nutku” adlı köşe yazısında yapmıştır. Yazıda seçim sonrası halkın gösterdiği ilginin Gazi Hazretlerini mutlu ettiğini ve Gazi’nin milletin önünde hürmetle eğildiğini, yabancılarla iş birliği yapan saltanatın paşası olmaktansa milletin istiklali yolunda bir nefer olmayı tercih ettiğini ve bunun için Sivas’ta bir mektep dershanesinde büyük kongreyi açtığını vurgulamıştır. Yazısını, Gazi’nin geçmişi hatırlatmakla herkese güç verdiğini ifade ederek sonlandırmıştır.³⁷ Ertesi günkü yazısında da İsmet Paşa’nın nutkunu analiz etmiştir. Paşanın dört senelik mazinin mükemmel bir bilançosunu ortaya koyduğunu, Sivas Kongresini birinci kongre sayarak Türkiye’nin gelişmesine nasıl katkı sağladığını aktarmıştır. Yazınının devamında bunları göremeyenlerin akıbetlerinin -Serbest Fırka örneğini göstererek- kötü sonla bittiği yorumunu yapmıştır. “Fethi Bey, İsmet Paşanın nutkunu alıp okuduğunda söylenenleri anlayabilmiş midir? CHF’nin istikbale yönelmiş icraat programını yarın okudukları zaman biraz insaf ile düşünebilecekler mi?” sorularına yanıt aramıştır.³⁸ Asım Bey, hükümetin ve CHF’nin beyanlarını köşe yazısına taşıyarak, geçmişten örnek vererek ve beyanları destekler nitelikte yazıları kaleme almıştır.

Kongre sürerken Paris’teki Türk Siyasi Mültecileri Cemiyeti namına Damat Ferit Paşa Hükümeti zamanında Dâhiliye Nazırlığı yapmış, 150’liklerden³⁹ Mehmet Ali Bey’in Reisicumhura, Fransızca çektiği iki telgraf tartışma konusu yaratmıştır. Telgrafın içeriğinde Reisicumhur seçiminin Kanun-i Esasiye aykırı olduğundan, kanunsuz seçilen başkanlığın protesto edildiğinden ve TBMM’nin meşru bir oluşum olmadığından bahsedilmiştir. Meclis’e taşınan konu “vatan hainlerinin telgraflarının TBMM’de okunması” doğru bulunmaz şekilde değerlendirilmiştir. Ancak Mustafa Kemal Paşanın istemiyle telgrafın Meclis’e gönderildiği anlaşılınca telgraf aleyhinde söz almak isteyen mebuslar

islahat ve tenzilât yerine buhran vergisi ve daha sonra müvazene vergisi isimleriyle iki doğru vergi daha ilave olundu.” Bkz: Başar, a.g.e, s. 125-142; Soyak, a.g.e, s.451-452; Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994, s.22-23; Erdinç Tokgöz, *Türkiye’nin İktisadi Gelişme Tarihi 1914-2007*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2007, s.77; Şevket Pamuk, *Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2014, s.185-198.

37 Mehmet Asım, “Gazi Hz’nin Nutku”, *Vakit*, 12 Mayıs 1931.

38 Mehmet Asım, “Dört Senelik İcraatın Bilançosu”, *Vakit*, 13 Mayıs 1931; Ayrıca bkz: Andrew Mango, *Atatürk*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2004, s.549-550.

39 Lozan Barış Antlaşması’nın 16 Nisan 1924 tarihinde 487 sayılı “Genel Af” kanunu TBMM’de kabul edilmiştir. Bu bağlamda Milli Mücadele karşıtı olan ve Genel Af kapsamsı dışında tutulan 150 kişinin listesi 1 Haziran 1924 tarihinde Bakanlar Kuruluna onaylanmıştır. 28 Mayıs 1927’de kabul edilen 1064 sayılı yasa ile yurttaşlıktan çıkarılmışlardır. 29 Haziran 1938 tarihinde TBMM tarafından çıkarılan yüzelliklerin affı kanunu, 16 Temmuz 1938 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Emin Karaca, *150’likler*, Altın Kitaplar, İstanbul 2004, s.14-55; Kâmil Erdeha, *Yüzellikler Yahut Milli Mücadele’nin Muhasebesi*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1998, s.64-65; İlhami Soysal, “150’likler Kimlerdir? Neler Yaptılar? Ne oldular?” *Milliyet*, 7-10 Ekim 1984; *TBMM Zabıt Ceridesi*, D 5, C 26, 29 Haziran 1938, s.477; *TC. Resmî Gazete*, Kanun no: 3527, Sayı:3961, 16 Temmuz 1938; İlhami Soysal, *150’likler*, Gür Yayınları, İstanbul, 1985, s.140; Şaduman Halıcı, “Yüzellikler”, *Atatürk Ansiklopedisi*, Ankara, 2020, s.1-4.

birbiri ile yarışmışlardır.⁴⁰ Bu konudaki en sert eleştirilerden birini de Mehmet Asım Bey'in "Bir İhanet Vesikası Dolayısı İle" adlı köşe yazısında görmek mümkündür. Yazıda, memleketin kara günlerinde, memleketi satmak için her türlü vasıtaya müracaat etmiş olan hainin, Türk milletinin gözbebeği olan Mustafa Kemal'e telgraf çekmek cüretkârlığında bulunduğu, Gazi'nin yeniden Reisicumhur seçilmesinin kendilerinin hain ellerinde batan Kanuni Esasiye aykırılık teşkil ettiği belirtmiştir. Yazının devamında ise Asım Bey, telgrafta Büyük Millet Meclisi'nin de meşru olmadığını anlatıldığına, onun için eski Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali'nin Fransa'da Türk Mültecileri dediği (150'lik vatan hainleri tarafından kurulmuş) vatan hainleri adına keyfiyeti protesto ettiğine değinmiştir. Aynı zamanda büyük zafer sonrasında İstanbul'un İngiliz idaresinde kalmayacağını anlayarak milli sınırlar dışına kaçan bu adamın çektiği bu hıyanet vesikasının Meclis'te okununca her taraftan bir itiraz tufanı yükseldiğini anlatmıştır. Meclis'te yaşadıklarını köşe yazısının devamına şöyle aktarmıştır:⁴¹

"Mehmet Ali gibi milliyet camiasından matrut bir alçağın çektiği bir telgrafta millet kürsüsünden okumak doğru mu? Sesleri salon içerisinde büyük bir uğultu ile aksetti, fakat bu surette itirazda bulunanlar, okunan telgraftın reisicumhur hazretleri tarafından gönderilmiş olduğunu anlayınca yüksek reise hürmetten sükût ettiler. Ve gene reisicumhur hazretlerinin işaretlerine hürmetten bu mecliste mevzuu bahsetmeye karar verdiler. Bunun üzerine söz alan hatiplerden her biri bir başka nokta-i nazardan çok güzel sözler söylediler. Bu suretle edebi bir hüsrana mahkûm olan vatan hainleri aleyhinde meclisin nefret ve büyük reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hz. ne karşı edebi merbutiyet hissiyatının kuvvetle tezahür etmesine vesile oldular."

Us, Mustafa Kemal'in güç ve kudretini Meclis tarafından reisicumhur seçilmiş olmasına değil, milleti uçurumdan kurtarmış bir halaskar olmasına bağlamaktadır. Mustafa Kemal'in sadece bu sene değil her sene reisicumhur seçileceğini belirterek ona olan bağlılığını samimi bir üslupla dile getirmiştir. Ayrıca Asım Bey, anılarına Mehmet Ali Bey ile ilgili şöyle not düşmüştür:⁴²

40 Metnin Fransızca kısmında «Protestons encrququement eontre eleetions legislatives antieonstitut.ionel.les, eleetions presidence illegale. Assosiationu rei'ugies politiques tures.» yazmaktadır. Bkz: TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 1, 14 Mayıs 1931, 35; Tunçay, *Tek Parti*, 307; Şaduman Halıcı, Emniyet Genel Müdürlüğü arşivinden faydalanarak yapmış olduğu detaylı çalışmasında Fransızca olan ikinci telgraf metninin tercüme edilmiş halini şöyle paylaşmıştır: "Tekrar intihabınız hâkimiyet-i milliyeye meydan okumaktır. İktisadi felaketi mucip olan meşum diktatörlüğünüz, itibarı umumiyeiyi ref, heyet-i ictimaiyeiyi ifsad, hürriyeti mahvediyor. Memleketi derebeyliğe çeviriyor." Ayrıca Mehmet Ali Bey, Fransa'da Türkiye'deki rejim ve inkılaplar aleyhinde "La Republique Enchainee (Zincire Vurulmuş Hürriyet)" adlı Fransızca gazete çıkarmıştır. Bkz: Şaduman Halıcı, *Yüzellilik Gazeteciler*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2021, s.491/506.

41 Mehmet Asım, "Bir Hıyanetin Vesikası Dolayısı ile", *Vakit*, 15 Mayıs 1931.

42 Us, *a.g.e.*, s.345-346; Konuya ilişkin haber, kaynağın orijinalinde şöyle geçmektedir: "Mehmet Ali o zaman İstanbul hükümetinin dâhiliye nazırı olmakla beraber milli mücadeleye yardım için elinden geleni yapmıştır. Bu yolda ilk hareketi, Anadolu'ya dokuzuncu ordu müfettişi olarak giden (Mirliva Mustafa Kemal'e hareketinden iki gün evvel nezaret

“İstanbul Hükümetinin eski Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey İstanbul’a geldi. Haber’e beyanat vermiş, Mustafa Kemal’i Anadolu’ya ben gönderdim ve 1000 lira verdim. İşte makbuzu, demiş. Millî Mücadeleyi benimsiyor demek. O halde neden dolayı millî ordu İstanbul’a girdiği vakit memlekette kaçmış ve yüzelikler listesine girmiştir. On sekiz seneden beri memlekete girememiş? Cumhuriyet müddeiumumisine bir vazife düşünüyor: Mehmet Ali, Atatürk’e 1000 lirayı ne maksatla vermişti? Anadolu’ya gidip Millî Mücadeleyi açsın diye mi, yoksa Damat Ferit hükümetinin emellerine hizmet etsin diye mi?”

1931 yılının diğer bir sorunu ise matbuat hürriyeti idi. Ekonomik buhranın ardından çok partili hayata geçiş denemesi ile baş gösteren irtica meselesi ve toplumsal huzursuzluk rejimin tehlikeye gireceği izlenimini oluşturmuştur. İktidar partisi çözümü, halkı huzursuzluğa sevk eden ve hükümetin uygulamalarını ağır bir dille eleştiren muhalif basın kontrol altına almakta bulmuştur. Matbuat hürriyeti tasarısı daha Meclis’e taşınmadan önce Asım Bey konuyu “Matbuat Hürriyeti” adlı köşe yazısında ele almış ve kamuoyunu bu doğrultuda aydınlatmaya çalışmıştır. Yazısında basın hürriyetinin suistimal edildiğini, bazı gazetelerin basın hürriyeti olmadığı söyleminin gerçeği yansıtmadığını, tam aksine bütün millet ve dünya huzurunda hükümete sövenler bulunurken basın hürriyeti olmadığından nasıl söz edilebileceğini işlemiştir.⁴³ Matbuat Kanunu hakkında yazmaya devam eden Us, “Hastalığı Teşhis” adlı makalesinde de görüşlerini ifade etmiştir. İzmir, İstanbul ve Adana’da çıkan gazetelerin Türk kamuoyunu tahrik etmeye başladığını, hürriyet suistimalleri neticesinde şark isyanlarının, Serbest Fırka kargaşalarının, Menemen irticasının çıktığını ve bunların unutulduğunu belirtirken bu gazetecilerin tekrar ülkeyi kaosa sürükleme niyetinde olduğu düşüncesindedir. Muhalefet bayrağını eline alan gazetelerin maksadı ne olabilirdi? sorusuna yanıt arayan Us, şu cevaba varmıştır:

“Bu da iğrenç bir Deroiş Vahdeti edebiyatı ile fazla gazete satmak ve bu suretle bir az ceplerini doldurmaktır. Fakat bu Deroiş Vahdeti edebiyatının, en muzir şekilde matbuat hürriyeti suistimalinin sonunda bir 31 Mart’a varırmış. Yahut memleketin bir köşesinde şark isyanı veya Menemen hadisesi çıkarmış. Bu efendilerin ondan korkuları

tahsisatından 1000 lira vermiş olmasıdır. Eski dâhiliye nazırının elinde, bizzat Atatürk’ün bu paraya dair el yazısıyla yazdığı tarihi makbuz bulunmaktadır. Makbuzun tarihi 13 Mayıs 335 tir... Büyük kurtarıcımız Mustafa Kemal Anadolu’ya gidince bütün valilere şifreli telgrafla tebligat yaparak kendisiyle beraber çalışmalarını, onun reyî olmadan hiçbir şey yapmalarını bildirmiştim. Bu yolda birçok muhabereleğim var.” Bkz: “Eski Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Memlekete Döndü.” *Haber*, 12 Birinciteşrin 1939; Mehmet Ali Bey 5 gün sonra da Beyoğlu’nda kalmış olduğu Kontinantal Otel’inde kalp rahatsızlığından ölmüştür. Bkz: “Eski Dahiliye Nazırı Mehmet Ali”, *Haber*, 16 Birinci teşrin 1939.

- 43 Mehmet Asım, “Matbuat Hürriyeti”, *Vakit*, 23 Haziran 1931; Muhalif gazetelerden *Son Posta* ilk sayfasında, Yarın gazetesi sahibi Arif Oruç Bey’in yeni fırka girişimi ardından hükümet yanlısı gazetelerin (Cumhuriyet, Milliyet, Vakit, Akşam) bir ağızdan hücumu geçtiğini, Serbest Fırka hortlayamaz dediklerini manşet yapmıştır. Aynı nüshanın sağ alt köşesinde ise yeni matbuat lügati başlığı altında gülen bir okurun elinde matbuat lügati karikatürü bulunmaktadır. Lügatin içerisinde “Evet, Hayhay, Peki, Baş üstüne” ifadeleri yer almaktadır. Döneme ilişkin keskin eleştiri ise yazılı olarak karikatürün altında şöyle ifade edilmiştir: “Makamı aidi tarafından icap edenlere yeni ve büyük bir matbuat lügati sipariş edilmiştir. Bu lügatte yalnız dört kelimenin manası bulunacaktır. ‘Evet efendim! Hayhay efendim! Peki efendim! Baş üstüne Efendim!’” Bkz: *Son Posta*, 23 Haziran 1931.

yoktur. Çünkü âsiler ile uğraşacak olan deoletin inzibat kuvvetleridir. Bu uğurda icap ederse kan dökecek memleketin fedakâr jandarmaları ve askerleridir. Nihayet mücrimler için bir istiklâl mahkemesi yahut bir divanı harp kurulduğu zaman onlar yakalarını kurtarmak çaresini kolayca bulabileceklerine kanidir. Nitekim şark isyanında, Serbest fırka kargaşalıklarında, daha sonra Menemen irticaında böyle olmuş değil midir?"

Us, devam eden yazısında İsmet Paşa hükümetinin iç ve dış tehlikelere karşı koymak için azim ve karar ile çalıştığını, matbuat hayatında görülen kötü manzaranın basın hürriyetinden ziyade Türk kamuoyunu tahrik ederek fazla gazete satmakla açıklanacağını vurgulamıştır. Us, konunun pekişmesi için Çiftçi ve İşçi Fırkasının kurulmasının amacının basında kargaşa çıkararak bu fırkanın uzvu haline gelen gazete için bir nevi reklam vasıtası olduğu örneğini vermiştir.⁴⁴ Adeta Us ve Vakit, hükümetin en güçlü savunucusu olmuştur.

Us, "Hıyanetlerin İzleri" adlı köşe yazısında tarihten kesitler sunarak başta yüzellilikler olmak üzere milletin ihanet edenleri ele almıştır. Lozan'dan sonra ihanet şebekesinin ülkeyi terk etse de boş durmadıklarına içerde ve dışarda zehir akıtmaya devam ettiklerine değinen Us, Damat Ferit Paşa Hükümeti'nde Dâhiliye Nazırlığı yapmış, İngiliz işgal kuvvetlerinin uşağı olan Mehmet Ali'nin Paris'te "Repüblük Anşene" adlı haftalık bir dergi çıkardığını belirtmiş ve bu gazetede Kürt-Ermenilerin birleştiği bahsinden altı ay sonra Ağrı dağı isyanının çıkmasının tesadüfi olmadığına kanaat getirmiştir. Aynı zamanda bu kervana Bulgaristan'ın Filibe kasabasında yüzelliliklere neşriyat vasıtası olarak "Açıksöz" gazetesinin eklendiğini ve ülke aleyhinde faaliyet gösterdiklerine dair Yunanistan'dan gazetelerine bir mektup geldiğini kamuoyu ile paylaşmıştır.⁴⁵ Asım Bey, Matbuat Kanununa ilişkin düşüncelerini Vakit'in 30 Haziran 1931 tarihli nüshasında "Cumhuriyet Matbuatında Kazan Kaldıranlar" başlığı ile çizgilere taşımıştır. Karikatürde, muhalif gazete sahipleri resmedilirken, kafasındaki sarıkların üzerinde Yarın, Yılmaz, Hizmet ve Son Posta yazmaktadır. Gazete sahipleri kazan kaldırır pozisyonda bir binanın önünden geçerken içindeki insanlar geçenlere hayretle bakmaktadırlar. Karikatürün altında da "İstemezük" yazmaktadır.⁴⁶ Aslında Us, bu çalışması ile muhalif basını sarıklar içinde göstererek onların irtica ile iltisaklı ve istenmeyen kişiler olduklarını çizgileri ile ima etmiştir.

44 Mehmet Asım, "Hastalığın Teşhis", *Vakit*, 27 Haziran 1931.

45 Mehmet Asım, "Hıyanetin İzleri", *Vakit*, 28 Haziran 1931; Ertesi gün Asım Us, "Vicdanımız Müsterihtir", adlı köşe yazısında Menemen irticasına sebep olan muhalif İstanbul ve İzmir gazetelerinin bazıları divanı harbe sevk edilmeleri ihtimali karşısında telaşa düştüklerini kaleme almıştır. Özellikle İzmir'de Zeynel Besim tarafından çıkarılan Hizmet gazetesi sahibi tarafından "Ben artık siyasetten çekildim" diye ilanlar yaptırarak kapatılmıştır. İstanbul'da çıkan gazete için ise şu ifadeleri kullanmıştır: "İstanbul'da çıkan Yarın gazetesi de adete Menemen hadisesinin süratle bastırılmasından müteessir bir hal ve tavır almakla beraber irticanın amillerini telin etmekte diğer memleket matbuatına imtisale mecbur olmuştur." Aynı zamanda Türk gazetecilerin hadisenin olduğu günlerde matbuat anarşistlerinin düştükleri zor durumdan gazetelerinde temas etmediklerini belirtmiştir. Bkz: Mehmet Asım, "Vicdanımız Müsterihtir", *Vakit*, 29 Haziran 1931.

46 *Vakit*, 30 Haziran 1931.

4 Temmuz'da Elâzığ Mebusu Fazıl Ahmet Bey ve iki arkadaşının bazı gazetelerin takip ettikleri neşriyat tarzı hakkında hükümetçe ne tedbir alındığına dair verdiği taktir de şunlar yazmaktaydı:⁴⁷

"B. M. M. Yüksek Reisliğine, Bazı gazetelerimizin takip ettikleri muhataralı istikamet vatandaşların ve vatanın siyâsî iz'an ve medenî vicdanı üzerinde sarih bir fikir şekavet-i icra ederek masum ruhları tamamen zehirliyecek mahiyetler almağa başladı. Hale hiçbir faydası olmadığı gibi, atıye de birçok vehamet ve zarar hazırlayan bu felâketiei cereyan karşısında Hükümet ne düşünüyor? Millî varlığı istilâya başlayan şu zehirli havadan ammenin vicdanı pek mustarıptir. Binaenaleyh Büyük Millet Meclisinin Vaziyeti mütalea ile bu hususta bir karar vermesini elzem görüyoruz. Cemiyeti, matbuatın suiistimallerine karşı müdafaa için şimdiye kadar müracaat edilen tedbirlerin kâfi olmadığı meydandadır. Binaenaleyh keyfiyetin hükümetten istizahını teklif ederiz. Elâziz- Fazıl Ahmet, Aksaray-Ahmet Süreyya- Ordu -Ahmet İhsan."

Önerge hem Meclis'te hem de basında hararetle tartışmalara sebebiyet vermiştir. Asım Us Cumhuriyet'in müdafaası için kanunu elzem görmüştür. Vakit'in, müzakereler bitene kadar yaşanan gelişmeleri ve zabıt tutanaklarını neşretmesi dikkate değerdir. Vakit, 6 Temmuz 1931 tarihli nüshasında "Meclis İctimai Çok Heyecanlı Oldu" başlığı ile Meclis içerisindeki tartışmaları kamuoyu ile paylaşmıştır. Ana manşetin altında da "muhaliflerin suikastlarını tel'in ettiler, hıyanetlerini meydana çıkardılar. Arif Oruç, Kadri, Zekeriya, İzmir'de Zeynel Besim, Sırrı ve İsmail Hakkı Beylerin milli hudutlar haricine çıkarılmaları teklif olundu, neticede hükümet müttefikan itimat kazandı." ifadelerine yer verilmiştir. İlerleyen nüshalarında da muhalif basın için "hükümetin siyasetine taarruz edenler, arkadan çevirme yapanlar milli heyecanı noksan olan adamlardır"⁴⁸ve "Hakikatlerin tağlit olunmasından ve hakikatlerin anlaşılmasından faide bekleyen zihniyet mahzû şerdir."⁴⁹ ifadelerini kullanmıştır. Mehmet Asım ise köşe yazısında, hıyanet ve tenkit arasında bir farklılık olduğunu belirterek muhalif rolüne bürünen gazetelerin yayınlarını Meclis kürsüsünden hıyanetle itham edenlerin olduğunu, bu itham üzerine bazı gazetelerin yaptıkları şeylerin samimi eleştiri olduğunu ve hıyanetle suçlanmalarını cevabını verdiklerini açıklamıştır. Ancak muhalif basının bütün yayınlarını hıyanetle suçlamanın doğru olmadığını ancak bir kısmını hıyanetle betimlemekten başka çare olmadığını, hıyanetin sadece muhalif basının anladığı gibi harp ve sulh zamanında düşmanla iş birliği manasına gelmeyeceğini, rejim aleyhindeki her hareketin de vatan hainliği olarak ifade edilebileceğini izah etmiştir.

47 TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 2, 4 Temmuz 1931, s.212; Asım Bey'in yorumları için bkz: Mehmet Asım, "Matbuat Hürriyeti Hudutsuz mudur?", Vakit, 4 Temmuz 1931; Son Posta, 11 Temmuz 1931.

48 Vakit, 6 Temmuz 1931; Ayrıca bkz: "Utansınlar", Akşam, 8 Temmuz 1931; "Bu Adamların Vatan Dâhilinde Kalmaları En Büyük Zararları Tevhit Edebilecek Bir Keyfiyettir.", Vakit, 10 Temmuz 1931; "Matbuat Müzakeresinin En Hararetle Safhasında", Vakit, 11 Temmuz 1931; Sabık SCF Umumi Kâtibi Nuri (Conker) Bey, gazetecilere verdiği demeçte elinde iktidar olsam bütün gazeteleri kapardım ifadelerinde bulunmuştur. Bkz: Son Posta, 11 Temmuz 1931.

49 Vakit, 12 Temmuz 1931.

Buna örnek olarak da İzmir’de çıkan Halkın Sesi adlı gazetesinde yayınlanan bir yazıyı göstermiştir. Gazetede “Millet Meclisi kararını vere dursun, millet kararını vermiştir.” yazmaktadır. Us, yazısında milletin temsilcisi olan Meclisin tanınmamasını ve kamuoyunu Meclis aleyhine çevirmenin hiçe saymanın doğru olmadığını hıyanete örnek olarak göstermiştir. Ancak iki dereceli seçimin milli iradeyi yansıtmadığı söyleminin herkesin arzu ettiği bir tenkit olduğunu anlatmıştır. Makalesini sonlandırırken de Yarın gibi muhalif gazetelerin bunu yapmadıklarının ve her defasında hükümete hücum ettiklerinin altını çizmiştir.⁵⁰ Aynı konuda farklı bir görüş Meclis’te Kocaeli Mebusu Sırrı Bey tarafından örneklenerek şöyle dile getirilmiştir:⁵¹

“Hâkimiyeti Milliye’de Yakup Kadri Bey’in imzasile neşredilmiştir. Diyorlar ki: Şu zamanda istikrazdan bahsedilir mi, şu zamanda inhisarların fenalığından bahsedilir mi? Bunlar hiyanettir, istirham ederim, bunun hedefi doğrudan doğruya malûmdur. Fakat ben gazeteci olmuş olsam; bunun üzerine ben de bir cevap verirsem ve ben, sen diyerek işi şahsiyata dökersek ve bu mücadelelerimizden ortalığa bir velvele çıkarsa bunun mesuliyeti kimin olacaktır, bunun müsebbibi kim olacaktır? işte bunlar, mebusluk sıfat ile söylenen mütecasirane sözlerdir. Bunun önüne geçmek lâzımdır. Başka çare yoktur. Diyor ki: “Mustafa Kemal ve ismet Paşa rejiminden, çizgisinden gayri bir yolda yürümek hiyanettir.” Hayır, ben böyle düşünmüyorum. Mustafa Kemal, bir çizgi göstermemiştir, bir hedef göstermiştir. O hedefe siz başka yoldan giderseniz, ben başka yoldan giderim. Eğer hedefte ayrılık olursa o vakit ben hiyanet etmiş oluyorum. Zaten Büyük Gazinin söylediği söz bundan ibarettir. Hükümet Reisinin söylediği söz bundan ibarettir. Hükümet Reisinin, lütfen tenkidi takdir ve teşvik eden bir Hükümet önde dururken - bunu şükranla söylemeğe mecbur oldum - bu hakikat ortada iken bir mebus arkadaşın bunun mevzuunu efkârı umumiyeye hiyanet şeklinde göstermesi, söylemesi, doğrusu hayret edilecek bir şeydir. İşte matbuatın gayri mesul eller tarafından idare edilmesinin bu mahzuru vardır. Bu ciheti, hassatan nazarı âlilerinize arz ederim.”

25 Temmuz 1931’de kabul edilen Matbuat Kanunuyla ülke çıkarına ters düşen yayınlar nedeniyle hükümete gazete ve mecmuaları kapatma yetkisi verilmiştir.⁵² Vakıt, bu durumu kırmızı puntolarla “Dün Mecliste Matbuat Kanunu Bir Reye Karşı Ekseriyetle Kabul Edildi.” şeklinde manşet yaparak kamuoyuna duyurmuştur. Manşetin altında ise bir çerçeve içerisinde Asım Us’un kardeşi Hakkı Tarık Bey’in oylamaya “hayır kabul etmiyorum. Efendim!” diye ret oyu verdiği belirtilmiştir.⁵³ Matbuat Kanunu’ndan sonra Cumhuriyet ve

50 Mehmet Asım, “Hiyanet mi Tenkit mi?”, *Vakit*, 14 Temmuz 1931.

51 *TBMM Zabıt Ceridesi*, D 4, C 3, 25 Temmuz 1931, s.358.

52 Kanunun maddeleri için bkz: *TBMM Zabıt Ceridesi*, D 4, C 3, 25 Temmuz 1931; Demirel, *Tek Partinin İktidarı*, 157; Ayrıca bkz: *BCA*, 30.18.1.2, Yer no: 21-50-15; T.C. Resmî Gazete, Sayı 1867, Kanun no: 1881, 8 Ağustos 1931, s.731-736; Nurşen Mazıcı, “1930’a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”, *Atatürk Yolu*, 18, (1996), s.143-152.

53 *Vakit*, 26 Temmuz 1931; “Yeni Matbuat Kanunu”, *Akşam*, 27 Temmuz 1931; *Son Posta*, 26 Temmuz 1931; *Yarın*, 26 Temmuz 1931; *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1931; Hakkı Süha Gezgin, Hakkı Tarık’ın ret oyunu anılarında şöyle değerlendirmiştir: “Basın Kanunu müzakere edilirken zararlı gördüğü maddenin kabulünü engellemek için bütün gücüyle çalıştı.

öncesinde Vakıf gazetesinin, Millî Mücadele dönemine ait belgeleri ileri sürerek Yarın gazetesinin sahibi Arif Oruç'u vatana ihanetle suçlayıp onu eski Dâhiliye Nazırı Ali Kemal'in halefi olarak nitelendirmesi basında keskin kutuplaşmalara da sebebiyet vermiştir.⁵⁴

2. 1932 Yılına Dair Yaşananlar

İktidar partisi, CHF ilkeleri ile aynı doğrultuda çalışan ve ondan bağımsız kurumlar başta olmak üzere Türk Ocaklarını kendi bünyesinde toplamıştır. Türk Ocakları, yeni rejimin ve her alanda yapılan inkılapların halk tabanında yerleşmesi için büyük çaba sarf etmiş ve Atatürk tarafından büyük destek görmüştür. Ancak 1931'de kapatılmalarının ardından bu kurumdan doğan boşluğu doldurmak için yeni arayışlara gidilmiştir. Genç Cumhuriyet Türkiye'sinde toplumsal dönüşümü sağlamak, CHF'nin ilkelerini halka öğretmek ve Kemalist ideolojiyi halka anlatmak suretiyle 19 Şubat 1932'de kuruluş esaslı önceden bildirilen 14 ilde halkevleri açılmıştır. Eski alışkanlıklardan kopmuş, yeni hayata uyum sağlayan bireylerin yetiştirilmesi Cumhuriyet'in öncü kadrolarının temel sorunsalıydı. Toplumun tümünden kalkındırmayı temel alan kuruluş, eski hayattan farklı bir toplumsal yapı yaratma çabası içine girmiştir. CHF'nin yeni Genel Sekreteri Kütahya Mebusu Recep (Peker) Bey, amaçlarının milli kimlik ve ulus-devlet inşası sürecinde kültür birliğini sağlamak olduğunu konuşmalarında belirtmiştir. Bu düşünceyle halkevlerine bağlı 9 ayrı kolda faaliyet gösteren şubeler oluşturulmuştur. Bu kollar; Dil ve Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kütüphane ve Yayın, Köycülük ve Tarih ve Müze şeklinde sınıflandırılmıştır.⁵⁵ Vakıf, 19 Şubat 1932 tarihli ilk nüshasında Ankara, İstanbul, İzmir ve Eskişehir'de faaliyet gösterecek olan halkevi binalarının fotoğraflarına yer vermiştir. Fotoğrafların üzerinde ise "Halk Evleri Bugün Merasimle Açılıyor", ve kırmızı puntolarla "Gençler, Aza Yazılıdır!" yazmaktadır.⁵⁶ Ertesi gün ise halkevlerinden "Yüksek Heyecanlar Karargâhı" olarak bahsedilmiş "halkevleri yüksek heyecan karargâhudur. Halkevleri Türk halkının hasret çektiği irfan nurunu herkese en büyük kolaylıkla yapmak, muhtaç olduğu içtimai yardımı her ferde ayrı ayrı vermek ve kardeş sevgisi getirmek için çalışmak, uğraşmak isteyenlerin büyük karargâhı olacaktır" duyurusu okuyucu

Defalarca kürsüye çıktı, basını savundu. Bizi kurtaramadı ama bütün Meclis içinde tek kırmızı oy vererek kendi vicdan ve irfanını kurtardı. Tek Parti çağında mesele idi bu!" Bkz: Gezgın, a.g.e., s.408.

54 "Ali Kemal'in Halefi", *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1931; "Hıyanet Vesikaları", *Cumhuriyet*, 27 Temmuz 1931.

55 *BCA*, 490.1.0.0, Yer no: 3-12-3; Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 2000, s.91-92; Neşe G. Yeşilkaya, *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.61-66; Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi III*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1996, s.84; Soyak, a.g.e, s.456-458; *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, C.I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s.198

56 *Vakıf*, 19 Şubat 1932; Ayrıca bkz: *Son Posta*, 19 Şubat 1932; *Milliyet*, 19 Şubat 1932.

ile paylaşılmıştır.⁵⁷ Halkevleri açıldıktan dört gün sonra Mehmet Asım konuya ilişkin duygularını köşe yazısına taşımıştır. Asım Bey, halkevlerinden milli kültür ocakları şeklinde bahsederek sayılarının yüzü geçeceğini arzulamaktadır. Ona göre bu kurumlar yüreği vatan sevgisi ile çarpanların bir toplanma ve birleşme yeri olacaktır. Aynı zamanda en önemlisi ise CHF'ye mensup olsun ya da olmasın herkesin halkevinde kendine bir köşe bulacağıdır. Her bir inkılap zorlu bir yolculuğun neticesidir diyerek aşılamayacak gibi dağların aslında azmedilirse aşılacağını halka öğütlemiştir. Asım Bey, yazısında millete rehberlik eden büyük kurtarıcı Atatürk sayesinde bütün engellerin aşıldığını ve bunun neticesinde büyük inkılaplar yapıldığını vurgulamıştır. Halkevlerinin dil, din ve yaş farkı gözetmeksizin milletin hizmetinde olmasının mutluluğu yazısının üslubuna sirayet etmiştir. Konuya ilişkin son cümlelerini ise “*şüphe yok ki yalnız inkılap davasında değil, fikri hayatın her safhasında gençlik demek kafası çalışan ve işleyen insan demektir. Hatta fikri gençliğin kemali çok defa insanlara saçlar ağardıktan sonra gelir. Onun için halkevlerinde her yaştaki vatandaşlar arasında hiçbir rütbe ve mevki farkı gözetilmeksizin bir araya toplanacak, Türk milletinin muhtelif sahadaki kültür tekâmülüne hizmet edecektir.*”⁵⁸ şeklinde olmuştur.

Mehmet Asım Bey'in siyasi ve gazetecilik kariyerinin en heyecanlı kısmı Başvekil İsmet Paşa ile İtalya seyahati olmuştur. 22 Mayıs- 2 Haziran 1932 tarihleri arasında gerçekleşecek seyahate dönemin en önemli siyasetçileri ve basın mensupları katılmıştır. Vakit, 22 Mayıs'ta seyahatin 12 gün süreceğini ve heyeti İtalya'ya götürecek olan Loit Triestino kumpanyasına ait Tevere Vapurunun fotoğrafını paylaşmıştır. Mehmet Asım, aynı nüshada “İsmet Paşanın Roma Seyahati” adlı köşe yazısında konuya ilişkin düşüncelerini anlatmıştır. Bu gezinin görünürdeki sebebini, Başvekil Paşanın geçen sene Tevfik Rüstü (Aras) Beyle Peşte'ye giderken Venedik'e uğrarken görmüş olduğu misafirperverliğe ve İtalya hükümetince Roma'ya davet edilmesine bağlamaktadır. Asıl sebebini ise İsmet Paşa Hükümetinin ülke sınırları dışında barıştan başka hiçbir özel amaç beslemeyen milli siyasetin bütün dünyaca malum bir hakikat olmasına dayandırmaktadır. Yani hükümetin izlediği barışçıl dış politika sayesinde, on gün öncesinde Rusya'dan sonra Faşist İtalya'ya yapılacak seyahatin uzak şark semalarında karanlık bulutların dolaştığı günlerde siyaseti dedikoducuların malzemesi olmaktan kurtaracağını belirtmiştir. Bununla beraber Başvekilin Roma seyahatinde, iki ülkeyi birbirine bağlayan samimi dostluk dışında bir maksat aramak gerekirse bunu “*inkılapçı Türkiye'nin cumhuriyet evlatları tarafından gene inkılapçı İtalyan'ın kuvvetli reisine karşı öteden beri beslemekte olan samimi bir hürmet eseri olarak*” gösterilebileceğine işaret etmiştir. Us, yazısının devamında Cihan Harbi sonrasında İtalya'yı kaostan kurtaran bütün kudreti elinde toplayan Musolini 'den halaskar ve bütün ülkeyi bir ordu inzibatıyla medeniyete sevk eden büyük bir reis olduğundan bahsetmektedir. Son olarak da

57 “Halkevleri Dün Samimi Merasimle Açıldılar.”, *Vakit*, 20 Şubat 1932.

58 Mehmet Asım, “Halkevleri”, *Vakit*, 22 Şubat 1932.

Faşist İtalya Duçe'nin bu yönü ile inkılapçı Türkiye'den büyük takdir kazandığını belirtmiştir.⁵⁹ Ertesi gün ise Vakit, Haydarpaşa Limanına gelen Başvekil ve yanında yer alan İtalya ataşemiliteri ve maslahatgüzarının bulunduğu bir fotoğrafa yer vermiştir. Fotoğrafın üstünde "İsmet Paşa Hazretlerinin Beyanatı" onun altında Paşa'ya ait olan "Kemalist Türkiye ile Faşist İtalya Arasında Namuskarane Sözüne İnanan Bir Haleti Ruhiye Vardır" yazmaktadır. İleriki sayfalarda da gezi programı kamuoyuna duyurulmuştur. Geziye katılanlar arasında şu kişiler yer almaktadır:

"1-İsmet Paşa, 2- Eşleri hanımefendi, 3-Özel Kalem Müdürü Vedit Bey, 4-Dâhiliye Nezareti Müsteşarı Kaşif Efendi, 5- Hizmetçi Fatma Hanım, 6-Tevfik Rüştü Bey, 7- Eşleri Hanım Efendi, 8- Kızı Emel Hanım Efendi, 9- Genel Müdür Cevat Bey, 10-Kemal Aziz Bey, 11- Bir katip, 12-Şoför Sadık Efendi, 13-Recep Bey, 14-Ali Bey, 15-Saffet Bey, Erzincan, 16-Reşit Galip Bey, Aydın, 17-Mahmut Bey, Siirt, 18- Mehmet Asım Bey, Artvin, 19- Yunus Nadi Bey, Muğla, 20- Falih Rıfki Bey, Bolu, 21- Ruşen Eşref Bey, 22- Yakup Kadri Bey, Manisa, 23- Nevzat Bey, Ankara Valisi."⁶⁰

Vakit 24 Mayıs'ta Vapur'un Atina'ya uğradığından orada Hariciye Nazırı Tevfik Bey ve İsmet Paşanın Yunanistan Başbakanı Venizelos'un evinde bir araya geldiğinden ve Venizelos'un evinde bulunan Yunan Cumhurbaşkanı (Zaimiz) ile⁶¹ kısaca görüştüğünden bahsetmiştir. Evere vapurunun Brendiziye vardıktan sonra İtalyan sefiri tarafından karşılanacağı, Bari'ye kadar otomobile gezinti yapıldıktan sonra hazırlanan özel trenle Roma'ya hareket edileceği okuyucu ile paylaşılmıştır.⁶² 25 Mayıs'ta da Başvekil Roma'ya varmıştır. İstasyonda kendisini Mussolini, Hariciye Nazırı M. Grandi, İtalya Başvekâlet ve Hariciye Nezareti Müsteşarları, Roma Valisi, Faşist Fırkası Umum Kâtibi ve Türkiye Roma Büyükelçiliği maslahatgüzarı ile sefaret memurları karşılamıştır. Aynı gün İtalyan Hükümeti Matbuat Müdürü M. Golverelli tarafından

59 Mehmet Asım, "İsmet Paşanın Roma Seyahati", *Vakit*, 22 Mayıs 1932; Aynı nüshanın sol alt köşesinde bir kare içinde Mehmet Asım'ın bir fotoğrafına yer verilmiş ve okuyucuya şu duyuru yapılmıştır: "Başmuharririmiz, Roma'dan seyahat intibalarını okuyucularımıza sırasıyla bildirecektir. Bugün başvekilimiz İsmet Paşa Hz.nin refakatlerinde Tevere vapuruyla Roma'ya hareket edecek olan Başmuharririmiz Artvin mebusu Mehmet Asım Bey Roma seyahatine ait intibalarını (Vakit) okuyucularına sırasıyla bildirecektir. Bu mektupların okuyucularımız tarafından alakayla takip edileceğine emin bulunuyoruz."

60 "Başvekilimiz Roma'ya Hareket Etti", *Vakit*, 23 Mayıs 1932; Ayrıca bkz: *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 1932; *Milliyet*, 23 Mayıs 1932; *Son Posta*, 22 Mayıs 1932; Yolcu listesi Türkiye Cumhuriyeti Roma Büyük Elçiliği Arşivinden alınmıştır. Belgeyi aktaranın çalışması için bkz: Mevlüt Çelebi, "Başvekil İsmet Paşa'nın İtalya Seyahati", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22/2, (2007), s.30

61 Yunan Reisi Zimis bu görüşmede şunları demiştir: "Kabinedeki değişiklik Türk-Yunan dostluğunu kat'iyen müteessir etmez. Bu dostluğun kökenleri Yunan milletin kalbinin derinliklerinde bulunuyor." Bkz: *Vakit*, 25 Mayıs 1932.

62 "Roma Yolunda", *Vakit*, 24 Mayıs 1932. Asım Us anılarında 24 Mayıs'ta Bari Limanına çıktıklarından, buranın büyütüldüğünden, şu ana kadar 160 Milyon liret sarf edildiğinden bu rakamın 200 Milyona çıkarılacağından, asıl planın 500 Milyon olduğundan bahsederken, burada Şark sergisi yapılmak istendiğini, şehrin nüfusunun 10 senede iki misli olduğunu, buranın Avrupa'nın güney Hamburg'u yapılmak istendiği izlenimini aktarmıştır. Bkz: Us, *a.g.e.*, s. 47-48.

Türk gazetecilerine ziyafet verilmiştir. Ziyaretin kalanını Mehmet Asım'ın anılarından takip etmek mümkündür. Zira Mehmet Asım, İtalya'ya varışından dönüşüne kadar izlenimlerini gazetesine göndermiş ve İtalya'da yaşanan toplumsal, siyasal dönüşümün ülke üzerindeki etkilerini ve kendinde nasıl bir intiba yarattığını "Hatıra Notları" adlı anılarında İtalya seyahatine 3 sayfa yer ayırarak dile getirmiştir. İzlenimlerini anılarına kesitler halinde yansıtmıştır. Bunların bazıları şöyle aktarılmıştır:⁶³

"Roma civarındaki bataklıkları kurutuluyor. Aile başına 20 hektar arazi veriliyor. Bu suretle elde edilen faydalar: 1- Nüfus İskânı, 2-İşçilere iş, 3- Buğday ihtiyacının temini... Mussolini Türk gazetecilerini ve Türk mebuslarını kabul etti ve şu beyanatta bulundu: 'Faşist fırkası silahsız bir ordudur. İtalyanlar günde on üç, on dört saat çalışıyorlar. Yedikleri şey makarna, günde bir defa et ve sebze. Zannedirim ilim ve fenne göre kâfi gıdadır. Roma'da üç yüz bin nüfus artışı var. Bunun üçte ikisi dâhili muhaceret neticesidir. Üçte biri yeni doğumlardandır. Köylülerin şehirlere gelmelerine mâni olmak lazım. Bir kere şehre geldikten sonra artık tekrar onları köylere çevirmek kabil değildir... Bütün köylülerin bisikletleri var. Birçoklarının da motosikletleri var. Eğer, iktisadi buhran gelip çatmasaydı otomobilleri de olacaktı. İtalya'nın birçok yerlerinde halk arkaları ile hayvanları ve arabaları ile toprak taşıyıp kayalıkları tarla yapıyorlar. İktisadi buhranın bize o kadar zararı yoktur. Bilakis rejimimize faydası var. İlk zamanlar disiplin namına yapılan tedbirler ağır geliyordu. Fakat zamanla faydası görüldükçe alışıldı, takdir edildi. Muahedeler edebi değildir. (Mussolini bu ifadesiyle Fransa ve İngiltere'ye karşı vaziyetini izah etmiş oluyordu) Bizim dostluğumuza itimat ediniz... Hâlbuki şimdi iktisadi tedbirler olarak memleketler ve milletler arasında yeni mâniolar konuyor... Türkiye ile İtalya arasındaki münasebatı iktisaden tanzim için muhtelit bir komisyon yapılması ve komisyon vasıtasıyla doğrudan doğruya ticaret müesseseleri arasında anlaşmalar vücuda getirilmesi en muvafik bir usuldür... İtalya'nın düşmanı Avusturya'dır. Ona karşı harp ederek inkılabı gideceğiz dedi ve İtalyan milletini bu maksat etrafında birleşmeye davet etti... Faşist Fırkasında yalnız erkekler değil, kadınlar ve çocuklar da dâhildir. Bu fırka ferdi bir fırka değil, ailevi bir fırkadır. Fırkaya giren bir babanın zevcesi ve çocukları da girmiş olur. Faşist ordusu milis ordusundan ibarettir."

Vakit, İtalya'dan gelen bilgileri özellikle Başmuharrir Asım Us'un yaşadıklarını anlattığı 3 mektubu ilerleyen nüshalarda günü gününe kamuoyu ile paylaşmıştır.⁶⁴ İstanbul'a geldikten hemen bir gün sora ise İtalya'da geçirdiği günlerin değerlendirmesini "Mussolini ile İlk Temas" adlı köşe yazısına

63 "Heyetimiz İtalya'da Büyük Tezahüratla Karşılandı", *Vakit*, 26 Mayıs 1932; "İsmet Pş. Hz. Dün Pantheon'a ve Meçhul Askerlerin Mezarına Çelenk Koydular", *Cumhuriyet*, 26 Mayıs 1932; Us, *a.g.e.*, s. 48-50.

64 Roma Kral ve Kraliçesi Türk heyetine ziyafet verdi. Bkz: "İtalyanlarla Daha Mütakamil Bir Anlaşmaya Doğru", *Vakit*, 27 Mayıs 1932; Roma Semalarında 600 İtalyan Tayyareci uçuş yaptı. Bkz: *Vakit*, 28 Mayıs 1932; Mehmet Asım, "İtalya Seyahati Mektupları:3", *Vakit* 29 Mayıs 1932; Mehmet Asım, "Brendizi ve Bari'de İtalya Seyahati Mektupları:4", *Vakit*, 30 Mayıs 1932; "İsmet Pş. Hz. Roma'dan Hareket Ettiler", *Vakit*, 31 Mayıs 1932; "İtalya ile Mali Bir İtilaf" başlığı altında da İtalya'nın 30 milyon liralık kredi açacağı bunun üçte birini naklen vereceği duyurulmuştur. Bkz: *Vakit*, 1 Haziran 1932.

aktarmıştır. Ona göre İtalya'nın bugünkü durumunu anlamanın yolu yüksek ve kuvvetli hükümet reisi olan Mussolini'nin öz şahsiyetini ve idari yeteneğini bilmekten geçmektedir. Başbakan Mussolini'yi ilk defa görmediğini, bir buçuk yıl önce Hariciye Nazırı Tefvik Beyle üç gazeteci arkadaşının Roma'dan geçerken, Duçe tarafından Venedik Sarayı'nda ağırlandıklarını yazısında belirtmektedir. Mussolini Kimdir? sorusuna "Bu zat yeni İtalya'nın hem kalbi hem dimağıdır. Baştan aşağıya bir saat gibi intizam içinde işleyen ve çalışan koca memleketin zembereğidir. Milli kuvvet ve teşkilat namına bütün İtalya'da ne varsa hepsinin seyrü hareketi bu dimağa bu kalbe, bu zembereğe merbuttur. Bu nokta-i nazardan M. Mussolini'nin Türkiye başvekiline ve maiyeti heyetine gösterdiği teveccüh ve nezaket eseri bütün İtalya'nın samimi ifadesi olarak kabul olunabilir"⁶⁵ yanıtını vermiştir. Mussolini'nin Türk heyetini Roma'da en iyi şekilde karşılaması heyettekilerde büyük bir etki yaratmıştır. Zira İsmet Paşanın yurda döner dönmez "Mussolini Hz.nin Yüksek Kıymet ve Muvaffakiyeti, Her Türü Takdirin Fevkindedir"⁶⁶ beyanını bu duruma örnek verilebilir. Asım Bey, İtalya ile olan dostluğun tesadüfi olmadığını Lozan Sulhunu yapan İsmet Paşa ve arkadaşlarının senelerden beri yürüttüğü milli ve dürüst uluslararası siyasetin bir neticesi olduğunu düşünmektedir.⁶⁷

65 Mehmet Asım, "Musolini İle İlk Temas", *Vakit*, 3 Haziran 1932; Us ertesi günkü yazısında ilk ağızdan Mussolini hayatından kesitler vermeye devam etmiş ve şunları ilave etmiştir: "Mussolini, babası demirci, anası muallim olan bir köylü çocuğudur. Çocukluğunda körük çekerek babasının san'atini öğrenmiş, valdesinin zorile de mektebe gitmiş, köy mekteplerine muallim olacak derecede tahsilini ilerletmiştir. Fakat bu meslekte kalmamış, İsviçre'ye giderek orada Lozan Darülfünununa samimi olarak kaydedilmiş, diğer taraftan hamallıktan rençberliğe kadar her nevi amelelik yapmıştır. Hatta bu sırada İsviçreli bir kasabın yanında çıraklık bile etmiştir. Garip bir tesadüf eseri olarak Türkiye'nin Lozan sulh müzakeratı esnasında nisbeten yeni Başvekil olan M. Mussolini, İngiliz hariciye nazırı Lord Gürzon ve Fransız Başvekili Puankare ile görüşmek istemiş, İsviçre'ye gitmişti. Tren Lozan'a vardığı zaman, vakiyle bu memlekette en müşkil bir amele hayatı yaşamış, fakat bilahare İtalya'da büyük bir faşist hareketi yaratmış ve hükümet riyasetini eline almış olan bu Başvekili görmek isteyen birçok kimseler istasyona toplanmıştı. Mussolini'n yanında çıraklık yapmış olduğu kasap ta bu meraklılar arasında idi. Duçe trenden inerken halk arasındaki kasabı gördü. Hiç tereddüt etmeksizin kalabalığı yararak ilerledi. Eski ustasının elini sararak samimiyetle sıktı. Tarih sahasında bir rençber ve amele ailesi içinden çıkarak, bir milletin mukadderatını idare edecek en yüksek mevkilere kadar çıkmış insanlar çoktur." Bkz: Mehmet Asım, "İtalya Seyahati İntibalarından: 6 Dostluğa İnanıyoruz", *Vakit*, 4 Haziran 1932.

66 "Gördüğümüz muamelenin mihmannuvazane ve nazikâne tecelliyatı bizi fevkalâde mütehasis etmiştir. Vatandaşlarımız huzurunda teşekkürlerimizi tekrar etmek benim için bir vazifedir. Faşist İtalya çok çalışıyor. Muvaffakiyet her yerde derhâl göze çarpar Mussolini Hz.e yüksek kıymet ve muvaffakiyeti her türlü takdir ölçüsünden üstündür. Millî reisimiz Gazi Hazretlerine faşist İtalya'da beslenen hayranlık hisleri ve yüksek hükümet reisinin bu vadide izhar ettiği asıl duygular bizi çok mütehasis ve bahtiyar etmiştir. İtalya ile aramızda üç yüz milyon lirelik bir ikrazın esasları takarrür ettirilmiştir, bu ikrazın bir kısmından aynen nakit olarak bir kısmından İtalya'ya borçlarımızın tediyesi için ve bir kısmından dahi İtalya'ya yapacağımız siparişler için istifade olunacaktır. Tesisatımızı kurmak ve iktisadi bünyemizi takviye etmek için bu muamele çok faydalı yeni bir imkân ve amildir." Bkz: "Başvekilimiz Mühim Beyanatta Bulundu", *Vakit*, 3 Haziran 1932.

67 Mehmet Asım, "İtalya Seyahati İntibalarından: 7 Bir Takdirin Manası", *Vakit*, 5 Haziran 1932; Ayrıca bkz: Şerafettin Turan, *İsmet İnönü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s.55.

Us'un ülkeye dönüşü sonrası tarih alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. 12 Mart 1931'de Türk Ocaklarının kapanması üzerine Ocak'ın kurucu üyelerinin Atatürk'ün direktifi doğrultusunda faaliyetlerini 15 Nisan 1931'de kurulacak olan Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nde göstermesi istenmiştir.⁶⁸ Tarih çalışmaları, ülkenin her tarafından gelen tarih ve coğrafya öğretmenlerinin yanı sıra yabancı bilim adamlarının davetiyle Atatürk'ün gözetiminde Ankara Halkevi'nde gerçekleşen Birinci Türk Tarih Kongresi'nde devam etmiştir.⁶⁹ Kongrede, Türklerin, Mezopotamya'dan Avrupa'ya kadar tüm kültürlerin kurucusu oldukları iddialarına yönelik Türk Tarih Tezi geniş açıdan açıklanmış ve tartışılmıştır. Vakit, 2 Temmuz 1932 tarihli nüshasında Kongrenin Maarif Vekili Esat Bey tarafından açılacağını, tahmini olarak kongreye 250 kişinin katılacağını kamuoyuna duyurmuştur.⁷⁰ Us, anılarının 2 Temmuz kısmına konuya ilişkin olarak şunları not etmiştir:⁷¹ "2 Temmuz 1932 günü Tarih Kongresi başlayacak. Ayın on birine kadar devam edecek. Tarih encümeni azasından Reşit Galip, tarihin ana hatları; Yusuf Ziya (Özer), Mısırlıların mitolojisi; Sadri Maksudi (Arsal) de Orta Asya ve Şarki Avrupa'da Türklerin hakkında konferanslar verecekler."

Asım Bey, kongrenin toplanmasını "Türkün Davası" olarak görmektedir. Kongre devam ederken yazdığı makaleyi analiz ettiğimizde bunu görmek mümkündür. Hatta detaylı olarak kaleme aldığı makalesinin başlığını da *Türkün Davası* olarak koymuştur. Us, Gazi rehberliğinde ilim sahasında ortaya atılan milli davanın kongrede muhakemesinin en iyi şekilde yapılacağına inanmaktadır. Saltanat hayatı yaşamak maksadıyla milli tarihimize karşı görülen haksızlıkların tamir edileceğini, ilim tarihinde Türk milletinin inkâr edilmiş olan haklarını meydana çıkaracağını düşünmektedir. Asım Bey, okul yıllarında okutulan tarih kitaplarında Türk tarihinin sadece Osmanlı tarihinden ibaret olarak gösterildiğini, imparatorluğun doğudan Anadolu'ya gelen dört yüz çadırılık bir aşiret tarafından kurulduğunu anımsamıştır. İmparatorluğun kudret sesleri yükseltilmeye çalışılırken Türk milletinin tarih sahnesindeki varlığının inkâr edildiğini yazısında belirtmiştir. Yazısına Türk tarihinden kesitler sunarak devam eden Asım Bey, Osmanlı aşiretinin Anadolu'ya geldiği zaman Türk neslinden olan bu topraklar üzerinde bulunduğunu ve burada

68 Bu cemiyet: Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri olan Tevfik Bıykoğlu başkan, Yusuf Akçora ile Samih Rifat başkanvekili, Reşid Galip Genel Sekreter olarak yer almıştı. Üyeler, Afet İnan, İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), Hamit Zübeyir (Koşay), Halil Ethem (Eldem), Ragıp Hulusi, Reşid Saffet (Atabinen), Zakir Kadiri (Ugan), Sadri Maksudi (Arsal), Mesaroş (Ankara Etnografya Müzesi uzmanı), Mükrimin Halil (Yinanç), Vasıf Çınar ve Yusuf Ziya'dan (Özer) oluşmaktaydı. Bkz: Yusuf Halaçoğlu, "Türk Tarih Kurumu", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C 4, İstanbul 2021, s.547; Sarıнай, a.g.e., s. 354-355.

69 "Büyük Tarih Kongresi Yarın Ankara'da Toplanmaya Başlıyor", *Vakit*, 1 Temmuz 1932; *Akşam*, 3 Temmuz 1932; *Son Posta*, 3 Temmuz 1932; <https://www.ttk.gov.tr/kongreler/i-turk-tarih-kongresi-02-11-temmuz-1932-ankara/> (02.02.2022); Afet İnan, "Türk Tarih Kurumunun Kuruluşuna Dair", *Belleten*, C XI, S 42, (Nisan 1947), 173-179; Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015, s.267-269.

70 "Kongre Bugün Toplanmaya Başlıyor", *Vakit*, 2 Temmuz 1932; *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1932.

71 Us, a.g.e., s. 52.

medeniyetler kurduğunu iddia etmiştir. Hatta Rumeli tarafının da bu vaziyette olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre, ilk medeniyet eserleri Türk'ün ilk vatani olan Orta Asya'dan çıkmış ve buradan yayılan Türkler Avrupa medeniyetinin temeli sayılan Yunan ve Roma medeniyetinin kökenini oluşturmuşlardır. Yani "Türk milletinin tarihi cihan tarihinin tam kendisidir." Bu, hakikati ortaya koyan ve çıkarmaya çalışan da Türk milletini kurtaran Gazi'nin tam kendisidir. Oysaki Batı bu medeniyeti bağımsız bir varlık olarak göstererek Roma ve Yunan medeniyeti üzerine inşa etmiştir. Aynı zamanda yabancı âlimler medeniyetlerin sadece Avrupa'da çıkıp ve ilerlediği görüşü de doğru değildi. Us, kongrede yapılan incelemeler sayesinde durumun böyle olmadığını yabancı bilim adamları tarafından ortaya konulduğunu yazısında ele almıştır. Türk milletinin varlığına ait olan bu hakikatin ortaya çıktıktan sonra bu kadarıyla bırakılmayarak hakikatlerin başka milletlere de gösterilmesi gerektiğine inanmaktadır. Us, makalesinin sonunu da minnet duygularını Gazi'ye ithaf etmek ve şu ana kadar yapılan tarih çalışmalarını özetlemek için şöyle bitirmiştir:

*"Bu millî davanın tahakkukunu temin etmek içindir ki Gazi Hz Türk tarih encümenini teşkil etmiş ve bu encümeni yüksek himayelerine alarak mesaisini her suretle teshil etmiye karar vermiştir. Bu sayede tarih encümeni Türk tarihinin ana hatlarına ait olan birinci mühim eserinden sonra mekteplerimizde okunmak üzere dört büyük cilt daha vücuda getirmiştir. İşte tarih kongresi şimdiye kadar tarih encümeni tarafından ortaya konan eserlerin ve teferruatını tetkik etmek ve muhakeme etmek için Ankara'da toplanmış bulunuyor ve bu maksatla mesaisine başlıyor."*⁷²

Mehmet Asım'ın bu sözlerinin Atatürk'ün Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Azası Afet Hanım'a dikte ettirdiği, "Tarihten Evvel ve Tarihin Fecrinde" konuşma metni ve "Orta Kurun Tarihine Umumi Bir Bakış"⁷³, adlı bildiri ile paralellik göstermesi onun hükümete ve Atatürk'e ne kadar yakın ve onların destekçisi olduğunu göstermektedir. Kongre mesaisi devam ederken Asım Bey, "Türk Tarihinde İnkılap" adlı bir yazıyı kaleme almıştır. Yazıda Türk Tarih Encümeninin iki yıllık çalışmasının ardından dört ciltlik mühim bir eser ortaya koyduğu, Türk milletinin dünya tarihindeki yerinin Türk çocuklarına öğretilenden farklı olduğu, yeni eserlerin Türk tarihinde inkılap tabiri ile ifade etmenin mümkün olacağı belirtilmiştir. Ayrıca mevcut bilgilerin ancak belgelerle ve ilmi sahadaki tartışmalarla değişebileceği Us tarafından belirtilirken, Ankara'da toplanan Tarih kongresinin de bu amaçla toplandığını dile getirmektedir. Tarih kongresi toplanmadan önce Darülfünun Edebiyat Fakültesi Türk Edebiyat Tarihi Müderrisi Mehmet Fuat Köprülü Bey'in tarih encümeni

72 Mehmet Asım, "Türkün Davası", *Vakit*, 6 Temmuz 1932; Ayrıca bkz: Aydemir, *a.g.e.*, s. 436-438.

73 Afet İnan, "Orta Kurun Tarihine Umumi Bir Bakış", Birinci Türk Tarih Kongresi, Ankara, 405-445. (<http://www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/i-turk-tarih-kongresi-02-11-temmuz-1932-ankara/>) (04.03.2022); "Muallim Afet Hanımın Konferansı", *Vakit*, 10 Temmuz 1932; Zafer Toprak, *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, Doğan Kitap, İstanbul 2012, s.106-154; *Akşam*, 3 Temmuz 1932; Volkan Payaşı, Olcay Özkaya Duman, *Tarihe Tanık ve Adanmış Bir Ömür: Afet İnan*, Gece Yayınları, Ankara, 2018, s.114-115.

tarafından ortaya konmuş olan teze taraf olmadığı⁷⁴ söylentilerinin olduğunu öyle bir şey varsa eğer bunun nedenlerini Tarih encümenine açıklamasının gerekliliğini anlatmıştır. Us, yazısında kongreden kesitler sunmaya devam etmiştir. Özellikle Afet Hanım'dan sonra kürsüye çıkan Hasan Cemil Bey de Fuat Bey'den konuya açıklık getirmesini istediği, bunun üzerine kürsüye gelen Fuat Bey'in Tarih encümeni ile aralarında hiçbir ihtilafın olmadığı bilgisini aktarırken, ortaya konan tezle eserlerin kıymetleri hakkında en küçük şüphe kalmadığını ifade etmiştir. Ona göre bu kongrenin önemi, memleketin her köşesinden Türk gençliğine rehber olan yüzlerce öğretmeni bir araya getirmesi ve onların mevzular üzerindeki tartışmalara candan katılmalarıydı. Aynı zamanda kongrenin toplanmasının yegâne sebebi, Türk tarihine ait yeni tezin bir ideal vasıta olmadığını, uluslararası ilim âleminde en son bulunan belgelerle teyit ve tespitinin sağlanmasıdır. Us, yazısının sonunda "bu mesai aynı zamanda beynelmilel ilim sahasında da yeni Türk tezinin kıymet kazanmasına hizmet edecektir." demiştir.⁷⁵

Kongre sürerken Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne⁷⁶ kabul edilme süreci başlamıştır. Konuya ilişkin Vakit, 1 Temmuz 1932 tarihli nüshasında bir kare içinde kırmızı puntolarla yazılmış "21 Devletin Yaptığı Teklif, Cemiyetin Bugünkü Toplantısında Okunacak" adlı habere yer vermiştir. Haberde teklifi yapan devletler; Almanya, Avusturya, İngiltere, İtalya, Fransa, Bulgaristan, İspanya, Yunanistan, Macaristan, Guatemala, Venezüella, Hollanda, İran, Polonya, İsviçre, Çekoslovakya, Yugoslavya, Japonya, Kolombiya ve İsveç olarak sıralanmıştır. Aynı nüshada süreçle ilgili olarak Mehmet Asım, "Türkiye ve Cemiyeti Akvam", adlı köşe yazısına izlenimlerini aktarmıştır. Ona göre Cumhuriyet idaresinin cemiyete girmesi ile uluslararası alandaki durumunun belirginleşecek, Türkiye Cemiyeti

74 Fuat Köprülü ve Zeki Velidi Togan Türk Tarih Tezine çeşitli itirazlarda bulunmuşlardır. Köprülü lisan ve ırk kavramının tamamen farklı olduğunu belirterek, lisanını unutan kavimlerin varlığını sürdürdüğünü bu yüzden Türk Tarih Tezindeki ırk ve lisan kavramının mutlak bütünlüğünün doğru olmadığını ileri sürmüştür. Togan ise Türk Tarih Tezinin ürünü olan 4 ciltlik tarih kitabını eleştirmiştir. Kitap'ta kuraklık ve eski Türk şehirleri ile ilgili yanlış bilgilerin olduğunu ileri sürmüştür. Bkz: *Birinci Türk Tarihi Kongresi*, Konferanslar, Müzakere Zabıtları, T.C. Maarif Vekâleti, Ankara, 1932, s.44/360-400; "Bir Münakaşa", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 1932.

75 Mehmet Asım, "Türk Tarihinde İnkılap", *Vakit*, 8 Temmuz 1932.

76 Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bozulan düzeninin sağlanması ve uluslararası barışın sağlanması amacıyla savaşın galip devletleri tarafından kurulmuştur. 18 Ocak 1919'da Paris Barış Konferansında uluslararası bir örgütün kurulması 28 Nisan 1919'da Genel Kurulu'nda oybirliği ile kabul edildi. Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) 10 Ocak 1920'de İsviçre'de resmen kuruldu. Savaşın mağlup olan devletlerde zamanla cemiyete üye olurken, Türkiye, İngiltere ile yaşadığı Musul meselesinden dolayı cemiyete başvuru da bulunmamıştır. 12 Nisan 1932'de Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü (Aras) Bey'in Cenevre'de Silahsızlanma Konferansında İspanyol temsilcisine, Türkiye'nin davet edildiği takdirde cemiyete katılmaktan onur duyacağını söylemiştir. Bkz: Ercan Haytoğlu, "Milletler Cemiyeti", *Atatürk Ansiklopedisi*, Atatürk Araştırma Merkezi Ankara, 2020, s.1-7; Ayrıca bkz: *BCA*, 30.10.2.0.0, Yer no: 222.497.20; Şayan Ulusan, "Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne (Cemiyet-i Akvam) Girişi", *ÇTTAD*, VII/16-17, (2008/Bahar-Güz), s.237-258; "Tevfik Rüştü Bey'in Beyanati", *Vakit*, 15 Nisan 1932.

Akvama giremez, çünkü Rusya ile çok sıkı dostane münasebatta bulunması buna manidir.” ifadeleri açığa kavuşacaktır. Türkiye’nin, silahsızlanma konferansı gibi cemiyet kararları ile oluşturulan uluslararası teşekküllere öncesinden olduğu gibi şu anda da katılmaya devam edeceğinden cemiyete girmesi konusunda bir sıkıntı yaşanacağını düşünmemektedir. Türkiye’nin hiçbir zaman Rusya ile dostluğunu inkâr etmediğini, bu dostluğun artarak devam edeceğini ve bu durumun cemiyete girmesine mâni olmaması gerektiğini yazısında belirtmiştir. Yazısının devamında Türkiye’nin uluslararası alanda izlediği sulh politikası sayesinde kıymetli dostluklar kazandığını ve bunun neticesinde dost memleketlerin teşviki ile cemiyete üye olma düşüncesinin doğduğunu izah etmiştir. Aynı zamanda Türkiye, cemiyetten gelen teklifi kabul etmekle hem cemiyetin prensiplerine saygılı olduğunu göstermiş hem de cemiyete dâhil olan dost milletlerin Türk milletine ve Türkiye Cumhuriyeti’ne göstermiş oldukları nezaket vazifesini yerine getirmiş olacağını anlatmıştır.⁷⁷ Aradan beş gün sonra Vakit, konuyu tekrar manşetine taşımış ve “Akvam Cemiyetinin Bugün Bilhassa Bizim Cemiyete Davetimiz İçin Toplanması Muhtemeldir.” başlıklı haberi altı çizili olarak kamuoyu ile paylaşmıştır.⁷⁸ Gazetenin ve başyazarının konuya ilerleyen nüshalarda da geniş yer ayırdığını ve konuyu çok önemseydiğini söylemek mümkündür. Nitekim Vakit, 7 Temmuz’da konunun önemime dikkat çekmek için kırmızı puntolarla “Cemiyeti Akvama Çağrıldık” adlı haberde gurur ifadelerinin yer aldığı üç alt başlığa yer vermiştir. Bunlardan biri, “hemen bütün murahhaslar cemiyete iştirakimizi çok hareketli tezahüratla selamladılar”, diğeri Alman murahhası bizi eski sabık dostu sıfatı ile selamladı. Fransa murahhası buna şu kelimelerle mukabele etti: Biz Türkiye’nin Avrupa’da en kadim dostuyuz.”, sonuncusu ve kanımca tarihi derinliği ile en dikkate değer olanı “Gelibolu’da harp eden Avusturalya murahhası, kahramanlığımızdan takdirle, İngilizler Cemiyete iştirakimizin şamil kıymetinden bahsetmişlerdir.” başlığıdır.⁷⁹

Cemiyet Genel Sekreteri Erik Drummond, Türkiye’nin cemiyete girme teklifini⁸⁰ Türkiye Bern Elçisi Cemal Hüsnü Bey vasıtası ile Hariciye Vekili

77 Mehmet Asım, “Türkiye ve Cemiyeti Akvam”, *Vakit*, 1 Temmuz 1932.

78 *Vakit*, 6 Temmuz 1932.

79 *Vakit*, 7 Temmuz 1932.

80 Teklif metni şöyledir: “Vekil Beyefendi: Cemiyeti akvam fevkalâde heyeti umumiyesinin 1 Temmuz tarihli celsesinde aşağıda isimleri zikredilen memleketlerin heyeti murahhasalan Heyeti umumiyeye atideki teklifte bulunmuşlardır: Arnautluk, Almanya, Avusturya, Avustralya, Beritanya İmparatorluğu, Bulgaristan Kolombiya, Guiba, Danimarka, İspanya, Estonya, Finlandiya, Fransa, Yunanistan, Guatamala, Macaristan, İtalya, Japonya, Letonya, Yeni zelânt, Panama, Felemenk, İran, Lehistan, Romanya., İsveç, İsviçre, Çekoslovakya, Yugoslavya heyeti murahhasalan Türkiye Cumhuriyetinin bir Devletin Cemiyeti akvam azası olması için lâzım gelen ve misakın birinci maddesinde derpiş edilen umumî şeraiti haiz olduğunu müşahede ederek Türkiye Cumhuriyetini Cemiyeti Akvama girmeğe ve kıymettar teşriki mesaisinden Cemiyeti Akvamı istifade ettirmeğe davet etmeyi Heyeti umumiyeye teklif ederler. Heyeti umumiye 6 Temmuz tarihli celsesinde bu teklifi ruznamesine koymaya ittifakla karar vermiştir. Heyeti umumiye berveçati kararı kabul etmiştir: Heyeti umumiye Cemiyeti akvama yeni azaların kabulüne dair olan ve misakın birinci maddesinin ikinci fıkrasında derpiş edilen şeraiti haiz olduğunu müşahede ederek, Türkiye Cumhuriyetin

Tevfik Rüştü Bey'e iletmiştir. Vakit, 10 Temmuz'da Tevfik Bey'in Cemiyetin teklifine yönelik Meclis'teki açıklamasına yer vermiştir. Tevfik Bey'in kare içinde bir fotoğrafına yer veren Vakit, fotoğrafın altında Cumhuriyet hariciyesini başarıyla idare eden Hariciye Vekilimiz ifadesini kullanmıştır. En üste ise "Millet Meclisi, Davete İcabet Cevabı Verdi" başlıklı haber ile Meclis konuşmalarından halk haberdar edilmiştir. Gazete, uzun bir konuşma yapan Tevfik Bey'in konuşmasından bir bölümünü şu şekilde okuyucularına aktarmıştır:⁸¹

"İşte sarahatle görülyor ki Milletler cemiyeti umumî heyetinin karar ile Kâtibi Umumî Sir Drummond Cenapları Cumhuriyet Türkiyesini; bu cemiyete iltihaka davet ediyor. Her şeyden evvel şurasını kaydetmeliyim ki davetin şekli çok nazikanedir. Bu daveti intaç eden iki içtimadaki büyük hatiplerin milletimiz, inkılâbımız, Büyük. Reisimiz ve haricî siyasetimiz hakkında söylemek lütfunda buldukları mümtaz nutuklar etrafında ajansların hulâsa şeklindeki tebligatını arz etmek isterim ki, bu beyanatın her birinden ayrı ayrı mütehasıs olmamak mümkün değildir."

Mehmet Asım Bey, Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesinden dolayı yaşadığı gururu "Türkiye Milletler Meclisinde" adlı köşe yazısına aktarmıştır. Us, bu durumun tarihi bir kıymeti ve önemi olduğunu belirterek Türkiye'nin Cemiyet'e girmesi ile uluslararası siyaset ve ekonomide söz söyleme hakkına sahip olduğuna, şimdiye kadar hiçbir ülkeye bu kadar samimi davranılmadığına, her Türk'ün bu durumdan iftihar etmesi gerektiğine işaret etmiştir. Türkiye'nin Rusya ile olan ilişkisine değinen Us, Türkiye'nin Rusya ile olan dostluğunu gizlemediğini, Milletler Cemiyeti'ne girerken Moskova Hükümeti'ne bildirdiğini söyleyerek yazısını Hariciye Vekili Tevfik Bey'e ve Gazi'ye övgüler dizerek şöyle tamamlamıştır:⁸²

"Türkiye ile Rusya arasında mevcut olan samimi dostluk ve rabita Milletler Cemiyetinin hedefi olan sulh davasına muhalif olmak şöyle dursun, bilakis fazla bir kuvvet teşkil edeceği takdir olunmuştur; çünkü Türkiye'nin beynelmil el sulh ideali için nasıl kıymetli bir yardımcı bulunduğunda artık hiçbir kimsenin en küçük bir şüphesi kalmamıştır... Diğer taraftan unutmamak icap eder ki, milletler cemiyetine davetimiz meselesinde bizzat Türk milleti için de büyük bir şerefhissesi vardır: Bu da bütün devlet ve millet meselelerinde tam bir vahdet ile hareket etmektir. Millî vahdet millî kuvvet, milli kuvvet ise bütün muvaffakiyetlerin sırrı demektir. Binaenaleyh Türk milleti Büyük Gazimizin yüksek rehberliği ile çizilmiş olan birlik yolunda devam ettikçe daima

Cemiyeti Akvam azası olmya ve Cemiyeti kıymettar teşriki mesaisinden müstefit etmeğe davete karar vermiştir. Heyeti umumiye bu kararın neticelendirilmesini Kâtibi umumiye tevdi etmiştir. Bu kararı müstaceliyetle Hükümetinize lütfen tebliğ etmek ve Heyeti umumiyenin vaki davetine Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin vermek tasavvurunda bulunduğu neticeyi mümkün olan süratle bana bildirmekle Zatı devletlerine minnettar olacağım. Heyeti umumiyenin yukarıda mezkûr iki celsesine ait zabıtnamelerini tabedilir edilmez göndermekte kusur etmiyeceğim. İhtiramatı faikamm kabulü ve saire... Kâtibi umumi Erik Drummond." Bkz: TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 9, 9 Temmuz 1932, s.537.

81 "Hariciye Vekilimizin Cevabı Tasvip Edildi", *Vakit*, 10 Temmuz 1932; "Cemiyeti Akvama Girdik", *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1932.

82 Mehmet Asım, "Türkiye Milletler Meclisinde", *Vakit*, 11 Temmuz 1932.

istikbalinden emin olabilir. Milletler cemiyetinde dost bir memleket murahhasının güzel sözleri ile işaret ettiği gibi dünyanın en eski milleti olan Türkler tarihte kendilerine mukadder hürmet ve itibar mevkiini her vakit muhafaza edebilirler."

Türkiye'nin dünyada saygın bir yere sahip olduğunu yazılarında gururla ifade eden Us, Hükümetin dış politikasını ve bakanlarını kayıtsız şartsız desteklemiştir. Özellikle Asım Bey, Tevfik Bey'i de içine aldığı cemiyete yönelik bir yazısında Journal De Geneve'den iktibaslar yaparak ve Tevfik Rüştü Bey'in ressam Dersu tarafından yapılmış bir karikatürüne yer vererek Vakıt'ın 13 Temmuz tarihli nüshasında "Cenevre'den Gelen Bir Ses" adlı köşe yazısı yazmıştır. Makalesine Geneve gazetesini tanıtmakla başlayan Us, bu gazetenin cemiyetin toplandığı yerde çıkmasının mahiyeti itibarı ile önemli olmakla beraber, uluslararası meselelerde özellikle tarafsız yayın politikası ile tanındığına dikkat çekmek istemiştir. Gazetenin, "Cenevre'de Tevfik Rüştü Bey günü" başlığını kullandığı, Tevfik Bey'in kişisel olarak bu işte mühim bir rol oynadığını haber ettiğini belirterek Us, İsviçreli refiklerine bu noktada hak verdiğini yazısında dile getirmeyi ihmal etmemiştir. Journal De Geneve'den iktibaslar yapmaya devam eden Asım Bey, gazetenin Asya ve Avrupa arasında boğazları elinde bulunduran Osmanlı ile Türkiye'nin siyasetinde farklı olduğu görüşünü de yerinde bulmaktadır. Aynı zamanda Osmanlı'nın, boğazları milletleri birbirinden ayırmak için kullandığı, Türkiye'nin ise birleştirmeye çalıştığı savını da doğrulamıştır. Us, Tevfik Bey'e ve başarılı politikasına olan duygusunu teyit etmek için Geneve gazetesinde Tevfik Rüştü Bey'in siyasi şahsiyetine ait bir fıkrayı yazısına aktarmıştır. Fıkroda şunlar yazmaktadır: "Bir grafoğ Tevfik Rüştü Beyin kim olduğunu bilmeksizin el yazısını tetkik etmiş ve bu yazıyı görür görmez bağırış.⁸³ "Bu büyük maksatlar peşinde koşan bir adamın yazısıdır. Bu adam dünya yüzünde büyük işler yapmak, bütün dünyada sulhu hâkim kılmak istiyor!.. Demiş. Muhterem refikimiz bu fıkrayı kaydettikten sonra şu mütalâayı ilâve ediyor: Doğrudur. Tevfik Rüştü Bey isteseydi milletler arasına nifak sokacak bir politika da yapabilirdi. Fakat sulha giden yolu tercih etti..."

3. 1933 Yılıının Muhasebesi ve Tespitler:

Bursa, Vagon-Li ve Razgrad Olayı

1930'lu yıllarda dilde sadeleştirme çabaları çerçevesinde ibadet dilinin de Türkçeleştirilmesi doğrultusunda çalışmalar başlatılmıştır. Fatih Camii'nde ikinci ezan ilk defa Hafız Rifat Efendi tarafından Türkçe okunmuştur.⁸⁴ 5 Şubat 1932'de Hafız Sadettin (Kaynak) Bey tarafından Süleymaniye Camii'nde ilk Türkçe hutbe okunmuş, Türkçe dualar edilmiş, Türkçe Kur'an tilavet edilmiş ve bu durum insanlar üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Kadir gecesinde Ayasofya Camii'nde ilk defa radyodan Türkçe mevlit okunarak yayınlanmıştır.

83 Mehmet Asım, "Cenevre'den Gelen Bir Ses", *Vakit*, 13 Temmuz 1932.

84 "İlk Türkçe Ezan Dün Okundu", *Vakit*, 31 Ocak 1922.

⁸⁵ Bu doğrultuda Diyanet İşleri Başkanlığı 18 Temmuz 1932 tarihli bir genelge yayımlayarak camilerde Türkçe ezan, hutbe ve kamet okunmasını bildirmiştir. Bu durum bazı yerlerde gerçekleşemediği gibi muhtelif yerlerde tepkilere neden olmuştur. Bu konudaki ilk ciddi tepkilerden biri Bursa'da görülmüştür. 1 Şubat 1933'te Bursa Ulu Camii'nde müezzinin yokluğunu fırsat bilen Topal Halil isimli birinin Arapça ezan okunmasının ardından bir grup cemaat, "ezan her yerde Arapça okunuyor, neden bir tek Bursa'da Türkçe okunuyor?" bağırışları ile müftülüğe doğru yürümüştür. Oradan yanıt alınamayınca topluluk Valiliğe doğru ilerlemiştir. Giderek büyüyen kalabalığı güvenlik güçleri dağıtmıştır. Mustafa Kemal Paşa durumu öğrenir öğrenmez, Afyon'da İsmet Paşa ile buluşmuş ardından Bursa'ya hareket etmiştir. Sayıları az da olsa birilerinin Cumhuriyet ve inkılaplara hesap sorarcasına vilayete gidip taşkınlık yapmaları durumun ciddiyetini göstermekteydi. Vakit, konuya ilişkin ilk haberi 5 Şubat'ta bir çerçeve içinde "Bursa'da Dini Siyasete Alet Edenler. Gazi Hz. Bursa'ya Hareket Ettiler." başlığı ile kamuoyuna duyurmuştur. Haberde, Bursa'da tutuklamaların olduğu, olayların Türkçe kamet getiren müezzine karşı başladığı, olaylara müsamaha gösteren Bursa Müftüsünün görevden alındığı bilgisi yer almıştır.⁸⁶ Ertesi gün ise Vakit, "Dini Siyasete Alet Ederek Memleketin Emniyetini Bozmaya Kalkanlar Adaletin Pençesinden Kurtulamayacaklardır" ve "Bursa Hadisesi Hakkında Hükümetin Resmi Tebliği"⁸⁷ manşetine yer vermiştir. Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya ve Adliye Vekili Yusuf Kemal Bey araştırma yapmakla görevlendirilmişlerdi. Aynı nüshada Mehmet Asım, konuya ilişkin düşüncelerini- günlüğüne de aynı notları düşerek- "Bursa Hadisesi" adlı köşe yazısında kaleme almıştır. Yazısında, Bursa'nın temiz ve saf halkı gene uygunsuz bir olayla bulandırıldığından, bir takım boş kafalılardan Ulu Camii'nde Türkçe ezan ve kamet okunmasını vesile tutarak hiç yoktan ortaya bir mesele çıkardığını dile getirmiştir. Us, ezan, kamet ve namaz duası Türkçe okunur mu, okunmaz mı? sualine yanıt aramıştır. Ona göre bu mesele yeni bir şey değildi. Geçen sene Ramazan'da basın sütunlarında bu yolda uzun açıklamalar yapılmıştır. Bunların Türkçe okunabileceği dini delillerle ispatlanmış ve Diyanet

85 "Türkçe Hutbe", *Vakit*, 6 Şubat 1932; Hafız Yaşar Okur, *Atatürk'le On Beş Yıl*, Sabah Yayınları, İstanbul, 1962, s.19-21.

86 *Vakit*, 5 Şubat 1933; "Bursa Hadisesi Hakkında Tafsilat", *Vakit*, 6 Şubat 1932; Milliyet, 5 Şubat 1933; Yaşar Gürsoy, *Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker*, Alfa Yayınları, 2011, s.171-173.

87 Resmî tebliğdir: "Bursa'da 1 Şubatta Türkçe ezan ve kamet sebebiyle hadis olan vak'a şöyle cereyan etmiştir: Şubatın birinci günü öğleden sonra Hoca Yahya oğlu Kazanlı tatar İbrahim, İslâm oğlu elektrikçi Seyfettin, Mehmet oğlu kuyumcu Şahin, kasap Hafız Mustafa, Yusuf çavuş oğlu köy imamı hafız Mustafa, Mehmet oğlu hafız Ali, Mehmet oğlu kilimci Salih, Kayapa köyünden Ömer, Ömer oğlu Kaya Ali, Hasan Oğlu Mustafa, Hilmi, Aziz oğlu Ali, Mustafa oğlu Halil, Abdülmümin oğlu Abdülkadirin teşvikile 30 kadar eşhasın camie muttasıl evkaf müdürlüğüne müracaatla ezan ve kametin İstanbul ve diğer taraflarda olduğu gibi Bursa'da da Arapça okunmasını gürültülü bir surette talep etmişlerdir. Evkaf müdürü diyanet işleri riyasetinin mirlerini bozmak iktidarına malik olmadığı yolundaki cevabi üzerine arkalarına topladıkları bir cemmi gafirle hükümet dairesine gitmek istemişlerse de polis kuvvetleri tarafından dağıtılmışlar ve müşevviklerle önyak olanlar yakalanarak tahkikata başlanmıştır." Bkz: *Vakit*, 6 Şubat 1932; Ayrıca bkz: *Son Posta*, 6 Şubat 1932.

İşleri Başkanlığınca araştırmalar yapılmıştır. Resmi tebligatın ardından Bursa’da müezzinler ezan ve kameti Türkçe okumaya başlamışlardı. Us, olay çıkarmak yerine ezanın Türkçe okunabilir mi? sorusunun Diyanete sorulmasının ve usul dairesinde sorunun çözümlenmesinin daha anlamlı olacağına inanmaktadır. Ancak Bursa’da bunun yapılmadığını, dinin siyasete alet edilerek art niyetli kişilerce olayların bilinçli çıkarıldığını düşünmektedir. Yazısının devamında ise Teşkilatı Esasiye’ye gönderme yaparak hukuksal olarak yaşananları değerlendirmiştir. Anayasa’da devletin dini işlere müdahale edemeyeceğini bu sebeple bütün dini işleri düzenlemekle Ankara’da Diyanet İşleri Bakanlığının kurulduğunu, Diyanetin genelgesi ile ezanın Türkçe okunmasını yasal olduğunu belirtmiştir. Us, Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Bey ve yanındaki kişilerin dini, ilmi ve vatanseverliği ile bütün halkın takdirini kazandığını anlatarak yazısını “böyle bir heyet tarafından müftülöklere ve evkaf müdürlükleri vasıtası ile müezzinlere, hatiplere, imamlara yapılan tebligatta iki paralık ilim ve irfanları olmayan bir takım cahil sokak adamlarının itiraz etmeleri, bhusus böyle bir itiraz vesilesi ile resmi ve idari makamlara tecavüzlerde bulunmaları asla müsamaha ile karşılanamaz.” düşünceleri ile sonlandırmıştır.⁸⁸

Us’un, Gazi’nin Bursa ile ilgili sözlerini anılarına taşıması ve onun sözleri üzerinden yazısını kaleme alması onun yolunda gidilmesini tavsiye etmesi, ona olan sadakatini göstermektedir. Us’un imtiyaz sahibi olduğu Vakit de Gazi’nin Bursa Hadisesi ile ilgili sözlerini manşet yapmış ve sözlerini bir kare için de şöyle paylaşmıştır:⁸⁹

“Bursa’ya geldim. Hâdise hakkında alâkadarlardan malûmat aldım. Hâdise haddizatında fazla ehemmiyeti haiz değildir. Herhalde cahil mürteciler cumhuriyet adliyesinin pençesinden kurulamayacaklardır. Hâdiseye dikkatimizi bilhassa çevirmemizin sebebi, dini siyaset ve herhangi bir tahrike vesile etmeye asla müsamaha etmeyeceğimizin bir daha anlaşılmasıdır. Meselenin maliyeti esasen din değil, dildir. Rat’î olarak bilinmelidir ki Türk milletinin milli dilli ve milli benliği bütün hayatında hâkim ve esas kalacaktır.”

Mehmet Asım, Gazi’nin beyanatları üzerinden yazılarını kaleme alamaya devam etmiştir. Bunun en apaçık örneği “Gazi’ni İzahı” adlı yazısında görülmektedir. Gazi’nin yapılanları cumhuriyete saldırı ve dinin siyasete alet edildiği değerlendirilmesi, Asım Bey tarafından da doğrulanmaktadır. Gazi’ye büyük haklılıklar vererek, Şark İsyanları ve Menemen Hadisesine işaret etmiştir. “Gazi’nin “meselenin mahiyeti esasen din değil, dildir.” sözünü alıntılıyan Us, Türk dilinin milli hayat içindeki geleceğinin ne olacağını Bursa Hadisesi ile kestirmeye çalışmıştır. Ona göre dil, vatan kavramı ile eşdeğerdir. Zira Vatan, aynı dili konuşan insanların oluşturduğu topluluktur. Bunlara mazileri, gelenek ve görenekleri de dâhildir. Sadece taş, toprak değildir. İnsanın var olabilmesi dilindeki yabancı sözcüklerin arındırılması ve Gazi’nin ifade buyurduğu gibi

88 Mehmet Asım, “Bursa Hadisesi”, *Vakit*, 6 Şubat 1933; Us, *a.g.e.*, s. 66.

89 “Gazi Hz.nin Tebliği”, *Vakit*, 7 Şubat 1933; Us, *a.g.e.*, s. 66; Gürsoy, *a.g.e.*, s. 172.

millî dilin hayatın her alanına hâkim olması ile mümkündür. Us, yazısında acaba bugün Türk dili bu halde midir? sualini sormayı da ihmal etmemiştir. Cümlelerini şöyle tamamlamıştır:

“Türkçeden başka bir dille konuşmasını bilmiyen bir Türk memleketinde müezzinler her gün beş defa minarelere çıkarak: – Ey cemaat namaza geliniz! Diye nida edecekleri vakit vatandaşların yüzde doksan dokuzunun anlamadığı Arapça kelimelerle ezan okuması mı, yoksa doğrudan doğruya herkesin millî diliyle bu vazifesini yapması mı daha doğrudur? (Ezan) demek Müslümanları namaza çağırmak olduğu gibi (kamet) te hülâsatan toplanmış olan cemaate: – Ey cemaat, namaza kalkınız., Demekten başka bir şey değildir. Böyle olduğuna göre müezzinlerin (kamet) vazifesini Türkçe kelimelerle yapması mümkün iken mutlaka kimsenin manasını anlamadığı Arapça bir (kamet) okumak mantikî bir hareket midir? Esası akıl ve mantık üzerine müesses olan Müslüman dininin Arap’tan başka olan milletleri mantıksız mecburiyetlere ve mükellefiyetlere tâbi tutması nasıl mümkün olabilir? Kaldı ki ezan ve hatta namaz dualarının pekâlâ Türkçe olarak okunabileceği daha bin bu kadar sene evvel halledilmiş dinî meselelerdendir. Türk dili güzeldir. Güzeldiği kadar da mukaddestir. Türk dili ile ibadet edilemeyeceğini iddia edenler yalnız Türk diline ve Türk milletine değil, doğrudan doğruya İslam dinine hakaret etmiş olurlar. Türk diline ve İslam dinine bu yolda yapılabilecek hakaret millî ve dini günahların büyüğüdür.”⁹⁰

Şubat ayı çok hareketli geçmiş, Bursa hadisesinin ardından 1933’te Türk gençliğinin, -Atatürk’ün rehberliğinde 1931 yılından beri süre gelen- dilde millileşme ve sadeleşme çabalarına nasıl sahip çıktığını gösteren Vagon-li Olayı çıkmıştır. İlk gençlik hareketi olarak bilinen bu olay 23 Şubat 1933’te Fransız Vagon-li Şirketinin Belçikalı Müdür Jannoun’in, Beyoğlu şirketlerinde memur olarak çalışan Naci Bey’in Türkçe konuştuğu sırada Şirket Müdürünün şirkette resmi dilin Fransızca olduğunu söyleyip, Türk dilini küçümsemesi ve Naci Bey’in para ve işten uzaklaştırılma cezası üzerine çıkmıştır.⁹¹ Olayları detaylandıran Vakıf, Fransız memurunun Türk memura Fransızca konuşması üzerine Türk memurun “Vatanım Türkiye’dir. Türkçe konuşacağım!” diye cevap vermesi ve olayın duyulması ile gençliğin harekete geçtiğini belirtmiştir. Bu durum, basın ve Darülfünun öğrencilerinin sert tepkisine neden olmuştur. Nitekim Vakıf, olaya sürekli birinci sayfasında yer vermiş ve Vagon-Li nedeniyle yapılan protesto gösterisini ise fotoğrafları ile manşetlerine şöyle yansıtmıştır: “Türkçe Aleyhinde Bulunan Ecnebiyi Protesto İçin Darülfünunlu Gençlerin Nümayişi”, “Bu Heyecana, Nümayişe, Şirket Binalarının Taşlanmasına Sebep: Müdürün Türkçe Konuşmaya Mâni Olmasıdır.” Haberlerde, olayın duyulması ardından 1500’den fazla Darülfünun öğrencisinin Galatasaray Lisesinin önünde toplandığı, yataklı vagonlar şirketinin camlarını kırdıkları, Polis Müdürü Fehmi Bey ve Beyoğlu itfaiye grubunun gelmesi ile kalabalığın şirketin Karaköy

90 “Gazinin İzahı”, *Vakıf*, 8 Şubat, 1933; Us, a.g.e., s. 67-68.

91 Hakan Uzun, “Cumhuriyet Gençliğinin Misyonu Çerçevesinde 1933 Yılı Vagon-li ve Razgard Olayları, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C 6, S 3, (Eylül 2009), s.61-62.

Şubesine hücum ettiği bilgisi yer almıştır. Aynı zamanda şubenin camlarının ve demir parmaklıklarının kırılması sureti ile içeriye girildiği ve içerdi de bulunan Gazi'nin fotoğrafını alan gençlerin "Gazi'nin resmi buraya layık değerdir." dediği ve Gazi'nin resmini Halkevine yakışır diyerek kurumun müdürü Burhan Bey'e teslim ettikleri bilgisi yer almaktadır. Son olarak da Akşam, Cumhuriyet, Son Posta, Haber gazetelerine uğrayan gençlerin Türkçe konuşmayanlar aleyhinde yayınlar yapılmasını talep ettiği belirtilerek, gençlerden yükselen sese şöyle yer verilmiştir:

"Türklüğü tahkir edenler, Türkçe konuşmayanlar bu memlekette kovulacaklardır, diye bağırarak köprüye gelmişlerdir. Buradan gene Gazinin resimleri önlerinde olduğu halde Yeniposta haneden Sirkeci'ye gelmiş ve Milliyet gazetesiyle Vakit ve Haber gazeteleri önünde bağırarak gençliğin teessür ve heyecanı izhar edilmiş ve gazetelerin gençliğin hissiyat ve heyecanlarına tercüman olması istenilmiştir. Burada "Yaşasın gençlik, yaşasın Gazi, diye bağırılmıştır."⁹²

Türk inkılabının inanmış kalemlerinden biri olan Mehmet Asım, konuya ilişkin ilk yazısını "Yataklı Vagon Hadisesi" başlığı ile kaleme almıştır. Verilen tepkiyi haklı gören Us, Yataklı Vagon idaresinin Beyoğlu şubesi şefi Dr. Gaetan'ın memurlarına Türkçe konuşmayı menetmesiyle olayların çıktığını ve bunun neticesinde Darülfünun öğrencilerinin olayları protesto ettiğini makalesinde anlatmaktadır. Aynı zamanda şirketten bir açıklama yapılmamasını da eleştirmiş ve Dr. Gaetan ismindeki zatın açıklama yapsa dahi Türk kamuoyunu tatmin edemeyeceğini belirtmiştir. Us'un, olayın hedefindeki kişinin ismini dahi zikretmek istemediğini "bu zatın" ve "şefin" ibarelerinden anlamaktayız. Buna ek olarak uluslararası şirketin Fransızca'yı kendine resmi dil yapması, uygulamada bulunduğu memleketlerde bu dili bütün memurlara yegâne konuşma vasıtası yapacak kadar ileriye gitmeye hak veremeyeceğini belirterek, Türk memurlara sahip çıkmıştır. Us, yazısının devamında hedef nesneyi yani "Türk dilini" ön plana çıkarmaktan geri durmamıştır. "Türk dili, Türk milletinin mukaddesatıdır. Türkiye topraklarında Türkçe konuşan ecnebi bir şirket memurunun amiri tarafından cezalandırılması, böyle bir ceza mevzu bahis olmasa bile manevi bir tazyik altına alınması Türk milletinin mukaddesatına hakareten başka bir şey değildir." diyen Asım Bey, öğrencilerin tepkilerini hukuki manada yerinde bulmuş ve onları desteklemiştir. Hatta daha da ileri giderek olası bir mahkeme süreci olursa öğrencilerin suçsuz bulunması yönünde temennilerde bulunmuş, "Türk hâkimlerinin milli ıstırapı pekiyi teşhis edebilecek yüksek vicdanları vardır." sözleri ile de hâkimlere gönderme yapmıştır.⁹³

92 Vakit, 26 Şubat 1933; Cumhuriyet, 26 Şubat 1933; Ayrıca bkz: Şaduman Halıcı, "Vagon Li Olayı:Türkçe'ye Yapılan Hakarete Basının ve Gençliğin Tepkisi", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S 11, (2007), s.67-68.

93 Mehmet Asım, "Yataklı Vagon Hadisesi", *Vakit*, 27 Şubat 1933.

1933 yılının nisan ayına Türk gencinin tepkisine neden olacak bir hadise ile girilmiştir. 16 Nisan gecesi Bulgaristan'ın Razgrad Kasabesindeki Türk Mezarlığı, organize edilmiş 200 kişilik bir Bulgar topluluğu tarafından tahrip edilmiş ve Vagon Li olayının daha yatışmadığı bir dönemde bu hadisenin duyulması milli duyguları kabaran Türk gencinin tepkisine neden olmuştur. 18 ve 19 Nisan tarihli sayısında Vakit'in manşetleri, "200 Bulgar Türk Mezarlığını Yıkıtlar", "Bu Delilik Nedir?", "Taze Mezarları Açmışlar, Cenazeyi Dışarı Atmışlar!", "Türk mezarı nasıl ve kimler tarafından yıkıldı?" şeklinde olmuştur.⁹⁴ Vakit, konuya ilişkin detayları ilk sayfadan vermiştir. Olay, Runda, Zaştika gibi müfrit milliyetçi teşekküllerin tahrikiyle jimnas talebelerinin de içinde yer aldığı 200 kişilik grup tarafından gerçekleştirilmiştir. Herkesin kilisede toplandığı bir gecenin seçilmesi olayların planlı gerçekleştiğini göstermektedir. Türkler, yaşananları resmi makamlara şikâyet etse de Bulgar makamları olaya kayıtsız kalmış, hatta bu olayda Türkleri suçlamışlardır. Zira Belediye, Türklere başka bir mezar yeri göstermesine rağmen, Türkler cenazelerini park yapılacak yere gömmüşlerdi.⁹⁵ Vakit, Bulgar basınında çıkan yorum ve değerlendirmeleri de sütunlarına taşımış ve geniş halk kitlelerini bilgilendirmiştir. 20 Nisan tarihli sayısında Vakit, "Yıkılan Türk Mezarları Hakkında Bulgar Seferinin İzahatı" başlıklı haberinde yetkili bir ağzın yani Bulgar Sefiri M. Antonof'un açıklamalarına yer vererek, Türk-Bulgar dostluğu çerçevesinde olaylara bir de diğer taraftan bakılması istemiştir. Aynı haberde Türkiye'de dışı okulunda okuyan Bulgar öğrencilerin Vakit matbaasına gelerek olaylardan üzüntü duyduklarını belirttikleri ve Bulgar Başbakanına bir protesto telgrafı çektiklerini söyledikleri bilgisi yer almaktaydı.⁹⁶ Razgrad olayına yönelik tepkiler sadece öğrencilerle sınırlı kalmamış toplumun farklı kesimleri tarafından da tepkiyle karşılanmıştır. 20 Nisan'da binlerce kişilik kabile ve Türk Talebe Birliği öğrencileri, Bulgar kabristanına giderek Razgrad saldırısını kınamak amacıyla mezarlığa çelen koymuş ve ardından öğrenciler yaşananları protesto etmek üzere miting düzenlemişlerdir. Vakit, kalabalığın ve Talebe Birliği Reisi Tevfik Bey'in fotoğrafına yer verdiği sayısında "Gençlerin Dünkü Heyecanlı Nümayişi" başlığı ile 20 Nisan'da yaşananları kamuoyu ile paylaşmıştır.⁹⁷

Mehmet Asım, olaylardan 7 gün sonra Razgrad Hadisesini tahlil ederek köşe yazısına taşımıştır. Türk hükümeti ve toplumunun soğuk kanlılığı sayesinde Türk-Bulgar dostluğunun zarar görmediğine yazısında değinen Asım, Belediyenin kanun çerçevesinde Türk mezarlığını kaldırmadığını şöyle izah etmiştir: "...Razgirat belediye bahçesini genişletmek, bunun için orada Türk mezarlığını kaldırmak idari bir zaruret idiye bunun için Bulgar kanunlarının gösterdiği yollar vardır. Türk mezarlığına tecavüz edenlerin bu yolları bilmemeleri mümkün değildir."

94 Vakit, 18 Nisan 1933.

95 Vakit, 19 Nisan 1933; "Razgrad Faciası Derin Bir Teessür Uyandırdı", Cumhuriyet, 19 Nisan 1933.

96 "Bulgaristan'daki Facia", Vakit, 20 Nisan 1933.

97 "Gençlerin Dünkü Heyecanlı Nümayişi", Vakit, 21 Nisan 1933; Cumhuriyet, 21 Nisan 1933; Cumhuriyet Ansiklopedisi, C 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 209.

Yapılanların yanlışlığını da “diğer taraftan Sıhhiye komisyonu tarafından bu yolda verilmiş olan kararın tatbikinde gecikilmişse bunu protesto etmek için de mutlaka Türk mezarlığına malum şekilde tecavüz etmek lazım gelmezdi.” şeklinde eleştirmiştir. Ona göre her şeyin çözüm yolu hukuktur. Bulgar hükümetin çirkin hadiseyi örtmek için “mezarlığa tecavüz hareketi Türklere karşı bir taarruz değil, belediyeye karşı bir protestodur.” şeklindeki açıklamalarını olayları kapatmak olarak değerlendiren Us, bunun idari ve siyasi bir hata olacağını söylemekten de geri kalmamıştır. Aynı zamanda Bulgar Hükümeti Türk-Bulgar dostluğunu sürdürmek istiyorsa olayların daha fazla büyümemesi için gerekli önlemleri alması gerektiğini “Türklere karşı değil, belediyeye karşı harekettir demek ve alınacak tedbirleri yalnız bu çerçevede içinde görmek kanı bozuk bir adamın vücudundan çıkan bir çıbanı harici ilaçlarla tedavi etmeye benzer.” sözleri ile ifade etmiştir. Türk öğrencilerin Bulgar mezarlığına çelenk koyarak Razgrad saldırganlarına karşı ölümlere hürmet dersi verdiğini hatırlatan Us, Türk öğrencisinin bu tarz hareketini vatani ve insani hissiyatının dışı vurumu olarak değerlendirmiştir. Türk- Bulgar dostluğunun istikbali için ne yapılması gerektiğini sorgulayan yazar, vatanperverlikle yapılan bazı davranışların milli menfaatlere zarar verebileceğini her iki topluma hatırlatmaktan da geri durmamıştır.⁹⁸ Yaşanan her iki hadiseyle milli kimlik ve ulus devlet inşa sürecinde toplumun dile ve milli değerlere yönelik hassasiyeti artmıştır.

4. 1934 Yılına Dair Siyasi ve Sosyal Gelişmeler Üzerine Notlar: Balkan Paktı ve Soyadı Kanunu

1933 itibarı ile Almanya ve İtalya'nın saldırgan tutumlarının yanı sıra Avrupa devletlerinin silahlanma yarışına girmesi dünya barışını tehdit etmeye başlamıştır. Bu ortamda Türkiye çözüm yolunu bölgesel iş birliğinde bulmuştur. Daha önceleri Balkan Devletleri ile ilişkileri düzelten Türkiye, Yunanistan ile Lozan'dan kalan sorunlarını çözmüş ve Ekim 1930'da Venizelos'un Türkiye ziyareti coşku ile karşılanmış, bu durum Balkan Paktı'nın temellerinin atılmasına vesile olmuştur.⁹⁹ 1930 yılı itibarı ile Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya ile Dostluk Antlaşması imzalamıştır. Daha sonra da 9 Şubat 1934'te de Türkiye ve Yunanistan'ın öncülüğünde Romanya ve Yugoslavya'nın katılımı ile Atina'da Balkan Paktı imzalanmıştır.¹⁰⁰ Gelişmelerden okuyucusunu haberdar eden Vakit'in “Atina'da Bir Gece Manzarası” fotoğrafı etrafında

98 Mehmet Asım, “Razgrat Hadisesinin Tahlili”, *Vakit*, 24 Nisan 1933.

99 Vakit'in Venizelos ve Türk-Yunan dostluğuna ilişkin attığı manşetler şöyle olmuştur: “Mösyö Venizelos Bugün Geliyor”, *Vakit*, 26 Ekim 1930; “Yunan Başvekili Türkiye'de”, *Vakit*, 27 Ekim 1930; “Yunanlı Misafirler”, *Vakit*, 28 Ekim 1930; “Yunanlı Futbolcular”, *Vakit*, 29 Ekim 1930.

100 Ayrıntılı bilgi için bkz: BCA, 30.10.0.0, Yer no: 226-525-7; Fahir Armaoğlu, 20. *Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2004, s.337-340; William Hale, *Türk Dış Politikası*, Mozaik Yayınları, İstanbul 2003, s.54; Esra S. Değerli, “Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yaklaşma Çabaları: Balkan Paktı”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), (2009), s.115-134; İtalya'nın sürece ilişkin görüşleri için bkz: BCA, 30.10.0.0, Yer no:226-525-20.

kullandığı manşetler “Atina Bayram Şenlikleri Yapıyor”, “Bugün İmzalanacak Olan Balkan Misakı İçin Gelen Hariciye Nazırları Şerefine Şehir Baştan Başa Donandı.” şeklinde olmuştur. 10 Şubat’ta da Türk, Yunan, Romanya, Yugoslavya bayrağının üzerinde bir anlaşma metnini gösteren fotoğrafın çevresindeki “Balkan Misakı Dün İmzalandı” ve “Balkan Misakının İmzası Atina Akademisinde Büyük Merasimle Oldu.” manşeti ile misakın imzalandığı kamuoyu ile paylaşılmıştır.¹⁰¹ Aynı zamanda Mustafa Kemal¹⁰² ve İsmet Paşa’nın konuya ilişkin beyanatlara da yer vermiştir. Ertesi gün ise Balkan basınında çıkan haberleri ve Pakta üye olan devletlerin Hariciye Vekillerinin konuşmalarını genişçe sütunlarına taşımıştır.¹⁰³

Türk dış politikasında her zaman hükümetin yanında yer alan Mehmet Asım, konuya ilişkin düşüncelerini ilk kez “İmzadan Sonra” adlı köşe yazısına aktarmıştır. Ecnebi memleketlerde Paktın uzun süreli olmayacağını düşünenlerin hayal kırıklığına uğrayacağını ifade eden Us, Balkan Birliğinin hiçbir ülkenin menfaatine zarar getirmeyeceğini hatta bu durumdan endişe eden Bulgaristan’ın ilerleyen zamanlarda Pakta dâhil olacağını ummaktadır. Paktın imzalanmasına vesile olan Dışişleri Bakanı Tevfik Bey ve diğer devletlerin temsilcilerinin iyi bir sonuca varmak için gösterdikleri çabanın büyüklüğüne değinen yazısında, Paktın imzalanmasından ötürü sevincini okuyucu ile paylaşmıştır.¹⁰⁴ Ertesi günkü yazısında Paktı’n içeriğine daha çok hâkim olan ve Paktı bir zafer mahiyetinde okuyucularına sunan bir Mehmet Asım karşımıza çıkmaktadır. Kullandığı “Balkan Misakı Büyük Bir Siyasi Muvaffakiyettir” başlığı, kendinden emin oluşunun dışavurumudur. Paktın imzalanmasından sonra Yunanistan’da üç gün üç gece kutlamalar yapıldığını, şehrin bayraklarla süslenip, ışıklarla aydınlatıldığını belirten Asım Bey, bunun Yunanistan’da bir bayrama dönüşmesini haklı bulmaktadır. Ona göre Pakt, Balkanlara huzuru getirecek siyasi bir vesikadır. Paktın ortaya çıkmasında ilk adımı atmış olan

101 *Vakit*, 10 Şubat 1934; “Balkan Misakı Dün Atina’da İmzalandı”, *Milliyet*, 10 Şubat 1934; “Balkan Misakı İmza Edildi”, *Akşam*, 10 Şubat 1934.

102 Mustafa Kemal Paşa’nın beyanati şöyle olmuştur: “Sulhun, esaslı şartı ve itimadın menbaı olan istikrarı kendisine temin ederek, tarsinine matuf Balkan hürmetkar tazimlerin arzına lütfen müsaade buyrulmasını rica etmek için zatı devletlerine müracaat ederler ve aynı zamanda, zatı devletleri tarafından lütfen gösterilen ve Balkan tarihinde mesut ve kat’i bir dönüm teşkil edecek eserin intacına imkân veren müzaharetten dolayı derin minnettarlıklarını bayan eylerim.” Bkz: *Vakit*, 10 Şubat 1934; Ayrıca Yunan Cumhurbaşkanına şu telgrafı yollamıştır: “M. Alexandre Zaimis Hazretleri, Yunan Reiscumhuru, Balkan anlaşma imsakinin imzası münasebetiyle Zatı devletlerinin tebriklerini büyük bir sevinçle aldım. Ve samimiyetle teşekkür ederim. Misakı imza eden memleketlerin devlet adamlarının anlayış ve uzağı görüşleri mahsulü olan bu misak ile Balkanlarda bir sükûn ve saadet devresi açtıklarını görmekle bahtıyarım. Asil Yunan milleti ile Türk milleti arasında mevcut olup bütün Balkan milletlerinin birbirleriyle kardeş olmaları yolunda inkişaf eden dostluğun bu vesile ile bir kere daha teyyüt ettiğini görmekten sureti mahsusada zevk duymaktayım.” Bkz: *Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, s.627.

103 *Vakit*, 11 Şubat 1934; “La Bulgarie”, “Peşti Naplo”, “Mancherter Guardian” basının da çıkan haberler için bkz: *BCA*, 30.10.0.0, Yer no: 227-526-13; *BCA*, 30.10.0.0, yer no: 227-526-8; Paktın imzalanması Arnavutluk’ta olumsuz karşılanmıştır. Bkz: *BCA*, 30.10.0.0, Yer no: 233-572-5.

104 Mehmet Asım, “İmzadan Sonra”, *Vakit*, 12 Şubat 1934.

Türkiye Cumhuriyeti'nin rolünün büyük olduğunu ifade eden Mehmet Asım, bu sevinci şüpheye düşmeden, nifak seslerine aldırış etmeden Türk milletinin de yaşaması gerektiğine inanmaktadır. Us, yazısında ısrarla Paktın içeriğinin anlaşılmadığı vurgulamaktadır. Ancak Vakit okuyucularının en küçük tereddütü olmayacağını tepeden hatırlatmaktan da geri kalmamıştır. Us, yazının devamında Paktın imzalanmasına ilişkin mutluluğunu, hükümetin sözcüsü olarak yansıtmaya devam etmiştir. Nitekim Atina'da imza edilen Pakttan "her memleketten ziyade Türkleri sevindirecek, yalnız kendimiz için değil, bütün dost memleketler ve milletler için iftihar edilebilecek bir mahiyettedir." olarak bahsetmesi buna örnek gösterilebilir. Aynı zamanda Balkan Birliği fikrinin ilk olarak Gazi tarafından ortaya atılması ve İsmet Paşa Hükümetinin de takdire layık olması gerektiğini yazması bu düşünceleri destekler niteliktedir. Türk-Rus ilişkilerine de değinen Us, Paktın iki ülke arasındaki ilişkilere zarar vermeyeceğini belirterek, bilakis ikili ilişkileri daha da kuvvetlendireceğini iddia etmektedir. Yegâne kusur olarak Bulgaristan'ın Pakta yer almamasını işaret edenlere de yazısının sonunda "Bulgaristan için de her vakit iştirak edebilmek hakkı ve imkânı açık bırakılmış olduğu için bir gün bu noksan da telafi olunabilecek" cevabını vermiştir.¹⁰⁵ Mehmet Asım, hatıralarına İsmet Paşa'ya olan desteğini ve Paktın içeriği ile ilgili duygularını yansıtan ifadeleri şöyle kaydetmiştir:¹⁰⁶

"Balkan Misakı: 'Büyük Millet Meclisi'nin kabul ettiği kanun: Balkan devletlerinden biri bir diğer veya birkaç Balkan devleti tarafından gerek münferiden, gerek müştereken, gerek Balkan harici bir devlet ile gerek aynı zamanda veya ayrı ayrı zamanlarda taarruza uğrarsa diğer taraf bitişik hudutlarda mütearrızlara karşı müdafaa eder.' Balkan İtilafına dâhil her devlet hukukça müsavidir. Bu devletlerin iktisadi menfaatlerini tedrici surette tanzim etmek üzere Balkan İttifakı Devletleri İstişari İktisat Konseyi vücuda getirilmiştir. Daimî konsey için bir katiplik ihdas edilmiştir."

1934 yılının son gelişmesi ise toplumsal karışıklığı ve ayrıcalığı önlemeye yönelik Soyadı Kanunu olmuştur. 16 Haziran'da Muğla Mebusu Nuri Bey'in soyadı hakkındaki kanun teklifi Meclis'te görüşülmeye başlanmış, 21 Haziran'da da kabul edilmiş ve 2 Temmuz 1934 tarihinde de Resmî Gazetede yayımlanmıştır. Kasım 1934'te ise dini çevrelerde de dâhil olmak üzere hacı, hafız, hoca ve ağa gibi unvanlar kaldırılmıştır. Bu durum Vakit'in manşetine "Lakap ve Unvanlar Kaldırıldı" şeklinde yansıtılmıştır. Bir alt başlıkta ise "Artık Ağa, Efendi, Bey, Hazretleri Gibi Sözcükler Yok. Bey Karşılığı Bay, Hanımın Karşılığı Bayan Kullanılabilecek" ifadeleri kullanılmıştır. Hatta Vakit, kamuoyuna soyadı bulma konusunda rehber olmuş, ön sayfada bir kutu içerisine "Ad, soyadı arıyorsanız yedinci sayfamıza bakınız" haberini

105 Mehmet Asım, "Balkan Misakı Büyük Bir Siyasi Muvaffakiyettir", *Vakit*, 13 Şubat 1934.

106 İsmet Paşanın sözlerine ise şöyle yer verilmiştir: "Başvekil Paşa: 'Bu misak bir nazariye değil, fiili vazifeleri ifade eder' demişti. Bu taahhüdün Meclisçe kabul edilmesi ile Balkan Misakı Türkiye için milli bir vesika halini almıştır. Türkiye, Balkanlarda sulhun bekçisidir. Türkiye her halükârda taahhüdün sadık kalacaktır. Balkanlarda sulh baki kaldıkça Avrupa sulhu da emniyet altında bulunacaktır." Bkz: Us, *a.g.e.*, s. 69-70.

vermiştir.¹⁰⁷ Bu yönüyle Vakit, her zaman olduğu gibi inkılabın uygulanma aşamasında yol gösterici rolünü ihmal etmemiştir. Türk inkılabına inanan ve inkılabın en büyük destekleyici kalemlerinden biri olan Mehmet Asım, *Hatıra Notları* adlı eserinin 4 Kasım kısmına “Türk aile ismi, Soyadı Kanunu” notunu düşmüştür. Aynı zamanda kanunun birkaç güne kadar Meclis’ten geçeceğini, ağalık, beylik ve paşalık gibi unvanların kalkacağını, erkekler için “bay”, kadınlar için “bayan” paşa yerine ise general sözcüğünün kullanılacağını kaydetmiştir. Mustafa Kemal çevresindekilere uygun soy isim bulurken, Mehmet Asım Bey’e de “Us” soyadını uygun görmüştür. Asım Bey, yaşadığı gururu anılarına “ Us ailesi soyadları, ulu Atatürk’ün acun değerinde bir armağanı olduğunu unutmaz.” şeklinde aktarmıştır.¹⁰⁸ Atatürk’ün dilde sadeleşme çabalarına kayıtsız kalmayan Mehmet Asım Bey, Atatürk tarafından “Us” soyadını alma gururunu ve gazetesinin ismini öz Türkçe olan “Kurun” olarak değiştirdiğini Vakit’in 21 Kasım 1934 tarihli nüshasının ilk sayfasında kırmızı bir kare içinde şöyle paylaşmıştır: “Yarıdan başlamak üzere öz Türkçe VAKİT manasına olan KURUN adı gazeteye başlık olarak konacaktır. Asım Bey aynı zamanda soy adı olarak gene öz Türkçe US adını almıştır; bundan sonra yazılarında ASIM US imzası görülecektir.”

Mehmet Asım’ın, Atatürk tarafından verilen “Us” soyadını almasının ertesi günü tereddütsüz bir onur nişanesi olarak Asım Us imzası ile köşe yazılarını kaleme almaya başlaması Atatürk’e ve hükümete olan sadakatının en önemli göstergesidir. Ayrıca gazetesinin ismini soyadına paralel olarak “Kurun” olarak değiştirmesi inkılaplarının en büyük destekçilerinden biri olduğunu göstermektedir. Mehmet Asım, Kurun’un 22 Kasım 1934 tarihli ilk nüshasında gazeteyi ortalayacak şekilde kare içinde Atatürk’ün fotoğrafına yer vererek ilk kez Mehmet ismini de kullanmadan, Us soyadını kullanarak “Büyük Önderimizin Gazetemize Verdiği Onur” başlıklı bir yazıyı kaleme almıştır. Yazıda şu duygulu ifadeler yer verilmiştir:

“Bunca yüksek onuru Türk gündelik gazeteleri içinde benden önce alan yoktur, sanırım; onun için benim olan Vakit’in adı bugünden böyle “Kurun” olmuştur. Ben de bu yeni adı gazetenin “Kurun’un” üyesi olmakla sonsuz kıvanç duyduğumu Türk ulusuna bildirim. Bugüne değin (Vakit) adlı gazetenin yeni onurlu “Kurun” adını başlık olarak koyarken yüksek Türk yurttaşlarımın benim ne denli mutlu duygular içinde bulunduğumu kolaylıkla anlayacaklarını umarım. Umut denizdir; karalar bilindiği gibi denizden azdır. Ben kara üstünde yaşayan bir yaratığım. Ancak engin denizlerde, o denizleri de yaratan bir özlüğe tapan adamım; çünkü kendimi olduğu gibi bütün Türklüğü o özgünlüğün mayası içinde bilenlerdenim. O maya bütün adamlıkta ilk önce Türk kafası içinde büyümüş, genişlemiştir. Evrende büyüklüğü, genişliği ilk

107 T.C. Resmî Gazete, Sayı: 2741, Kanun no: 2525, 2 Temmuz 1934, s.4075; TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 23, 16 Haziran 1934, s.190-191; TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 23, 21 Haziran 1934, s.245; Fabio L. Garassi, *Atatürk*, Doğan Kitap, İstanbul, 2018, s.364; *Cumhuriyet*, 27 Kasım 1934; TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 25, 26 Kasım 1934, s.40-41.

108 Us, a.g.e, s. 70-72.

önce anlayabilen Türk kafası olmuştur. Vakit'in Kurun adını alması böyle bir inanan bana verdiği hızla oluyor. Eski (Vakit) adının gazetecilik tarihine gömülerek yeni Kurun'un ortaya çıkmasını okurlarımıza bildirmekle sevinç duyuyorum. Dilimizin özüne kavuşması için açılmış olan yolun dönmez yolcusuyum."¹⁰⁹

Metinde yer alan "inanın" sözcüğü Us'un aslında Türk İnkılabına ne kadar çok inandığının bir dışavurumunu göstermektedir. Aynı nüshada "Us Kardeşler" başlığı altında Bay Asım Us, Bayan Sıdika Us, Rasim Us, Bay Tarık Us'un fotoğraflarına yer verilerek ailece yaşanan mutluluk şöyle dile getirilmiştir:¹¹⁰ "Bay Asım Us, üç erkek kardeşinin en büyüğüdür. Kendisinin Ankara'da Us gibi güzel soyadı aldığını öğrenen öteki iki kardeşi Giresun mebusu Hakkı Tarık Beyle Haber gazetesi sahibi Hasan Rasim Bey de kan ve can kardeşlerini bu adın çevresinde toplamışlardır. Anneleri Sıdika Hanım da oğullarını Uslu görmekten duyduğu kıvanç ile soyadı kütüğüne gene bu adı yazdırmaktadır."

Kurun gazetesi, halkı soyadı almaya teşvik etmek için yeni soyadı alan memur ve mebusların fotoğrafları ile isim ve soyadlarını her gün neşretme yoluna gitmiştir.¹¹¹ 25 Kasım tarihli Kurun, ilk sayfasında Mustafa Kemal Paşanın fotoğrafına yer vererek, bir çerçeve içerisinde "Ulu Önderimizin Soyadı Kanunla Kondu: Ulusun, En Büyük Oğluna, En Büyük Hitabı: (Ata Türk!)" başlığı kullanılmıştır. Yine bir kare açılarak içerisine "Mustafa Kemal Türkün eşsiz varlığıdır. Onun soyadı da eşsiz olmalıydı. Büyük Meclis işte hem bunu yaptı hem ulusun büyüklüğüne bağlanıp inanan Büyük önderin soyadını ulusa verdirerek onun düşüncesine uygun bir karşılık verdi. Kurun, (Ata Türk)'ü yürekten selamlar, adını bütün ulusa kutlular." yazılmıştır. Aynı nüshada Malatya Mebusu Başvekil İsmet Paşanın verdiği teklif şöyle sıralanmıştır: "1- Kemal öz adlı Cumhur Reisimize Ata Türk soyadı verilmiştir. 2- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir. 3- Bu kanun tatbikine Büyük Millet Meclisi memurdur." Yazının devamında İsmet Paşanın kanunla ilgili Meclis'teki konuşması şöyle alıntılanmıştır:

109 Asım Us, "Büyük Önderimizin Gazetemize Verdiği Onur", *Kurun*, 22 Kasım 1934; Aynı nüshada bir kare içinde "Kurun ne demektir?" başlıklı bir bilgiye yer verilmiştir. Kare içinde "gazetemizin adı olan Kurun, Osmanlıcadan Türkçeye söz karşılıkları tarama dergisinin 1114'üncü yaprak yüzünde şöyle yazılıdır: 'Kurun asır, devr (devir, zaman manasına), Karn (asır manasına), vakt (vakit), zaman (Vakitti manasına). Vakt (vakit) kelimesi karşılığı olarak da gene tarama dergisinde 22 söz bulunduğu gösterilir. 9 uncu karşılık Kurdur, Türk dilinde vardır. 10 uncu karşılıkta Kurun'dur. Kurun'un bu manası Pave de Courteille'in Şark Türkçesi lügatinde bir de Buharalı Şeyh Süleyman Efendi'nin Çağatayca'dan Osmanlıcaya yazıp bastırıldığı meşhur lügatinde yazılıdır, dergiye oradan alınmıştır...Şu hâlde güneşin belli bir hareket anını bildirdiğinden ziyade daha çok dev'r, asır manaları yerinde Vakit'in tam karşılığıdır." Bilgisinin yanı sıra şöyle not düşülmüştür: "Gazi'nin yaşadığı kurunda yaşayanlar acunun en bahtiyar adamlarıdır." Bkz: *Kurun*, 22 Kasım 1934.

110 "Us Kardeşler", *Kurun*, 22 Kasım 1934; Zeynep Uysal, *Us Kardeşler ve Vakit Gazetesi*, İstanbul Basın Kurumu Tesisleri, İstanbul, 1991, s.42.

111 "Yeniden Soyadı Alan Mebuslar ve Memurlar", *Kurun*, 23 Kasım 1934.

“Düşünün ki soyadı kanunu tatbik olurken Büyük önderin taşıyacağı adı tayin etmek Büyük Meclisin borcu ve hakkıdır. Kanunda biz “Ata Türk” adını teklif ediyoruz. İnaniyoruz ki ulusun en değerli varlığı olan Cumhuriyetimizin adını söylerken derin saygı ve sevgi duygularımızı birlikte sezdirmiş olacağız (Alkışlar) inaniyoruz ki “Ata Türk” adı ile Büyük Türk ulusu en büyük oğluna en sayılı hitabını yapmış olacaktır (Alkışlar)”¹¹²

Us, köşe yazısında “Atatürk” başlığını kullanarak, Meclis tarafından Mustafa Kemal Paşa’ya verilen “Atatürk” soyadının milletin sevgi bağından geldiğini, onu seven ve Büyük Önder yolunda gidenlerin ona sadece Atatürk demesi gerektiğini hatırlatarak, Mustafa Kemal’in kendi ismi hariç Sakarya Savaşı’ndan sonra aldığı “Gazi” unvanı ile Meclisin verdiği “Atatürk” soyadı ile üç ismi olduğunu belirtmiştir. Us, yazısında tarihe mal olmuş üç ismin kendine özgü bir evrensel değeri olduğunu, Türk ordusunda gösterdiği eşsiz savaş ustalığı sayesinde ün kazandığını, subay olmasına rağmen generallerin onun buyruğuna seve seve girdiğini, Çanakkale’yi İngiliz ve Fransızlardan kurtardığını, Mütareke ardından milletin canına kıymaya çalışanlara karşı ulusal savaşı başlattığını belirterek, düşmanlarını yenilgiye uğratması ile Gazi unvanını aldığını vurgulamıştır. Gazi’yi, Türk ulusunu ölümden kurtaran kişi olarak gören Us, onun toplumsal dönüşümü sağlamak için siyasal ve sosyal alanda yaptığı inkılaplardan bahsetmiştir. Yazısının devamında uluslararası sorunlarımızı çözdü dediği Gazi’nin sadece bir isimden ibaret olmadığını ve onun ad ve soyadının tarihi içinde barındırdığını şöyle anlatmıştır:¹¹³

112 Aynı nüshada Mustafa Kemal Paşanın, İsmet Paşa’ya İnönü Meydan Muharebesindeki başarılarından ötürü İnönü soyadını verdiği yazmaktadır. Bkz: *Kurun*, 25 Kasım 1934; “Büyük Önderimiz Atatürk Soyadını Aldılar”, *Milliyet*, 25 Kasım 1934; Ayrıca bkz: *TBMM Zabıt Ceridesi*, D 4, C 24, 24 Kasım 1934, s.35; Özalp, anılarında Mustafa Kemal Paşa ve çevresindekilerin soyadı alma sürecini şöyle anlatmaktadır: “Mustafa Kemal Paşa, kendi soyadı ve arkadaşlarının soyadları konusunda ciddi çalışmalar yaptı. Ona, “Atatürk” soyadının verilmesi uzun tartışmalardan sonra, en beğenilen ad olarak kararlaştırıldı. Bu soyadını hiçbir zaman başkasının kullanamayacağını belirten bir kanun çıkarıldı. Yakın arkadaşlarının soyadlarını karşılıklı konuşarak dikkatle seçti. İsmet Paşa’ya “İnönü” soyadını verdi. Benim için bir ara “Sakarya” soyadını düşündü. Ancak adının “Alp Kazım” olması nedeniyle “Özalp” soyadını daha uygun buldu...” Bkz: Özalp, *a.g.e.*, s. 54-55; Us, *a.g.e.*, s.71-71; Aydemir, *a.g.e.*, s. C III, s.471-473; Saffet, Falih Rıfkı Bey ve Fevzi Paşanın nasıl soyadı aldıklarına ilişkin bkz: Atay, *a.g.e.*, s. 638-639; İsmet Paşa ise hem kendisinin hem de Atatürk’ün soyadı alma konusunu dönemin gazetecisi Abdi İpekçiye şöyle anlatmaktadır: “Atatürk benim, muharebe hatıralarına istinat eden bir soyadı almamı uygun gördüğünü söyledi ve sonra bunu bana yazı ile bildirdi. O mektubunu kıymetli bir hatıra olarak sakladım. Atatürk soyadı ise ciddi mesele olmuştur. Bu iş için parti tarafından Recep Peker görevlendirilmişti. Başından sonuna kadar o takip etti. Bir komisyon kurulmuştu ve yapılan teklifler önce orada inceleniyordu. Peker, arkadaşları muhitinde topluyordu. Her biri hakkında bana ve Atatürk’e bilgi veriyordu. Hepsi aramızda münakaşa ediyorduk. Sonunda kendisi de teklifler arasında Atatürk soyadını benimsedi ve bir kanunla bu ismi gerçekleştirdi.” Bkz: Abdi İpekçi, *İnönü Atatürk’ü Anlatıyor*, Dünya Kitapları, İstanbul, 2004, s.13

113 Asım Us, “Atatürk”, *Kurun*, 27 Kasım 1934; Sevgi Satı, *Asım Us’un Milletvekilliği Döneminde Yakın Tarihimizin Önemli Olaylarına Bakışı 1927-1950*, (Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu

“Atatürk’e gelince, şimdi bu ad yeni bir ulusal savaşın artık verim kurununa (devir) girdiğini gösteriyor. Bu yeni savaş bütün Türk uluslarını bilgisizlik karanlığından kurtaracak bir kültür savaşıdır. Bu savaş kültür yönünden özünü yitirmiş (kaybetmiş) olan Türk ulusuna kendini ve dilini bulduracaktır. Türk ulusları bu yoldan giderek kendi varlıklarını koruyacak bilgi kaynaklarına varacaktır. Demek istiyoruz ki, Mustafa Kemal, Gazi, Atatürk yalnız büyük önderimizin adları değildir.”

Us ve gazetesi büyük kurtarıcının ad ve soyadının tarihin koşullarına göre şekillendiğini, içinde başarıları ve zaferleri barındırdığını anlatırken, hülasa kurtarıcıdan “Atatürk” olarak bahsedilmesini her fırsatta okuyucusundan istemiştir. Asım Us, dördüncü dönem mebusluğu boyunca Meclis çatısında sadece iki defa söz hakkı almıştır.¹¹⁴ Bu durumda siyasi kimliğinden ziyade gazeteci kimliğinin ön planda olduğu ve gazetecilik mesleğinde daha aktif rol oynadığı söylenilebilir.

Mehmet Bey Üniversitesi, 2019), s.68.

114 Aldığı sözler: 1- “Matbuat Kanunu Münasebeti”, 2- Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyetist Sosyalist Cumhuriyetleri İttihadı Hükümetleri Arasında Münakid Ticaret ve Seyrisefain Mukavelenamesinin Tasdiki Hakkındaki Kanun Münasebeti” Bkz: TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 3, 25 Kasım 1931, s.358; TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 3, 22 Temmuz 1931, s.318.

Sonuç

Vakit, tarihin bizzat tanığı ve kayıt altına alındığı bir atölyedir. Tarih burada hükümetin istekleri doğrultusunda şekillenir ve halka öyle sunulur. Vakit, aynı zamanda Asım Us'un yaşam öyküsü ve aynasıdır. Bu sebeple dönemin iyi bir değerlendirmesini yapabilmek için Vakit ve Us bir arada analiz edilmiştir. SCF'nin kapatılması ve Menemen'de yaşanan gerici hadiseden sonra Mustafa Kemal Paşa üç aylık yurt gezisine çıkmış, yaşanan tüm bu olayların ardından Meclis'in yıprandığı ve seçimlerin yenilenmesi gerektiğini fikirlerini ileri sürmüştür. Us'un bu fikirlerin en büyük destekçisi olduğu Vakit'in manşetlerinde ve köşe yazılarında kendini göstermektedir. Us, yapılan seçimlerde Atatürk'ün SCF'den doğan muhalefet boşluğunu bağımsız adaylarla doldurmaya çalışmasını Türk demokrasi tarihi açısından önemli bulmuştur. Nitekim ona göre Atatürk tek başına bir otorite olarak karşısında muhalefet istemeyebilirdi. Atatürk'ün devletçiliğe geçme isteğini iktisadi bunalımdan çıkış yolu olarak görmüş bu doğrultuda Merkez Bankasını öven yazılarla halkı aydınlatmaya çalışmıştır. Yazıları ile Us'un, inkılapların ön hazırlayıcısı bir tavır sergilediği söylenebilir. Makalelerinde CHF'nin ilkelerine devletçilik ilkesinin de eklenmesini yerinde bulmuştur. Bu konuda hükümetin beyannamesi ile Us'un köşe yazılarının içeriği karşılaştırılacak olursa muhteva olarak birbirleri ile örtüştüğünü söylemek mümkündür. Us, CHF ile aynı maksadı taşıyan Türk Ocaklarının kapatılmasını yerinde bulmuştur. Bu doğrultuda konuya ilişkin Atatürk'ün sözlerini makalesine taşımış, ocakların neden kapatılması gerektiğini büyük kurtarıcının sözleri üzerinden analiz etmiştir. Millî Mücadele zamanında İstanbul Hükümeti'nde yer alan eski Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali Bey'in Paris'ten gönderdiği metni gazetesinde neşretmiştir. Sürgün edilen ve vatandaşlıktan çıkarılan Mehmet Ali, yolladığı mektupta meclisin meşru olmadığından ve Mustafa Kemal Paşa'nın Kanun-i Esasiye 'ye aykırı olarak seçildiğinden bahsetmekteydi. Vakit ve Us, en ağır eleştiriyi eski Dahiliye Nazırının yolladığı mektubu "hıyanet vesikası" olarak nitelemekle yapmıştır. Ayrıca Mustafa Kemal'in güç ve kudretini Meclis'ten değil doğrudan milletten aldığı söylemi ile onun reisliğine gölge düşürülemeyeceğini vurgulamıştır. Matbuat Kanununun Meclis'ten geçmesinde bir basın emektarı olarak, basın hürriyetini kısıtlamasına rağmen kanuna tam destek vermesi bize Us'un kayıtsız şartsız hükümetin arkasında olduğunu göstermektedir. Us, konuya ilişkin yaptığı açıklamada sınırsız hürriyetin 31 Mart Vakası ve Menemen irticasına sebep olduğunu örneklemesi dikkate değerdir. Matbuat Kanununun haklılığına yönelik Meclis tartışmalarını tam sayfa gazetesinde vermesi de hükümetin sözcülüğünü yaptığına örnek olarak verilebilir. 1932'de halkevlerinin açılması ve faaliyetleri Vakit'in manşetinden düşmemiştir. Us, yazılarında Türk Ocaklarından doğan boşluğun yeni açılacak kurum ile dolacağından, kültür birliğinden ve Atatürk'ün kurtarıcılığından bahsetmesi kamuoyunu yeni

gelişmelere hazırlamak için çaba gösterdiğine örnek teşkil etmektedir. Asım Us, 1932'de İsmet Paşanın İtalya seyahatinde yer almış ve orada yaşadıklarını günü gününe gazetesine aktarmıştır. Mussolini İtalya'sını Türk insanına tanıtmak için uzun bir yazı dizisi yayımlamıştır. Türk Tarih Tezine en çok inananlardan biri olmuştur. Orta Asya'dan Avrupa'ya uzanan coğrafyada medeniyeti ilk kuranların Türkler olduğu görüşüne tarihten alıntılar yaparak köşesinden destek olmaya çalışmıştır. Köşe yazıları incelendiğinde içerik bakımından Türk Tarih Tezine paralel olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine davet edilmesini uluslararası siyaset ve ekonomide söz hakkına sahip olacağı yönünde değerlendirmiştir. Türk-Rus ilişkilerine değinen yazısında gelişmelerden Rusya'nın da haberdar edildiğini anlatmaya çalışması, dönem hükümetinin Rusya'dan çekindiğini göstermektedir. Bursa'da ezanın Türkçe yerine Arapça okunması olayında adı geçenlerin hukuk önünde en ağır cezayı alacağını anayasal yönden değerlendirmesi hukuki bilgisini ortaya koymaktadır. Aynı durum Vagon Li ve Razgrad Olaylarında da görülmektedir. Vagon Li olayında Fransız şirketinde çalışan bir Türk memurunun Türkçe konuştuğu için işinden atılmasını hukuka aykırı bulmuş, öğrencilerin de protestosunu hukuk çerçevesinde yerinde bulmuştur. Razgrad meselesinde de Türk-Bulgar ilişkisinin bozulmayacağı şekilde eleştiriler yapması, hükümetin olaya temkinli baktığını göstermek açısından önemlidir. Bahsedilen olaylarda Us'un dini ve milli değerlere sahip çıktığı görülmektedir. Vakit'in manşetleri dikkate hükümetin politikaları ile paralellik göstermektedir. Türkiye'nin Balkan Birliğini kurma çabasını takdirle karşılaması bu fikrin sahibi Atatürk'ten ve onu destekleyen İsmet Paşa Hükümetinden övgüyle bahsetmesi manidardır. Birliğin Bulgaristan'a ve Türk-Rus ilişkilerine zarar vermeyeceğini yazması, dünya savaşına giden süreçte Türkiye'nin aslında barıştan yana olduğunu göstermeye yönelik bir çaba olarak değerlendirilebilir. Soyadı Kanunu ile Us, sosyal eşitsizliğin kalkacağına inanmaktadır. Hülasa çalışmada Us'un, ulus-devlet ve milli kimliğin inşasında Atatürk'ün ve hükümetin yanında yer aldığı ve siyasi kimliğinden ziyade gazeteci kariyerinin daha ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

*T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA),
Yer: Y.PRK.MK.1-8, Belge Tarihi: H-21-11-1295.*

*T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
(BCA), 30.18.1.1, Yer no: 6.38.1.*

BCA, 30.10.0.0, Yer no: 226-525-7.

BCA, 30.10.0.0, Yer no: 227-526-13.

BCA, 30.10.0.0, yer no: 227-526-8.

BCA, 30.10.0.0, Yer no: 233-572-5.

BCA, 30.10.0.0, Yer no:226-525-20.

BCA, 30.10.2.0.0, Yer no: 222.497.20.

BCA, 30.18.1.1, Yer no: 12.58.16.

BCA, 30.18.1.2, Yer no: 21-50-15.

BCA, 49.1.0.0, Yer no: 2.7.25.

BCA, 490.1.0.0, Yer no: 3-12-3.

BCA, 490.1.0.0, Yer no: 80.298.2.

II. Resmi Yayınlar

3. Dönem Tercüme-i Hal Varakası.

CHF Üçüncü Kongre Zabıtları 10-18 Mayıs 1931.

Parlamento Tarihi, D 3, C 3, (1927-1931), s.79-80

Parlamento Tarihi, D 4, C 1, (1931-1935),s. 3.

Parlamento Tarihi, D 4, C 2, (1931-1935), s.66.

Parlamento Tarihi, D 4, C 2, (1931-1935), s.68.

Parlamento Tarihi, C 5, D 6, (1939-1943).

Taha Toros Arşivi: TT561750.

TBMM Albümü, C 1, (1920-1950).

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 1, 4 Mayıs 1931.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 1, 9 Mayıs 1931.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 1, 14 Mayıs 1931.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C I, 28 Mayıs 1931.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 2, 4 Temmuz 1931.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 3, 22 Temmuz 1931.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 3, 25 Temmuz 1931.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 3, 25 Kasım 1931.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 9, 9 Temmuz 1932.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 23, 16 Haziran 1934.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 23, 21 Haziran 1934.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 24, 24 Kasım 1934.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 4, C 25, 26 Kasım 1934.

TBMM Zabıt Ceridesi, D 5, C 26, 29 Haziran 1938.

T.C. Resmî Gazete, Sayı 1867, Kanun no: 1881, 8 Ağustos 1931.

T.C. Resmî Gazete, Sayı: 2741, Kanun no: 2525, 2 Temmuz 1934.

T.C. Resmî Gazete, Kanun no: 3527, Sayı:3961, 16 Temmuz 1938.

III. Süreli Yayınlar

Akşam

Haber

Cumhuriyet

Milliyet

Son Posta

Vakit

Yarın

IV. Kitaplar

- ADIVAR, Halide Edip, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, Can Yayınları, İstanbul, 2017.
- AKBAYAR, Nuri ve KOLOĞLU, Orhan, *Gazeteci Bir Aile Us'lar*, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara 1996.
- ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006.
- ATAY, Falih Rıfki, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2007.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Tek Adam*, Cilt 3, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1969.
- BAŞER, Ahmet Hamdi, *Atatürk'le Üç Ay*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Ankara, 1981.
- BAYRAK, Orhan, *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü. (1831-1993)*, Kül Yayınları, İstanbul, 1994.
- Birinci Türk Tarih Kongresi*, Konferanslar, Müzakere Zabıtları, T.C. Maarif Vekâleti, Ankara, 1932.
- BORATAV, Korkut, *Türkiye İktisat Tarihi. (1908-2002)*, İmge Kitapevi, Ankara, 2005.
- Cumhuriyet Ansiklopedisi*, Cilt 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- ÇEÇEN, Anıl, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 2000.
- DEMİREL, Ahmet, *Tek Partinin İktidarı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.
- ERDEHA, Kâmil, *Yüzellilikler Yahut Milli Mücadele'nin Muhasebesi*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1998.
- ERTAN, Temuçin Faik, *Atatürk Döneminde Devletçilik-Liberalizm Tartışmaları*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2010.
- ERTAN, Temuçin Faik, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1994.
- GARASSİ, Fabio L., *Atatürk*, Doğan Kitap, İstanbul, 2018.
- GEZGİN, Hakkı Süha, *Edebi Portreler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2005.
- GÜRSOY, Yaşar, *Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker*, Alfa Yayınları, İstanbul 2011.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *"Türk Tarih Kurumu"*, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 4, İstanbul, 2021.

- HALE, William, *Türk Dış Politikası*, Mozaik Yayınları, İstanbul, 2003.
- HALICI, Şaduman, *Yüzellilik Gazeteciler*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2021.
- İNAN, Afet, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2015.
- İNÖNÜ, İsmet, *Defterler (1919-1973)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017.
- KARACA, Emin, *150'likler*, Altın Kitaplar, İstanbul, 2004.
- KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri, *Vatan Yolunda*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.
- MANGO, Andrew, *Atatürk*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2004.
- MİKUSCH, Dagobert Von, *Avrupa ile Asya Arasındaki Adam*, Örgün Yayınevi, İstanbul 2009.
- MÜCELLİDOĞLU, Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*. Cilt 3, Mars Matbaa, Ankara 1968.
- OKUR, Hafız Yaşar, *Atatürk'le On Beş Yıl*, Sabah Yayınları, İstanbul 1962.
- ORAL, Fuat Süreyya, *Türk Basın Tarihi, (1919-1965)*. Cilt 2, Yeni Adım Matbaası, Ankara 1968.
- ÖNDER, Mehmet, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1998.
- ÖZALP, Kazım, *Atatürk'ten Anılar*. İş Bankası, Ankara 1992.
- ÖZDEMİR, Hikmet, *Savaşta ve Barışta Kemal Atatürk*, Doğan Kitap, İstanbul 2019.
- PAMUK, Şevket, *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014.
- PAYASLI, Volkan ve Duman, Olcay Özkaya. *Tarihe Tanık ve Adanmış Bir Ömür: Afet İnan*, Gece Yayınları, Ankara, 2018.
- RENDA, Abdülhalik, *Hatırat*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2018.
- SARINAY, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1994.
- SATI, Sevgi, *Asım Us'un Milletvekilliği Döneminde Yakın Tarihimizin Önemli Olaylarına Bakışı 1927-1950*.
- Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, 2019.
- SERTEL, Zekeriya, *Hatırladıklarım*, Can Yayınları, İstanbul, 2019.

- SEVÜK, İsmail Habib, *Atatürk'le Beraber*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017.
- SOYAK, Hasan Rıza, *Atatürk'ten Hatıralar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2016.
- SOYSAL, İlhami, *150'likler*, Gür Yayınları, İstanbul 1985.
- TOKGÖZ, Erdinç, *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi 1914-2007*, İmaj Yayınevi, Ankara 2007.
- TOPRAK, Zafer, *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, Doğan Kitap, İstanbul 2012.
- TOPUZ, Hıfzı, *100 Soruda Türk Basını*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1973.
- TUNÇAY, Mete, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Yurt Yayınları, Ankara 1981.
- TURAN, Şerafettin, *İsmet İnönü*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2003.
- TURAN, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi III*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1996.
- US, Asım, *Gördüklerim, Duyduklarım, Duygularım*, Kitabevi, İstanbul, 2012.
- US, Asım, *Hatıra Notları*, Kitabevi, İstanbul, 2012.
- UYSAL, Zeynep, *Us Kardeşler ve Vakit Gazetesi*, İstanbul Basın Kurumu Tesisleri, 1991.
- YALMAN, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim. (1888-1922)*, Cilt 1, Pera Turizm, İstanbul, 1997.
- YEŞİLKAYA, Neşe G., *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

V. Ansiklopedi Maddeleri

- HALICI, Şaduman, "Yüzelilikler", *Atatürk Ansiklopedisi*, Ankara, 2020, s.1-4.
- HAYTOĞLU, Ercan, "Milletler Cemiyeti", *Atatürk Ansiklopedisi*, Ankara, 2020, s.1-7.
- ÖZTÜRK vd., Salahattin, "Hakkı Tarık Us". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C 42, İstanbul 2012, s.188-189.
- PAYASLI, Volkan, "Türk Matbuatından Önemli Bir Portre Olan Mehmet Asım Us ve Vakit: 1931 Yılı'nın Muhasebesi." (8. Uluslararası Bilimsel Çalışmalar Kongresi, 15-18 Mart 2022), s.234.
- SARINAY, Yusuf, "Türk Ocakları", *Atatürk Ansiklopedisi*, Ankara 2020, s.1-5.
- ÜSTEL, Füsun, "Türk Ocakları", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, C 4 Milliyetçilik, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

VI. Makaleler

- AKYÜZ, Kenan, "Türk Ocakları", *Bellekten*, C 50, S 196, (Nisan 1986), s. 201-228.
- BOZKURT, İbrahim, "Atatürk'ün Mersin Ziyaretleri", *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:61, Güz 2017, s.79-110.
- BOZKURT, İbrahim, "Adana Yerel Basınından Yeni Adana ve Türk Sözü Gazetelerine Göre Serbest Cumhuriyet Fırkası", *İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi*, 2/1, (Haziran 2022), s.123-141.
- ÇANAK, Erdem, "Atatürk'ün Yurt Gezilerine Bir Örnek" *Asos Journal*, 4/23, (Mart 2016), s. 130.
- ÇELEBİ, Mevlüt, "Başvekil İsmet Paşa'nın İtalya Seyahati", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 22/2, (2007), s. 30.
- DEĞERLİ, Esra S., "Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yaklaşma Çabaları: Balkan Paktı", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), (2009) s.115-134.
- EROĞLU, Nadir, "Atatürk Dönemi İktisat Politikaları", *MÜ, İİBF Dergisi*, C.XXIII, S.2, (2007), s.68.
- HALICI, Şaduman, "Vagon Li Olayı: Türkçe 'ye Yapılan Hakarete Basının ve Gençliğin Tepkisi", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S 11, (2007), s.67-68.
- İNAN, Afet, "Türk Tarih Kurumunun Kuruluşuna Dair", *Bellekten*, C XI, S 42, (Nisan 1947), s.173-179.
- MAZICI, Nurşen, "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", *Atatürk Yolu*, 18, (1996), s.143-152.
- Mehmet Asım, "Matbuat Hürriyeti Hudutsuz mudur?", *Vakit*, 4 Temmuz 1931.
- Mehmet Asım, "Namzetler Listesi", *Vakit*, 22 Nisan 1931.
- Mehmet Asım, "Bir Kararın Manası", *Vakit*, 17 Nisan 1931.
- Mehmet Asım, "Cenevre'den Gelen Bir Ses", *Vakit*, 13 Temmuz 1932.
- Mehmet Asım, "İtalya Seyahati İntibalarından: 6 Dostluğa İnanıyoruz", *Vakit*, 4 Haziran 1932.
- Mehmet Asım, "Musolini İle İlk Temas", *Vakit*, 3 Haziran 1932.
- Mehmet Asım, "Balkan Misakı Büyük Bir Siyasi Muvaffakiyettir", *Vakit*, 13 Şubat 1934.
- Mehmet Asım, "Bir Hıyanetin Vesikası Dolayısı ile", *Vakit*, 15 Mayıs 1931.

- Mehmet Asım, "Bursa Hadisesi", *Vakit*, 6 Şubat 1933.
- Mehmet Asım, "Büyük Gazinin Tavsiyesi", *Vakit*, 5 Mart 1931.
- Mehmet Asım, "Devlet Bankasının İstikbali", *Vakit*, 31 Mart 1931.
- Mehmet Asım, "Devletçi Türkiye", *Vakit*, 24 Nisan 1931.
- Mehmet Asım, "Dört Senelik İcraatın Bilançosu", *Vakit*, 13 Mayıs 1931.
- Mehmet Asım, "Fesih mi İlhak mı?", *Vakit*, 13 Nisan 1931.
- Mehmet Asım, "Fevkalade İçtima", *Vakit*, 2 Mayıs 1931.
- Mehmet Asım, "Gazi Hz.nin İşaretleri", *Vakit*, 14 Eylül 1932.
- Mehmet Asım, "Gazi Hz'nin Nutku", *Vakit*, 12 Mayıs 1931.
- Mehmet Asım, "Halkevleri", *Vakit*, 22 Şubat 1932.
- Mehmet Asım, "Hastalığın Teşhis", *Vakit*, 27 Haziran 1931.
- Mehmet Asım, "Hıyanetin İzleri", *Vakit*, 28 Haziran 1931.
- Mehmet Asım, "Hıyanet mi Tenkit mi?", *Vakit*, 14 Temmuz 1931.
- Mehmet Asım, "İktisadi İnkılap", *Vakit*, 30 Mart 1931.
- Mehmet Asım, "İsmet Paşanın Roma Seyahati", *Vakit*, 22 Mayıs 1932.
- Mehmet Asım, "İtalya Seyahati İntibalarından: 7 Bir Takdirin Manası", *Vakit*, 5 Haziran 1932.
- Mehmet Asım, "Matbuat Hürriyeti", *Vakit*, 23 Haziran 1931.
- Mehmet Asım, "Mücadele Değil Tesanüt", *Vakit*, 23 Nisan 1931.
- Mehmet Asım, "Müstakil Namzetler Karşısında", *Vakit*, 18 Nisan 1931.
- Mehmet Asım, "Razgrat Hadisesinin Tahlili", *Vakit*, 24 Nisan 1933.
- Mehmet Asım, "Türk Tarihinde İnkılap", *Vakit*, 8 Temmuz 1932.
- Mehmet Asım, "Türkiye Milletler Meclisinde", *Vakit*, 11 Temmuz 1932.
- Mehmet Asım, "Türkün Davası", *Vakit*, 6 Temmuz 1932.
- Mehmet Asım, "Umumi Manzara", *Vakit*, 26 Nisan 1931.
- Mehmet Asım, "Vicdanımız Müsterihtir", *Vakit*, 29 Haziran 1931.
- Mehmet Asım, "Yataklı Vagon Hadisesi", *Vakit*, 27 Şubat 1933.
- Mehmet Asım, "Yeni Muhalif Fırka", *Vakit*, 9 Ağustos 1930.
- Mehmet Asım. "İmzadan Sonra", *Vakit*, 12 Şubat 1934.

- Mehmet Asım. "Türkiye ve Cemiyeti Akvam", *Vakit*, 1 Temmuz 1932.
- Mehmet Asım. "Üçüncü Meclis", *Vakit*, 28 Mart 1931.
- OLGUN, Kenan, "Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", *ATAM Dergisi*, C XXVII, S 79, (Mart 2011), s. 15.
- PAYASLI, Volkan, "Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Devletçilik Politikası Üzerine Bir Değerlendirme (1939-1950)", *CTAD*, Yıl 7, Sayı 3 (Bahar 2011), s.125.
- PAYASLI, Volkan, "Asım Us ve Vakit: Millî Mücadele Yıllarına Dair Genel Bir Değerlendirme. (1919-1920)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C XXXVI, S 102, (2020), s.206.
- SOYSAL, İlhami, "150'likler Kimlerdir? Neler Yaptılar? Ne oldular?" *Milliyet*, 7-10 Ekim 1984.
- ULUSAN, Şayan, "Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne (Cemiyet-i Akvam) Girişi", *ÇTTAD*, VII/16-17, (2008/Bahar-Güz), s.237-258.
- US, Asım, "Atatürk", *Kurun*, 27 Kasım 1934.
- US, Asım, "Büyük Önderimizin Gazetemize Verdiği Onur", *Kurun*, 22 Kasım 1934.
- UZUN, Hakan, "Cumhuriyet Gençliğinin Misyonu Çerçevesinde 1933 Yılı Vagon-li ve Razgrad Olayları", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C 6, S 3, (Eylül 2009), s.61-62.

VII. İnternet Kaynağı

<https://www.ttk.gov.tr/kongreler/i-turk-tarih-kongresi-02-11-temmuz-1932-ankara/> (02.02.2022).

İnan, Afet. "Orta Kurun Tarihine Umumi Bir Bakış", Birinci Türk Tarih Kongresi, Ankara, 405-445. (<http://www.ttk.gov.tr/yayinlarimiz/i-turk-tarih-kongresi-02-11-temmuz-1932-ankara/>) (04.03.2022).

Extended Abstract

Asım Us, one of the most important portraits of the recent Turkish press life, devoted most of his life to the newspaper *Vakit*. Hakkı Tarık and Hasan Rasim worked hard to support the newspaper. A year after the foundation of *Vakit*, the Armistice of Mudros was signed and then occupations began all over the country. Under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, people were tried to be organized with congresses. Despite the censorship and repression practices of the Allied forces in occupied Istanbul, *Zaman* saw it as a conscientious obligation to carry developments in Anatolia to its columns. In particular, the Us supported the justified struggle of the Ankara Government against the Greek army with his columns. Using his knowledge of law, he explained to his reader the legal validity of the struggle waged in Anatolia in his column. Us also criticized the political events of the period in a humorous language with his cartoons. As a reward for his closeness to the government, he took place in the Parliament as Artvin Deputy in 1931. He supported the idea of renewing the elections after Mustafa Kemal Pasha's three-month tour of the country. Mustafa Kemal Pasha was in power alone and despite this, he tried to fill the opposition gap of the Free Republic Party with the independent candidates and Us found this important in terms of the history of Turkish democracy. It is remarkable that Us wrote out the words of Atatürk and the government. He approved Atatürk's desire to switch to statism and close the Turkish Hearths and supported Atatürk to the end. Before the debates on statism were brought to the parliament, Us tried to enlighten the public on this subject. In his articles, he saw it as his main task to explain why statism was necessary and the benefits of its inclusion in the party program. Despite some shortcomings of the Press Law, he supported it and stood behind the government. Stating that being hostile to the Regime by collaborating with the enemy would be called "Treachery to the Fatherland", Us found it necessary to restrict the freedom of the press by citing "March 31 and the Menemen Incident" as examples. His newspaper headlined the opening of the People's houses which was an extension of the People's Party. He shared with the public that the People's Houses played an important role in teaching the republican regime and its reforms to all segments of the society. 1933 was the year of tense events for Turkey. The call to prayer in Bursa Ulu Mosque was read in Arabic instead of Turkish, which caused the reaction of the government,

especially Atatürk. Us, by transferring the events to his newspaper, stated that according to the researches carried out by the Presidency of Religious Affairs, there would be no problem in reading the verses in Turkish. At the same time, he underlined in his columns that the call to prayer in Turkish was carried out in accordance with the law with the official notification of the Religious Affairs Administration. Another event of the period was the dismissal of a Turkish officer from the French company Wagons- Lits because of speaking Turkish. Us saw the reaction of the students to that event as an expression of national feelings. He not only quoted the events in the headlines of his newspaper, but also criticized the incident in the harshest language. He defended the national values by saying that the Turkish language is the sacred of the Turkish people. He criticized the deliberate, planned and programmatic damage of Turkish cemeteries by some Bulgarian youth in the Bulgarian town of Razgard in the same year. He stated that the government had done its best to prevent this incident from harming the Turkish-Bulgarian relationship. He also reacted to the Bulgarian government's expropriation of Turkish cemeteries without acting within the law. He also found it appropriate for Turkish students to leave wreaths in the Bulgarian cemetery in the face of that situation. One of the most important issues of 1934 was the Balkan alliance. Under the leadership of Atatürk, a Balkan union was established between Greece, Yugoslavia, and Romania to ensure regional security. In his articles, Us highlighted Tevfik Rüştü, the Minister of Foreign Affairs of the time, and found his contributions in that process to be commendable. He stated at every opportunity that the alliance would not harm Turkish-Russian relations. He especially hoped that there would not be a situation against Bulgaria, and that Bulgaria would take part in the alliance in the future. He shared the news in the Balkan press about the Balkan alliance with the public in Vakit newspaper. In 1934, the "Law on Surnames" was enacted to eliminate confusion and inequality in the social field. Atatürk gave the surname "Us" to the journalist family and this was a great honour for Mehmet Asım. As soon as he took his surname, Mehmet Asım Bey started to write his articles with the signature of Asım Us. In line with Atatürk's policy of simplification in language, he changed the name of his newspaper to "Kurun". He found it very important that Mustafa Kemal Pasha was given the surname Atatürk by the parliament. He wrote that Gazi saved the country and Atatürk stood for progress.

EKLER

Ek-1/a

تورکیه بویوک ملت مجلسنه اوجیجی دورهده اعضا انتخاب اولنان ذوات کرامه مخصوص مختصر ترجمحال ورقهسی

<p>اعقاب دائیرهسی آنترین</p>	<p>آنترین مدرسه فاضله - اصله تبریزی - معمره و طبریز مخصوصه سفیر شکیب کنگره علمی رتبه لری</p>	<p>آنترین</p>	<p>آنترین</p>
<p>اسم</p>	<p>محمد صالح</p>		
<p>خاله اسم</p>	<p>سلطه و مشقوبلی</p>		
<p>نامسانک و آناسانک اسم</p>	<p>آنترین اول اولوب اولادینی اول چچوجو بوولدینی</p>	<p>کلیس</p>	
<p>دوغدی بر</p>	<p>آنترین اول موک آموری</p>	<p>کوردوس</p>	
<p>اوتوردی بر</p>	<p>مأمور کلاه اقامت اول موک وضعی</p>	<p>آنترین</p>	
<p>دوغدیک تاریخ</p>	<p>اقبال مضطه سنانک تاریخ</p>	<p>۱۸۷۷</p>	
<p>تحصیل</p>	<p>تاجرای ایله بیوت اقبال اولادینی</p>	<p>برکات دیر</p>	
<p>یلدیگی دیار</p>	<p>مضطه سنانک هیئت عمومی سنجه اصدای تاریخ [۱]</p>	<p>شکیر زنگنه</p>	
<p>کوره اختیاری اولدینی - آنترین - سن ۱۸۷۷-۷۸-۷۹ مجلسه اتحاد تاریخ</p>			

مختصر ترجمحال

۱۸۷۷
۱۸۷۸
۱۸۷۹

این ایله ایستاده حصار خان رویتنه کوردوس مضطه سنانک ورتیلدکین قیودر سنانک علی محمد سنانک و داد و ستد کس حیدر خان...
 دویم سینه اولون ایچ فقیه کوردوسه ایلمایا ییتمسه...
 دنیا کیم اصدایه شفای ییتمسه...
 ایستایلمه تارمنه باقمسه دو اینجه...
 ایستایلمه رده کنه سنانک اولون کوردوس قیودر سنانک...
 سنانک مأمورینده حصار خان حیدر خان ایستایلمه...
 دایم ایستایلمه برادر...
 ایستایلمه سنانک...

[۱] بو خاله مجلس هیئت تحریر سنانک اولون مقرر.

Ek-1/b Tercüme Edilmiş Hali

Türkiye Büyük Millet Meclisine Üçüncü Devrede Aza İntihab Olunan Zevat-ı Kirama Mahsus

Eserleri: Ma'lumatı Kanuniye, Usul-i Tahrir ve Kinayet, Muallimlere ve Talebelere Mahsus Müte'addid Mektep Kitapları	İntihab Dairesi: Artvin
İlmi Rütbeleri:	İsmi: Mehmed Asım
Meslek ve Meşguliyeti: Gazeteci (Vakit gazetesi sahibi ve başmuharriri	Aile İsmi:
Evli Olup Olmadığı ve Kaç Çocuğu Bulunduğu: Evli, bir erkek çocuğu vardır.	Babasının ve Anasının İsmi: Hacı Hasan, Sıdıka
İntihabdan Evvel Son Me'muriyeti:	Doğum Yeri: Gordos (Gördes)
Me'mur Değilse İntihabdan Evvel Son Vaz'iyeti:	Oturduğu Yer: İstanbul
İntihab Mazbatasının Tarihi: 1Teşrin-i Sani 1927	Doğum Tarihi: Fi; 17 Mart Sene 1300
Kaç Rey İle Me'us İntihab Olduğu: 175	Tahsili : Yüksek Derecede
Mazbatasının Meclis Heyet-i Umumiyesince Tasdik Tarihi¹¹⁵: 1 Teşrin-i Sani 927	Bildiği Diller : Türkçe ve Fransızca
Meclise İltihak Tarihi:	Nede İhtisas Olduğu: Gazetecilik, Mesail-i Maliye ve İktisadiye, Ta'lim ve Terbiye

115 * Bu hane meclis hey'et-i tahririyesinde imla olunacaktır.

Muhtasar Tercüme-i Hal

Bin üç yüz senesinde Saruhan Vilayetinin Gordos kazasında doğmuştur. Pederinin ismi tüccardan saatçi Hacı Hasan Efendi, validesinin ismi Sıdıka Hanımdır. Rüşdiye derecesinde olan ilk tahsili Gordos'da ikmal itmiştir. Sonra İstanbul'a giderek bir buçuk sene kadar Beşiktaş Rüşdiye-i Askeriyesinde okumuş, oradan Vefa Mülkiye İdadisine nakl itmiş, sonra bi'l müsabaka Mekteb-i Mülkiye'ye kayd olunmuştur. Mekteb-i Mülkiye'yi bin üç yüz yirmi üç senesinde ikmal itdikten sonra bir müddet İstanbul'da Ziraat Bankasına devam itmiş, ilan-ı hürriyetin ilk senesinde Aydın Vilayeti ma'iyet memurluğuna tahvil-i memuriyet itmiş, pek az bir zaman merkezde çalışarak kendi memleketi olan Gordos'a kaymakam vekili gitmiştir. Ondan sonra asaleten Elmalı Kazası kaymakamlığına ta'yin olunmuştur. Müte'akiben Mülkiye memuriyetinden maarif hizmetine geçerek İstanbul'da Dar'ül muallimiye-i Ali'ye de edebiyat, Türkçe, malumat-ı kanuniye ve ahlakiye derslerine muallim ta'yin edilmiş ve iki sene kadar burada muallimlikte bulunduktan sonra hastalandığından sanatoryum tedavisi için İsviçre'ye gitmiştir. Avdet de Maliye Nezareti Kalem-i Mahsus Mümeyyizliğine ta'yin edilmiş ve Harbi Umumi içinde üç dert sene kadar burada bulunmuştur. Buradan istifa ederek Vakit gazetesini tesis itmiştir. On seneden beri matbuat hayatında çalışmaktadır.